

ZAGADNIENIA EKONOMIKI ROLNEJ

*Organ Komitetu Ekonomiki Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk
Instytutu Ekonomiki Rolnej i Sekcji Ekonomiki Rolnictwa PTE*

KOSZTY I OPŁACALNOŚĆ PRODUKCJI ROLNEJ W POLSCE

Dodatek do numeru 5/1974

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO ROLNICZE I LEŚNE

KOMITET REDAKCYJNY

*J. Górecki, Z. Grochowski (sekr. red.), F. Kolbusz, T. Marszałkowicz,
T. Rychlik (red. nacz.)*

Cena prenumeraty krajowej: półrocznie zł 45,—, rocznie 90,—. Cena numeru pojedynczego zł 18,—.

Prenumeratę na kraj dla czytelników indywidualnych, a ponadto dla instytucji i urzędów mających swą siedzibę na wsi — przyjmują urzędy pocztowe i listonosze w terminie do dnia 15 miesiąca poprzedzającego okres zgłoszonej prenumeraty. Urzędy i instytucje z siedzibą w miastach i osiedlach, w których funkcjonują miejskie rady narodowe mogą wpłacać prenumeratę wyłącznie w Oddziałach i Delegaturach „Ruch” w terminie do dnia 10 miesiąca poprzedzającego okres zgłoszonej prenumeraty. Można również zamawiać prenumeratę dokonując wpłat na konto PKO Nr 7-6-579 — Przedsiębiorstwo Upowszechniania Prasy i Książki „Ruch” w Łodzi, ul. Kopernika 53, w terminie do dnia 10 miesiąca poprzedzającego okres zgłoszonej prenumeraty.

Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę, która jest o 40% droższa od prenumeraty krajowej, przyjmuje Biuro Kolportażu Wydawnictw Zagranicznych „Ruch”, Warszawa, ul. Wronia 23, konto PKO Nr 1-6-100024.

Sprzedaż egzemplarzy numerów zdezaktualizowanych, na uprzednie pisemne zamówienia, prowadzi Przedsiębiorstwo Upowszechniania Prasy i Książki „Ruch” w Łodzi, ul. Kopernika 53.

ZDZISŁAW GROCHOWSKI
ROZALIA BACHAŃSKA

METODA OBLICZANIA KOSZTÓW JEDNOSTKOWYCH, OPLACALNOŚCI I DOCHODÓW PRODUKCJI

Zastosowana metoda liczenia kosztów przyjmuje za podstawę dane statystyczne GUS. Dane rachunkowości rolnej IER wykorzystywane są jako dane pomocnicze, głównie w postaci kluczy podziałowych. Z gospodarstw prowadzących rachunkowość rolną wykorzystane są w rachunku kosztów następujące parametry:

- 1) nakłady pracy żywej i siły pociągowej (odpowiednio skorygowane i dostosowane do innej wielkości gospodarstwa, innej struktury i wielkości produkcji);
- 2) normy zużycia pasz (korygowane przez bilans pasz sporządzony na podstawie danych statystycznych);
- 3) klucze podziałowe niektórych nakładów pieniężnych na poszczególne grupy zwierząt (ubezpieczenie, opał, wydatki weterynaryjne).

Wszystkie inne parametry niezbędne do przeprowadzenia rachunku kosztów i opłacalności produkcji przyjmowane są na podstawie danych GUS, a mianowicie:

- 1) wielkość obszaru użytków rolnych gospodarstwa,
- 2) struktura zasiewów i struktura użytkowania gruntów,
- 3) obsada inwentarzem żywym;
- 4) plony i wydajności jednostkowe zwierząt;
- 5) bilans produkcji roślinnej i zwierzęcej,
- 6) wysokość i struktura nakładów pieniężnych,
- 7) proporcje w nawożeniu mineralnym poszczególnych roślin.

Na podstawie wymienionych wyżej danych skonstruowano przeciętny dla Polski model gospodarstwa statystycznego, w którym koszty produkcji liczone są podobnie, jak w konkretnym gospodarstwie.

Przy określaniu obszaru gospodarstwa statystycznego przyjęto za podstawę tylko gospodarstwa powyżej 2 ha obszaru ogólnego, pominięto natomiast gospodarstwa do 2 ha, które nie są w pełni tego słowa znaczeniu gospodarstwami rolnymi, lecz raczej działkami pracowniczymi. Przeciętny obszar gospodarstwa statystycznego w Polsce wynosi 6,5 ha użytków rolnych¹.

¹ W poprzednich publikacjach obszar przeciętnego gospodarstwa statystycznego w kraju przyjmowano w wysokości 6,7 ha użytków rolnych. Obniżenie obszaru do 6,5 ha nastąpiło na skutek uściślenia przez GUS ewidencji gruntów w użytkowaniu indywidualnych gospodarstw chłopskich.

1. KATEGORIE NAKŁADÓW I KOSZTÓW JEDNOSTKOWYCH

W rachunku kosztów i dochodów z produkcji w gospodarce chłopskiej istotnym elementem tego rachunku jest wyliczenie produkcji czystej (dochodu globalnego) z 1 ha i na 1 dzień pracy. Dlatego też technika liczenia jest dostosowana do określenia nakładów na jednostkę produktu w dwóch miernikach: dniach pracy i nakładach pieniężnych. Ażeby suma jednostkowych nakładów pracy i nakładów pieniężnych na produkcję finalną dała sumę nakładów całego gospodarstwa, produkty obrotu wewnętrznego są także liczone w dwóch miernikach. Liczenie ich w jednym mierniku pieniężnym (według kosztów własnych) uniemożliwiłoby bowiem obliczenie w końcowym rachunku pełnego dochodu globalnego z produkcji finalnej. Na dochód globalny, np. z produkcji zwierzęcej, składa się bowiem nie tylko dochód wytworzony bezpośrednio z samej produkcji zwierzęcej, lecz także dochód wytworzony przy produkcji pasz.

Przy obliczaniu natomiast struktury nakładów na 1 ha w produkcji roślinnej lub na 1 sztukę inwentarza nie byłoby celowe podawanie np. nakładu na nasiona lub pasze w dwóch miernikach. Dlatego też w tabelach nakładów na poszczególne produkty, nasiona i pasze liczone są w jednym mierniku — pieniężnym. Niezależnie jednak od kosztu jednostkowego poszczególnych produktów, podajemy w tabelach nakłady jednostkowe w dwóch miernikach, przy czym jednostkowe nakłady pracy na 1 q w produkcji roślinnej obejmują nakłady bezpośrednie i pośrednie, jak również nakłady pracy na nasiona i pasze dla koni.

W tabeli 1 przedstawiono koszty i nakłady jednostkowe w dwóch miernikach na 1 q żywca wieprzowego. Przy czym nakłady jednostkowe podane są tu w dwóch wersjach, a mianowicie: w wersji pierwszej (nakład globalny) nakłady te wynoszą 9,2 dni oraz 1987 zł, w wersji drugiej (nakład finalny) — 14,5 dni i 1303 zł. W wersji pierwszej nakłady pracy obejmują nakłady bezpośrednie i ogólnogospodarcze (7,8 + 1,4), a wszystkie inne nakłady, włącznie z paszami mieszczą się w nakładach pieniężnych, przy czym pasze wyprodukowane w gospodarstwie liczone są według kosztów własnych. W drugiej wersji zarówno nakłady pracy, jak i nakłady pieniężne odnoszą się do całego cyklu produkcyjnego, tzn. do produkcji pasz i do produkcji żywca.

Ponieważ nakłady jednostkowe w wersji pierwszej odnoszą się do rachunku, w którym wynik produkcyjny gospodarstwa ujmowany jest za pomocą produkcji globalnej, zaś w wersji drugiej — za pomocą produkcji finalnej, to przez analogię do odpowiedniej kategorii produkcji, nakład w wersji pierwszej określamy terminem **nakład globalny**, w drugiej zaś — **nakład finalny**.

Kategorie kosztów jednostkowych. Rozróżniamy dwie kategorie kosztów jednostkowych. Pierwsza kategoria kosztów obejmuje sumę nakładów jednostkowych wyrażoną w jednym mierniku pieniężnym. Przy czym jest sprawą obojętną, czy będzie to suma nakładów globalnych czy finalnych, w obu przypadkach suma ta jest jednakowa. Sumę tych nakładów w wyrażeniu pieniężnym określamy terminem **koszt własny produkcji**.

Druga kategoria kosztu jednostkowego różni się od pierwszej tym, że skarmiane przez inwentarz produkcyjny zboże liczy się nie według kosztów własnych, lecz według cen wolnorynkowych². W rachunku tym za-

kłada się pełną alternatywność wyboru przez rolnika pomiędzy sprzedażą zboża a jego przerobem na produkty zwierzęce. Dlatego też tę kategorię kosztu określamy terminem **koszt alternatywny**.

Tabela 1

Oplacalność i dochodowość produkcji żywca wieprzowego w 1973 roku obliczono na podstawie różnych kategorii kosztów i nakładów jednostkowych

Wyszczególnienie	Koszt własny		Koszt alternatywny — nakład globalny
	nakład globalny	nakład finalny	
Nakład na 1 q żywca			
dni	9,2	14,5	9,2
zł	1987	1303	2145
Koszt 1 q żywca zł	3174	3174	3332
Wskaźnik opłacalności % ^a	88,0	88,0	83,9
Dochód globalny z produkcji żywca			
zł/q	807	1491	649
zł/dzień	87,7	102,8	70,5
Dochód globalny z produkcji pasz			
zł/q	684		842
zł/dzień ^b	129,1		158,9

^a Przeciętna cena żywca wynosi 2794 zł za 1 q

^b Nakłady pracy przy produkcji

Sposób obliczania oraz wielkość kosztu alternatywnego, omawianego tu w formie przykładu żywca wieprzowego (tabela 1), przedstawia się następująco: średnioważona cena wolnorynkowa zbóż przeznaczonych w gospodarstwie na pasze wynosiła w 1972 r. 352 zł, koszt własny tych zbóż 273 zł; różnica między ceną a kosztem wynosi więc 79 zł za 1 q. Na 100 kg żywca zużyto 2,01 q zboża (nie licząc kupnych pasz treściwych i otrąb własnych z przemiału). Ilość ta pomnożona przez różnicę pomiędzy ceną wolnorynkową a kosztem własnym daje wzrost kosztu o 158 zł na 1 q żywca. W sumie koszt alternatywny żywca wynosi 3332 zł (3174 + 158).

Dla pierwszej kategorii kosztu, tj. kosztu własnego produkcji, przedstawiono w tabeli 1 dochodowość w dwóch wersjach, a mianowicie obliczoną na podstawie jednostkowego nakładu globalnego i finalnego. Przy zastosowaniu nakładu globalnego pasze liczone są w jednym mierniku — pieniężnym, można więc obliczyć oddzielnie dochód globalny z produkcji żywca i z produkcji paszy. Dochód globalny na 1 dzień pracy z produkcji pasz będzie oczywiście równy opłacie pracy. Przy zastosowaniu nakładu finalnego dochód globalny z produkcji żywca odnosi się do całego cyklu produkcyjnego, łącznie z produkcją pasz. Jak widać z tabeli 1, różny sposób liczenia nakładów jednostkowych (globalnych lub finalnych) nie ma

² Ceny wolnorynkowe zbóż (według Rocznika Statystycznego) obniżamy o 10%, ze względu na koszty transportu i zużywanie na pasze pewnej ilości zboża o niższym standardzie (poślady).

wpływu na wysokość kosztu własnego i opłacalność produkcji. Różny jest tylko dochód globalny na 1 q żywca i na 1 dzień pracy, gdyż w pierwszym przypadku dochód ten obliczony jest oddzielnie dla samej produkcji żywca, a w drugim zaś dochód ten odnosi się do całego cyklu produkcyjnego i do łącznych nakładów pracy na produkcję pasz i na produkcję zwierzęcą.

W drugiej kategorii kosztu (koszt alternatywny) zastosowano jednostkowy nakład globalny, gdyż część pasz liczona jest według cen wolnorynkowych. Jak wynika z tabeli, tego rodzaju rachunek wykazuje spadek opłacalności produkcji żywca wieprzowego (z 88,0 do 83,9%). Dochód zaś globalny na 1 dzień pracy z produkcji żywca jest znacznie niższy od dochodu z produkcji pasz zużytych na wytworzenie tego żywca (70,5 i 158,9 zł) i stanowi tylko 60% wysokości kosztu pracy, podczas gdy dochód globalny z produkcji pasz 136% kosztu pracy (117,0 zł na 1 dzień).

Z przedstawionych wyżej trzech różnych ujęć nakładów i kosztów jednostkowych najbardziej istotne różnice wykazuje dochód globalny uzyskiwany z produkcji 1 q żywca. Dochód ten przy liczeniu zboża według cen wolnorynkowych i pozostałych pasz według kosztów własnych wynosi 649 zł, przy liczeniu wszystkich pasz według kosztów własnych 807 zł, a przy liczeniu pasz według nakładów pieniężnych na ich wytworzenie 1491 zł. Każda z tych wartości dochodu globalnego jest wyrazem innego aspektu ekonomiki produkcji zwierzęcej. Suma w wysokości 1491 zł wyraża wielkość dochodu globalnego wytworzonego w całym cyklu produkcyjnym, tzn. zarówno w produkcji pasz, jak i w produkcji żywca. Suma 807 zł wyraża wielkość dochodu globalnego wytworzonego w samej tylko produkcji zwierzęcej. Różnica między tymi dwiema sumami (684 zł) stanowi wielkość dochodu wytworzonego w produkcji pasz. Natomiast suma 649 zł oznacza dodatkowy dochód z produkcji żywca w stosunku do dochodu, jaki gospodarstwo mogłoby uzyskać ze sprzedaży pasz.

2. KRYTERIA OCENY OPLACALNOŚCI I DOCHODOWOŚCI PRODUKCJI

Opłacalność produkcji określamy za pomocą wskaźnika wyrażającego procentowy stosunek ceny do kosztu, **dochodowość** zaś — za pomocą wielkości dochodu odniesionego do innej wielkości, jak np. 1 ha lub 1 dnia pracy.

Wskaźnik opłacalności w odniesieniu do indywidualnej gospodarki chłopskiej jest stosunkowo najmniej miarodajnym kryterium opłacalności produkcji ze względu na cel działalności gospodarstwa chłopskiego, którym jest nie maksymalizacja zysku, lecz maksymalizacja dochodu. Wskaźnik ten, jakkolwiek wyraża stosunek ceny do kosztu produkcji, nie może mieć bezpośredniego zastosowania do porównywania pomiędzy sobą opłacalności różnych produktów rolnych, ani też do oceny poziomu i relacji cen. Użyteczność tego wskaźnika polega na możliwości oceny zmian opłacalności tych samych produktów w czasie.

Dochodowość produkcji możemy wyrazić za pomocą dochodu globalnego i czystego w przeliczeniu na różne jednostki odniesienia. Jednostką odniesienia może być jednostka produkcji (1 q, kg, sztuka inwentarza), jednostka powierzchni (1 ha) lub jednostka pracy (1 dzień, 1 godzina).

Mierniki dochodowości w przeliczeniu na jednostkę produkcji mogą mieć zastosowanie przy analizie dochodowości tych samych produktów w różnych gospodarstwach (rejonach) bądź w różnych latach, nie nadają się natomiast do porównywania dochodowości różnych produktów (z wyjątkiem porównywania dochodowości czterech zbóż pomiędzy sobą).

Mierniki dochodowości w przeliczeniu na 1 ha posiadają znacznie większy walor porównawczy, gdy wskazują na dochodowość powierzchni przeznaczoną pod uprawę różnych produktów. Przy czym inną rolę odgrywa tu miernik dochodu globalnego i inną miernik dochodu czystego. Dochód globalny z 1 ha spełnia rolę kryterium dochodowości przede wszystkim w gospodarstwach mniejszych, w których czynnikiem produkcji znajdującym się w minimum jest obszar gospodarstwa, zaś dochód czysty z 1 ha spełnia tu rolę głównie w gospodarstwach większych, w których czynnikiem produkcji znajdującym się w minimum są zasoby siły roboczej. Dochód globalny z 1 ha daje możliwość oceny dochodowości produkcji z punktu widzenia maksymalizacji dochodu z całej powierzchni będącej w posiadaniu gospodarstwa, niezależnie od ilości zużytej pracy, zaś dochód czysty z 1 ha — z punktu widzenia maksymalizacji tej części dochodu, która pozostaje jako nadwyżka po opłaceniu zastosowanych w produkcji nakładów pracy.

Miernik dochodowości w przeliczeniu na 1 dzień pracy stosujemy tylko w odniesieniu do dochodu globalnego, bowiem dochód czysty na dzień pracy równa się po prostu różnicy pomiędzy dochodem globalnym a opłatą pracy. Dochód globalny na 1 dzień pracy — w przeciwieństwie do dochodu z 1 ha — oprócz oceny dochodowości produkcji daje również pewną orientację co do jej opłacalności. Dochód ten bowiem porównywany z przeciętnym kosztem pracy pozwala stwierdzić, czy i w jakim stopniu produkcja danego artykułu jest opłacalna. Miernik dochodu na 1 dzień pracy odpowiada ocenie dochodowości produkcji z punktu widzenia maksymalizacji dochodu w stosunku do zastosowanych w produkcji nakładów pracy rolnika i jego rodziny, nie odpowiada natomiast ocenie maksymalizacji sumy dochodu z całego gospodarstwa. To ostatnie zadanie spełnia miernik dochodu globalnego z 1 ha. Dlatego też tylko równoczesne rozpatrywanie obu mierników może dać właściwą ocenę nie tylko względnej, lecz i absolutnej dochodowości, jak również opłacalności poszczególnych produktów.

3. OBLICZENIE KOSZTU PRACY W GOSPODARCE INDYWIDUALNEJ

Koszt pracy w gospodarstwach chłopskich równa się wartości funduszu spożycia z dochodu rolniczego przypadającego na 1 dzień pracy w produkcji rolnej. Sposób obliczenia funduszu spożycia i opłaty pracy przedstawiono w tabeli 2, przyjmując za podstawę dane o wartości finalnej, nakładach pieniężnych, akumulacji społecznej i wewnętrznogospodarczej w gospodarce indywidualnej. Produkcja czysta brutto stanowi różnicę pomiędzy przychodami i wydatkami pieniężnymi (bez amortyzacji). Pomniejszając produkcję czystą brutto o akumulację społeczną i wewnątrzgospodarczą uzyskuje się wartość funduszu spożycia, który odniesiony do ogólnej ilości nakładów pracy zużytej w produkcji rolnej stanowi opłatę jednego dnia pracy (tabela 2).

Tabela 2

Produkcja, nakłady pieniężne, dochody i ich podział w gospodarce indywidualnej w latach 1972 i 1973
(w cenach bieżących)

Wyszczególnienie	1972		1973	
	ogółem mln. zł	zł na 1 ha uż. rol.	ogółem mln. zł	zł na 1 ha uż. rol.
Produkcja finalna	202338	12949	222313	14294
Inne przychody	773	49	730	47
Razem produkcja finalna	203072	12998	223043	14341
Nakłady pieniężne (bez amortyzacji)	49489	3167	56097	3607
Produkcja czysta brutto	153583	9831	166946	10734
Podatki i opłaty	11020	705	11635	748
Wpłaty na PFZ	606	39	633	41
Saldo wpłat i wypłat PZU	25	2	510	33
Inne obciążenia	1754	112	1829	117
Razem obciążenia finansowe	13405	858	14607	939
Wydatki na inwestycje produkcyjne	13300	851	15660	1007
Przyrost wartości stada	3780	242	3911	251
zapasów	7390	473	6526	420
Saldo kredytów	-8621	-552	-9220	-593
Razem akumulacja wewnątrz gospodarstwa	15849	1014	16877	1085
Razem akumulacja brutto	29254	1872	31484	2024
Fundusz spożycia	124329	7959	135462	8710
Dni pracy na 1 ha uż. roln.		68,0		67,5
Opłata pracy zł/dzień		117,0		129,0

W rachunku kosztów i opłacalności produktów rolnych w gospodarstwie zastosowano pewne uzupełnienia i korekty oraz przyjęto nieco inną klasyfikację niektórych pozycji, przy ustalaniu wysokości nakładów i przychodów. Obszerne wyjaśnienie tego zagadnienia podaliśmy w dodatku do nr 5—6 1972 r., obecnie powtórzymy w skrócie ogólne zasady tego rachunku. Do nakładów pieniężnych na produkcję rolną, oprócz wydatków pieniężnych na zakup obrotowych środków produkcji i usług, przyjmowanych według GUS, zaliczamy inne nakłady nie uwzględnione w makroekonomicznym rachunku dochodów gospodarki chłopskiej. Do nakładów tych należą: ubezpieczenia, wartość produktów przetwórstwa rolniczego (wysłodki, otręby z przemiału własnego zboża, mleko chude pobrane z mleczarni nieodpłatnie oraz mleko chude z własnego przerobu) i amortyzacja trwałych środków produkcji.

Przy ustalaniu wartości produkcji finalnej do wartości tej produkcji podanej przez GUS doliczamy dopłaty do ceny buraków cukrowych, wartość wysłodków oraz wartość mleka chudego pobranego nieodpłatnie z mleczarni. Oprócz korekty wartości produkcji finalnej uwzględniamy jeszcze w przychodach gospodarstwa pozycje będące odpowiednikiem pozycji zaliczanych poprzednio do wydatków pieniężnych, a więc: odszkodowania PZU, wartość otręb z przemiału własnego zboża i wartość mleka chudego z przerobu mleka pełnego na śmietanę lub masło. Przy takim

sposobie obliczeń, nakłady i wartość produkcji w gospodarstwie są powiększane o taką samą wartość produktów obrotu wewnętrznego, dzięki czemu nie ulegają zmianie wyniki ekonomiczne całego gospodarstwa.

Tabela 3

Nakłady pieniężne, produkcja, dochody i ich podział w gospodarstwie indywidualnym na 1 ha uż. rolnych

Wyszczególnienie	1972	1973
Nakłady pieniężne		
Wydatki pieniężne na produkcję (wg GUS)	3167	3607
Ubezpieczenia	194	205
Wartość produkcji przetwórstwa rolniczego		
wysłodki	48	44
otręby z przemiału własnego zboża	113	111
mleko chude ze zwrotów z mleczarni	33	31
mleko chude z własnego przerobu	89	86
Razem wydatki pieniężne	3643	4084
Amortyzacja	925	981
Razem nakłady pieniężne	4568	5065
Produkcja finalna i przychody		
Produkcja finalna (wg GUS)	12949	14294
Wysłodki	47	44
Dopłaty do cen buraków cukrowych	49	47
Mleko chude ze zwrotów z mleczarni	33	31
Razem produkcja finalna	13078	14416
Odszkodowania PZU	192	172
Otręby z przemiału własnego zboża	113	111
Mleko chude z własnego przerobu	89	86
Razem przychody	13472	14785
Produkcja czysta brutto i jej podział		
Produkcja czysta brutto	9829	10701
Podatki i opłaty	705	748
Wpłaty na PFZ	39	41
Inne obciążenia	112	117
Razem akumulacja społeczna	856	906
Wydatki pieniężne na inwestycje produkcyjne	851	1007
Przyrost wartości stada	242	420
zapasów	473	251
Przyrost zadłużenia	-552	-593
Razem akumulacja wewnątrzgospodarcza	1014	1085
Ogółem akumulacja brutto	1870	1991
Akumulacja netto (dochód czysty)	945	1010
Fundusz spożycia	7959	8710

Aby móc przeprowadzić porównanie rachunku opłacalności i dochodowości produkcji w gospodarstwie i w makroskali, należy uwzględnić fakt zaliczania przy ustalaniu funduszu spożycia i opłaty pracy do akumulacji brutto salda wpłat i wypłat PZU. Przy takim sposobie obliczeń dochód globalny w gospodarstwie stanowi różnicę pomiędzy produkcją czystą

brutto a amortyzacją i saldem odszkodowań PZU. Analogicznie dochód czysty to nic innego, jak akumulacja brutto pomniejszona o amortyzację i saldo odszkodowań PZU. Natomiast produkcja czysta brutto w gospodarstwie, dzięki zaliczeniu do nakładów pieniężnych składek ubezpieczeniowych, a do wpływów odszkodowań z PZU jest mniejsza o saldo kredytów od produkcji czystej brutto w makroskali. Sposób obliczenia przychodów w gospodarstwie wyjaśnia tabela 3.

4. UWAGI NA TEMAT TECHNIKI OBLICZANIA KOSZTÓW JEDNOSTKOWYCH

Nakłady pracy na jednostkę powierzchni w gospodarstwach statystycznych określono w oparciu o odpowiednie dane z gospodarstw prowadzących rachunkowość. Ponieważ gospodarstwa prowadzące rachunkowość różnią się od gospodarstw statystycznych wielkością obszaru, ustalono najpierw wielkość nakładów pracy na 1 ha przy tej samej wielkości obszaru. W tym celu wykreślono krzywą obrazującą kształtowanie się nakładów pracy w zależności od wielkości obszaru w gospodarstwach prowadzących rachunkowość. Na podstawie tej krzywej wyznaczono liczbę dni pracy na 1 ha, odpowiadającą danej wielkości gospodarstwa statystycznego, tzn. 6,5 ha użytków rolnych. Biorąc za podstawę ogólną znaną liczbę dni pracy w gospodarstwie prowadzącym rachunkowość, rozdzielono je na poszczególne rośliny i grupy zwierząt według określonych norm. Następnie normy te skorygowano tak, aby zbilansować nakłady pracy w całym gospodarstwie. Nie wydzielono przy tym ogólnogospodarczych nakładów pracy, lecz całą ilość dni pracy rozdzielono na poszczególne produkty. W ten sposób skorygowane i powiększone o nakłady ogólnogospodarcze normy pracy przeniesiono na gospodarstwo statystyczne. Normy te na 1 ha i na 1 sztukę inwentarza oraz zestawienie nakładów pracy w całym gospodarstwie zawiera tabela 4.

Produkty obrotu wewnętrznego liczone są według kosztów własnych badanego roku. Produkty te liczone są zarówno w jednym mierniku pieniężnym — co ma zastosowanie przy obliczaniu struktury nakładów na 1 ha, na 1 sztukę inwentarza lub na jednostkę produkcji, jak i w dwóch miernikach — co ma zastosowanie przy obliczaniu produkcji czystej z jednostki produkcji finalnej. Oprócz liczenia obrotu wewnętrznego według kosztów własnych, przeprowadzono dla produktów zwierzęcych dodatkowy rachunek kosztów alternatywnych, w których zboże (własnej produkcji) policzono według cen wolnorynkowych.

Wycena produktów ubocznych. Produkty uboczne (słoma, obornik, liście buraczane) liczone są według cen zaliczeniowych, które są wyrazem normatywnych kosztów własnych tych produktów. Ceny zaliczeniowe tych produktów dla roku 1970, 1972 i 1973 przyjęto w następującej wysokości: słoma 30, obornik 25, liście buraczane 15, koniczyna ściernianka 10 zł za 1 q.

Nakłady żywej siły pociągowej na poszczególne produkty ustalono na podstawie dotychczas przyjmowanych norm na 1 ha lub 1 sztukę inwentarza żywego. Koszt żywej siły pociągowej liczony jest według kosztów własnych badanego roku. W strukturze nakładów pozycja „koszty siły

Tabela 4

Nakłady pracy na produkcję rolną w gospodarstwie indywidualnym o powierzchni 6,5 ha użytków rolnych w 1973 r.

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Liczba jednostek	Nakłady pracy w dniach:	
			na jednostkę	ogółem w gospod.
Pszenica	ha	0,669	22,4	15,0
Zyto	"	1,294	18,9	24,5
Jęczmień	"	0,326	20,2	6,6
Owies	"	0,476	18,1	8,6
Mieszanki zbożowe	"	0,188	18,6	3,5
Inne zboża	"	0,022	22,7	0,5
Ziemniaki	"	1,018	57,8	58,8
Buraki cukrowe	"	0,151	81,5	12,3
Okopowe pastewne	"	0,093	66,7	6,2
Warzywa	"	0,110	136,4	15,0
Owoce (sad)	"	0,070	195,7	13,7
Oleiste	"	0,074	25,7	1,9
Len	"	0,031	35,5	1,1
Inne przemysłowe	"	0,045	104,4	4,7
Strączkowe jadalne	"	0,012	33,3	0,4
Strączkowe pastewne	"	0,043	25,6	1,1
Koniczyna — siano	"	0,278	12,9	3,6
Koniczyna — nasiona	"	0,030	70,0	2,1
Seradela	"	0,154	13,6	2,1
Zielonki	"	0,050	8,0	0,4
Poplony	"	0,290	4,8	1,4
Łąka	"	0,833	13,3	11,1
Pastwisko	"	0,497	2,4	1,2
Razem produkcja roślinna	—	×	×	195,8
Trzoda	1 q	8,95	9,2	82,5
Bydło	1 krowa	2,25	57,6	129,6
Drób	10 sztuk	3,69	6,8	25,2
Owce	1 sztuka	1,03	4,7	4,8
Konie	1 sztuka	0,96	39,0	—
Pozostałe	100 zł	7,84	0,1	0,9
Razem zwierzęta	—	×	×	243,0
Ogółem gospodarstwo	ha	6,500	67,5	438,8

Uwaga: przedstawione wyżej nakłady pracy obejmują zarówno nakłady bezpośrednie, jak i pośrednie. Ze względu na małe powierzchnie poszczególnych upraw i możliwość błędów z powodu zaokrągleń, za podstawę przy obliczaniu kosztów przyjęto 10 gospodarstw (obszar 65 ha użytków rolnych).

pociągowej" nie zawiera w sobie nakładów pracy przy obsłudze koni, gdyż są one doliczane bezpośrednio do nakładów pracy na poszczególne produkty.

Nawożenie organiczne. Ilość obornika ustalono na podstawie norm od jednej sztuki oraz struktury inwentarza żywego. Koszt nawożenia obornikiem rozdzielany jest równomiernie na całą powierzchnię z tym, że 1 ha użytków zielonych obciążany jest w wysokości 1/4 kosztu przypadającego na 1 ha gruntów ornych.

Koszt stanowiska. Koszty uprawy 1 ha roślin motylkowych i strączkowych pomniejszone są o wartość stanowiska w wysokości 500 zł. Koszt

stanowiska po koniecznie obciąża w całości koszty uprawy pszenicy, po seradeli — w całości koszty uprawy żyta, po strączkowych — koszty uprawy pszenicy i żyta proporcjonalnie do ich powierzchni, z tym, że koszt stanowiska przy uprawie pszenicy nie może przekroczyć 500 zł na 1 ha.

Amortyzacja trwałych środków produkcji liczona jest od bieżącej wartości odtworzenia według następującej stopy procentowej: budynki i urządzenia gospodarcze 2,5%, traktory, silniki i środki transportowe 10%, inne maszyny i narzędzia rolnicze 8%. Amortyzacja koni (10%) jest obliczona nie od pełnej wartości, lecz tylko od różnicy pomiędzy wartością konia roboczego i wartością żywca końskiego.

Koszty remontów trwałych środków produkcji liczone są według danych GUS. Na tej podstawie ustalono wskaźniki, określające koszt remontu w stosunku do wartości odtworzeniowej. W roku 1972 i 1973 wynoszą one dla budynków 1,25 i 1,22%, dla maszyn i narzędzi 5,90 i 5,87%.

Nakłady ogólnogospodarcze. Całość nakładów pracy w gospodarstwie rozdzielana jest bezpośrednio na poszczególne produkty, nie wydzielono więc ogólnogospodarczych nakładów pracy. Ogólnogospodarcze nakłady pieniężne rozdzielono na produkcję roślinną i zwierzęcą proporcjonalnie do nakładów bezpośrednich, przy czym — aby uniknąć podwójnego obciążenia produkcji zwierzęcej nakładami ogólnogospodarczymi, na skutek liczenia obrotu wewnętrznego według kosztów własnych — w nakładach bezpośrednich na produkcję zwierzęcą nie brano pod uwagę pasz własnych. Ogólnogospodarcze nakłady pieniężne wewnątrz poszczególnych działów produkcji rozdzielane są proporcjonalnie do nakładów pracy.

Koszty produkcji sprzężonej. Przy podziale kosztów mleka i żywca wołowego zastosowano klucz podziałowy oparty na przeciętnej relacji cen mleka i żywca wołowego w dłuższym okresie czasu, a mianowicie jak 1 do 5, a jaj i żywca drobiowego jak 1 do 16,3.

W tabelach nakładów na 1 ha i na 1 sztukę inwentarza w jednostkach naturalnych podane są tylko nakłady pracy. Ze względu na brak miejsca w tabelach nakładów, ilości pasz skarmianych przez poszczególne gatunki inwentarza żywego zestawione są w oddzielnych tabelach. Nakłady pracy na poszczególne produkty zawierają w sobie nie tylko nakłady bezpośrednie, lecz również pośrednie, włącznie z nakładami pracy przy obsłudze koni. Wszystkie inne nakłady podane są tylko wartościowo. Wartość produktów ubocznych liczona jest tu według cen zaliczeniowych, koszty amortyzacji i remontów budynków i maszyn według kosztów własnych badanego roku, wszystkie inne nakłady według faktycznie poniesionych kosztów.

W wyniku liczenia pasz i nasion według kosztów własnych występują pewne wahania wartości tych nakładów w różnych latach. Koszt nasion własnych na 1 ha tych samych roślin w różnych latach zmienia się nie tylko na skutek zmian w ilości wysiewanych nasion — różnice są tu bowiem niewielkie — ile na skutek zmian ich kosztów własnych. Ogólnie możemy stwierdzić, że po odliczeniu zakupionych nasion i sadzeniaków zmiany w kosztach nasion własnych na 1 ha są proporcjonalne do zmian kosztu jednostkowego danego produktu.

Wartość pasz w przeliczeniu na 1 sztukę inwentarza zmienia się w zależności od ilości, struktury i kosztów własnych skarmianych pasz. Zmia-

ny w pozostałych nakładach pieniężnych na 1 ha lub na 1 sztukę, jakie obserwujemy pomiędzy rokiem 1970, 1971 i 1973 wynikają bezpośrednio ze zmian w ilości lub wartości tych nakładów.

Zmiany wartościowe przy niewielkich stosunkowo zmianach ilościowych mają miejsce głównie w kosztach utrzymania budynków. Mimo ogólnego wzrostu kosztów utrzymania budynków, w wielu przypadkach obserwujemy spadek tych kosztów na 1 ha lub na 1 sztukę inwentarza. Jest to wynikiem nierównomiernych zmian w plonach poszczególnych roślin lub w ilości różnych gatunków inwentarza. W produkcji roślinnej koszty utrzymania budynków (stodoły) obciążają tylko zboża i siano. Koszty te dzielone są proporcjonalnie do zbiorów słomy i siana. W produkcji zwierzęcej koszt utrzymania wszystkich budynków inwentarskich dzielony jest w każdym roku w stosunku do aktualnego stanu inwentarza według opartego na normatywnych kosztach jednego stanowiska.

Oddzielnego wyjaśnienia wymagają zmiany w nakładach pracy na 1 ha lub na 1 sztukę inwentarza. W badanym okresie nastąpił wzrost wydatków na usługi maszynowe. Wydatki te wpływały oczywiście na obniżkę nakładów pracy na 1 ha. W produkcji zwierzęcej natomiast normy na 1 sztukę zmieniały się wraz ze zmianą ilości sztuk w gospodarstwie. Ponieważ w badanych latach następował wzrost pogłowia, normy nakładów na 1 sztukę uległy również obniżce. Zmiany w nakładach pracy na 1 ha w całym gospodarstwie były w rozpatrywanym okresie minimalne, mimo bowiem obniżki nakładów na 1 ha poszczególnych upraw, następował równoczesny wzrost nakładów w innych gałęziach produkcji, spowodowany zmianami w strukturze zasiewów i wzrostem pogłowia zwierząt. W skali całego kraju w latach 1970—1973 nakłady pracy na 1 ha użytków rolnych uległy zmniejszeniu z 69 do 67,5 dnia.

Jednostkowy nakład globalny, podany w tabelach wynikowych, jest rezultatem podzielenia nakładów pracy i nakładów materiałowo-pieniężnych netto na 1 ha lub na 1 sztukę przez plon lub ilość produkcji od sztuki. Jednostkowy nakład finalny nie wynika tu z liczb zawartych w tabelach, lecz z rachunku wyjściowego, w którym nasiona i pasze liczone były w dwóch miernikach. Jednostkowy nakład finalny różni się od globalnego większymi nakładami pracy i mniejszymi nakładami pieniężnymi. Suma tych nakładów wyrażona w jednym mierniku pieniężnym jest oczywiście w obu wypadkach identyczna, równa jednostkowemu kosztowi produkcji.

W obecnym opracowaniu, w odróżnieniu od lat poprzednich, **do obliczenia jednostkowych kosztów produkcji w zbożach i ziemniakach przyjęto plon netto** — po odliczeniu strat w produkcji. Wysokość strat ustalono na poziomie przyjmowanym do obliczeń przez GUS: dla zbóż 3,5%, a dla ziemniaków 10%.

W tabelach opłacalności i dochodowości produkcji finalnej zastosowano kryteria dochodowości w postaci dochodu globalnego i czystego z 1 ha oraz dochodu globalnego na 1 dzień pracy. Kryterium opłacalności jest wskaźnik wyrażający procentowy stosunek wartości produkcji do wartości nakładów. Zarówno wartość produkcji, jak i nakładów wyrażone są w cenach bieżących danego roku. Jednocześnie zwracamy uwagę na fakt, że tabele opłacalności dla roku 1970 i 1971 są tabelami o poprawia-

nych danych dotyczących wysokości nakładów pieniężnych i wartości produkcji finalnej w stosunku do danych publikowanych w dodatku do nr 5—6 z 1973 roku.

W tabelach opłacalności i dochodowości produkcji odrębnego wyjaśnienia wymaga sprawa wielkości obszaru przypadającego na poszczególne produkty finalne. Zarówno w produkcji roślinnej, jak i zwierzęcej, obszar uwidoczniiony w tabelach obejmuje nie tylko obszar efektywny, wynikający z podzielenia ilości produktu finalnego przez plon (w produkcji zwierzęcej ilości zużytych pasz własnych przez ich plony), lecz również obszar reprodukcji wewnętrznej gospodarstwa, tzn. obszar przeznaczony na produkcję nasion, pasz dla koni i nawozy zielone. Obszar ten obciąża również produkty finalne i został rozdzielony proporcjonalnie do obszaru efektywnego. Poniżej podajemy zestawienie konkretnych danych dla przeciętnego gospodarstwa statystycznego w latach 1970, 1972 i 1973:

	1970	1972	1973
Powierzchnia przeznaczona na:			
bezpośrednią produkcję	4,888	5,217	5,260
pasze dla koni	1,089	0,896	0,911
nasiona	0,422	0,346	0,292
nawozy zielone i ziemię nieobsianą	0,101	0,042	0,037
Ogółem w gospodarstwie	6,500	6,500	6,500

Ujmowanie jednostkowych nakładów finalnych w dwóch miernikach umożliwiło bezpośrednie dodanie nakładów pracy i nakładów pieniężnych poniesionych na obszar reprodukcji wewnętrznej do nakładów pracy i nakładów pieniężnych poniesionych na obszar efektywny. W rezultacie tak prowadzonego rachunku uzyskano całkowitą zgodność bilansu nakładów gospodarstwa. Nakłady pracy i nakłady pieniężne na 1 ha poszczególnych produktów pomnożone przez liczbę hektarów odpowiadających ilości produktu finalnego, dają sumę nakładów całego gospodarstwa. Suma nakładów całego gospodarstwa obejmuje tylko nakłady pracy i nakłady pieniężne, nie obejmuje natomiast nakładów materiałowych w postaci produktów obrotu wewnętrznego, które — mimo że wchodzą do nakładów pieniężnych na poszczególne produkty — w całości nakładów gospodarstwa nawzajem się eliminują. Nakłady pracy i nakłady pieniężne na wytworzenie produktów obrotu wewnętrznego zaliczone są w końcowym rachunku do nakładów obciążających produkty finalne.

W tabelach dochodowości i opłacalności do wartości produkcji finalnej doliczono inne przychody gospodarstwa, omawiane w poprzedniej części opracowania (tabela 3). Do wartości produkcji roślinnej dodano wartość otrąb z przemiału własnego zboża, do zwierzęcej wartość mleka chudego z własnego przerobu, zaś do wartości produkcji całego gospodarstwa — odszkodowania z PZU. Ponieważ wszystkie trzy wymienione pozycje obciążają koszty produkcji, uzasadnione jest więc o taką samą wartość zwiększenie przychodów z produkcji rolnej, w przeciwnym przypadku zmniejszone zostałyby dochody gospodarstwa.

ROZALIA BACHAŃSKA

ANALIZA KOSZTÓW, OPLACALNOŚCI I DOCHODOWOŚCI PRODUKCJI ROLNEJ W GOSPODARCE INDYWIDUALNEJ W LATACH 1970—1973

Proces intensyfikacji produkcji rolniczej w gospodarce chłopskiej charakteryzuje się coraz wyższym przyrostem nakładów materialnych, pochodzących z zakupu, tj. obrotowych środków produkcji i usług, przy jednoczesnym niewielkim spadku nakładów pracy żywej. Nakłady pracy rolnika (bez nakładów pracy zawartych w usługach) kształtowały się w 1965 roku na poziomie 71 dni na 1 ha użytków rolnych, zaś w 1970 roku 69 dni. W badanym okresie lat 1970—1973 spadek nakładów pracy jest szybszy niż w ubiegłym pięcioleciu (0,4 dnia rocznie) i wynosi 0,5 dnia rocznie. W związku z tym nakłady pracy w 1973 roku wyniosły 67,5 dnia na 1 ha użytków rolnych. Przy takim tempie zmniejszania się, nakłady pracy w 1975 roku wyniosą 66,5 dnia na 1 ha użytków rolnych, to znaczy że obniżą się o 5%, podczas gdy w ubiegłym pięcioleciu obniżyły się o 3%.

Zwiększony spadek nakładów pracy jest wynikiem postępującej mechanizacji robót, o czym świadczą stale rosnące wydatki na usługi mechanizacyjne, oraz wzrost ilości nabywanych narzędzi i maszyn. Wydatki pieniężne na zakup obrotowych środków produkcji i usług (tabela 1), łącznie z amortyzacją, wzrosły z 3793 zł do 5065 zł na 1 ha użytków rolnych, tj. o 1272 zł, co daje 420 zł przyrostu rocznego. Jeżeli porównamy ten przyrost z przyrostem osiąganym w poprzedniej pięciolatce (204 zł rocznie), to widzimy, że obecnie jest on dwukrotnie wyższy. Spośród wymienionych w tabeli 1 pozycji nakładów pieniężnych, najbardziej wzrosły te nakłady, które mają bezpośredni związek z produkcją zwierzęcą, a więc pasze przemysłowe (o 90%) i zwierzęta hodowlane (o 51%). Sytuacja ta jest wynikiem podniesienia cen produktów zwierzęcych w 1971 i 1972 roku, co stworzyło bardziej opłacalne warunki produkcji zwierzęcej. W znacznie mniejszym stopniu wzrosły wydatki związane z rozwojem produkcji roślinnej. Wśród nich daje się zauważyć wyjątkowo wysoki przyrost środków ochrony roślin (o 74%), natomiast przyrost tak poważnych pozycji nakładów, jak nasiona, nawozy mineralne i usługi mechanizacyjne nie przekracza 30%.

W porównaniu z pozostałymi latami przyrost wydatków w 1971 roku był wyjątkowo niski, wzrost nakładów pieniężnych wyniósł 219 zł na 1 ha użytków rolnych, tj. zaledwie 5%. Oprócz minimalnego przyrostu niektó-

Tabela 1

Nakłady pieniężne na produkcję rolną w indywidualnych gospodarstwach chłopskich
(W cenach bieżących)

Wyszczególnienie	1970	1971	1972	1973	<u>1973</u> 1970
Pasze przemysłowe	484	539	725	921	190
Nasiona	286	315	331	369	129
Zwierzęta hodowlane	92	112	120	139	151
Razem produkty pochodzenia rolniczego	862	966	1176	1429	166
Nawozy mineralne	539	474	634	677	126
Środki ochrony roślin	43	47	55	75	174
Opał, paliwo, smary	162	164	162	184	114
Weterynaria	52	53	59	61	117
Energia elektryczna	41	48	50	61	149
Ubezpieczenie	180	176	194	205	114
Remonty	425	457	508	547	129
Usługi maszynowe	258	273	280	300	116
Pozostałe wydatki	418	476	525	545	130
Razem wydatki pieniężne	2980	3134	3643	4084	137
Amortyzacja	813	885	925	981	121
Razem nakłady pieniężne	3793	4019	4568	5065	134

rych podstawowych pozycji wydatków, zmniejszyły się znacznie wydatki na nawozy mineralne. W tym roku gospodarstwa indywidualne wykorzystały w dużym stopniu możliwości uzyskania bonifikat przysługujących z tytułu zakupu nawozów mineralnych na ogólną sumę 1,3 mld zł. Wpłynęło to na obniżenie wydatków na nawozy z 539 zł w 1970 roku do 474 zł na 1 ha użytków rolnych w 1971 roku. Nie jest to oczywiście równoznaczne ze spadkiem nawożenia mineralnego, ilość zużytych nawozów wzrosła bowiem ze 119 kg w 1970 r. do 128 kg NPK w 1971 roku na 1 ha użytków rolnych.

Niezwykłe dynamicznym przyrostem wydatków pieniężnych charakteryzuje się rok 1972 i 1973, przyrost ten wynosi ponad 500 zł na 1 ha użytków rolnych rocznie, tj. 16% przyrostu rocznego, w porównaniu z 8% w latach 1965—1971. Na wzrost ten miał istotny wpływ przyrost wydatków na pasze przemysłowe — przeciętnie o 35% i nawozy mineralne — przeciętnie o 21% rocznie. Tak wysoki wzrost wydatków na nawozy jest wynikiem wspomnianych już bonifikat w 1971 roku. W wyrazie ilościowym zużycie nawozów mineralnych w roku 1972 i 1973 wzrosło w takim samym stopniu jak w poprzednim roku, tj. około 8% rocznie. Wydatki na pasze przemysłowe przekroczyły dotychczasowy przeciętny przyrost roczny, kształtujący się na poziomie 40—50 zł na 1 ha użytków rolnych. W dwu ostatnich latach badanego okresu przyrost roczny wydatków na pasze przemysłowe wyniósł 186 zł na 1 ha użytków rolnych.

Wyniki ekonomiczne gospodarki indywidualnej przedstawia tabela 2. W badanym okresie nastąpił wysoki przyrost wartości produkcji finalnej, wnoszący 13,4% rocznie. Na wzrost ten złożyły się: wzrost plonów, wzrost rozmiarów produkcji zwierzęcej oraz wzrost cen produktów rolnych. Nakłady pieniężne na produkcję rolną wzrastały przeciętnie o 10,2% rocznie. W wyniku tego tempo przyrostu produkcji czystej (dochodu globalnego)

Tabela 2

Wyniki ekonomiczne gospodarki chłopskiej w latach 1970—1973

Wyszczególnienie	1970	1971	1972	1973	$\frac{1973}{1970}$
Na 1 ha użytków rolnych					
Ilość pracy w dniach	69,0	68,5	68,0	67,5	98
Nakłady pieniężne w zł	3793	4019	4568	5065	134
Oplata pracy w zł	6188	7138	7959	8710	141
Koszty produkcji w zł	9981	11157	12527	13775	138
Produkcja finalna w zł	10153	11851	13472	14785	146
Produkcja czysta w zł	6360	7832	8904	9720	153
Dochód czysty w zł	172	694	985	1010	587
Na 100 zł wartości produkcji					
Nakłady pracy dni	0,68	0,58	0,50	0,46	68
Oplata pracy w zł	60,9	60,2	59,1	58,9	97
Nakłady pieniężne w zł	37,4	33,9	33,9	34,3	92
Koszt produkcji w zł	98,3	94,1	93,0	93,2	95
Na 1 dzień pracy — w cenach bieżących					
Oplata pracy w zł	89,7	104,2	117,0	129,0	144
Wartość produkcji w zł	147,1	173,0	198,1	219,0	149
Produkcja czysta w zł	92,2	114,3	130,9	144,0	156
Na 1 dzień pracy — w cenach 1970 roku					
Wartość produkcji w zł	147,1	155,9	170,8	185,3	126
Produkcja czysta w zł	92,2	99,9	106,8	115,4	125

na 1 ha użytków rolnych wynosiło 15,2% rocznie i było wyższe niż tempo przyrostu produkcji finalnej (13,4%). Wartość produkcji finalnej i dochód globalny w przeliczeniu na 1 dzień pracy wykazuje jeszcze wyższe tempo przyrostu: 14,2 i 16,1%. Jest to wynikiem zmniejszenia się ogólnej liczby nakładów pracy.

Nakłady pracy na 100 zł wartości produkcji finalnej (w cenach bieżących) wykazują wyraźną tendencję malejącą, a mianowicie: w okresie od 1970 do 1973 roku nakłady pracy na 100 zł wartości produkcji finalnej obniżyły się o 32%. Oplata jednego dnia pracy wzrosła w tym okresie o 44%, w wyniku czego koszt pracy na jednostkę produkcji obniżył się o 3%. Na skutek większego wzrostu cen produktów rolnych w latach 1970—1973 (o 18,2%) niż rolniczych środków produkcji (o 7,4%), nakłady pieniężne na 100 zł wartości produkcji finalnej zmniejszyły się z 37,4 zł w roku 1970 do 34,3 zł w roku 1973, tj. o 8%. W wyniku obniżki kosztów pracy o 3% i nakładów pieniężnych o 8% koszt produkcji obniżył się z 98,3 zł na 100 zł wartości produkcji finalnej w roku 1970 do 93,2 zł w roku 1973, tj. o 5%.

Produkcyjność pracy, mierzona wartością produkcji finalnej w cenach stałych na 1 dzień pracy, wzrosła ze 147,1 zł w 1970 roku do 185,3 zł w 1973 roku, tj. o 26%, zaś wydajność pracy, mierzona wartością produkcji czystej (wartością nowowytworzoną) — z 92,2 zł do 115,4 zł, tj. o 25%.

W tabeli 3 obok nakładów pieniężnych pokazano zakup produktów pochodzenia rolniczego dla produkcji roślinnej i zwierzęcej. Te pozycje nakładów służą do obliczenia całej produkcji finalnej oraz roślinnej i zwierzęcej netto. Produkcja finalna netto wynika z pomniejszenia produkcji

Tabela 3

**Produkcja finalna brutto i netto oraz produkcja czysta na 1 ha użytków rolnych
w gospodarce indywidualnej**
(w cenach bieżących)

Wyszczególnienie	1970	1973	roczny przyrost
Nakłady pieniężne ogółem	3793	5065	420
w tym produkty pochodzenia rolniczego:			
roślinne	770	1290	174
zwierzęce	92	139	16
Produkcja finalna brutto ogółem	10153	14785	1540
roślinna	3731	4998	420
zwierzęca	6267	9614	1120
Produkcja finalna netto ogółem	9291	13356	1350
roślinna	2961	3708	250
zwierzęca	6175	9475	1100
Dochód globalny ogółem	6360	9720	1120
z produkcji roślinnej	2333	3422	360
z produkcji zwierzęcej	3872	6126	750

finalnej brutto o zakup produktów pochodzenia rolniczego (nasiona, pasze i zwierzęta hodowlane). Tak obliczana produkcja finalna daje obraz poziomu produkcji rolniczej wytworzonej bezpośrednio w gospodarstwie rolnym i nie zawiera w sobie produkcji wytworzonej w innych warsztatach rolnych. Wydzielenie tych kategorii produkcji jest o tyle istotne, iż wydatki na zakup produktów pochodzenia rolniczego wzrastają szybciej niż nakłady ogółem i w związku z tym powiększa się ich udział w produkcji finalnej brutto. Podczas, gdy w 1970 roku udział produktów pochodzenia rolniczego w produkcji finalnej brutto ogółem wynosił 8,5%, to w 1973 roku wzrósł do 9,7%. W wyniku tego produkcja finalna netto charakteryzuje się nieco mniejszym przyrostem rocznym, który w stosunku do przyrostu brutto jest niższy o 190 zł (1540 zł — 1350 zł).

Istotne różnice występują przy oddzielnym rozpatrywaniu przyrostu w produkcji roślinnej i zwierzęcej netto. Rzeczywisty (netto) przyrost produkcji roślinnej wynosi w tym okresie 25 a nie 34%, a średni roczny przyrost 250 a nie 420 zł na 1 ha użytków rolnych, czyli o 170 mniej. Natomiast zmniejszenie się przyrostu produkcji zwierzęcej netto jest minimalne: średni roczny przyrost produkcji z 1120 zł obniżył się do 1100 zł. Różnice pomiędzy wartością brutto i netto w produkcji roślinnej i zwierzęcej wynikają ze struktury produktów pochodzenia rolniczego, w których 90% stanowią produkty pochodzenia roślinnego (nasiona i pasze).

Zmiany w nakładach, kosztach jednostkowych, dochodowości i opłacalności podstawowych produktów rolnych dla Polski ogółem w latach 1970—1973 przedstawiają tabele 4, 5, 6.

Nakłady finalne na jednostkę produkcji obejmują nakłady poniesione w całym cyklu produkcyjnym, a więc zarówno nakłady pracy, jak i nakłady pieniężne składają się z nakładów bezpośrednich, nakładów ogólnogospodarczych oraz nakładów poniesionych na wytworzenie produktów obrotu wewnętrznego (nasiona, pasze).

Z danych tabeli 4 wynika, że nakłady pracy na 1 q zbóż wykazują systematyczny spadek, wynoszący w analizowanym okresie około 30%. Spadek ten w pewnym stopniu wynika z ogólnego obniżenia nakładów pracy na 1 ha, ale w głównej mierze jest wynikiem wzrostu plonów. Zmniejszenie nakładów pracy na 1 q poszczególnych zbóż wynosi: dla pszenicy 0,39 dnia (1,28 — 0,89), tj. o 30%; dla jęczmienia 0,36 dnia (1,13 — 0,77), tj. o 32% i dla owsa 0,31 dnia (1,13 — 0,82), tj. 0,27%; dla żyta zmniejszenie nakładów pracy na jednostkę produkcji jest wyjątkowo wysokie — 0,73 dnia (1,66 — 0,93). Rok 1970 był rokiem niekorzystnym dla produkcji zbóż, szczególnie dla żyta, którego plon spadł do poziomu roku

Tabela 4

Zmiany w nakładach, kosztach jednostkowych, dochodowości i opłacalności produkcji zbóż w latach 1970—1973

Lata	Plon q/ha	Nakład finalny			Koszt produk- cji zł/q	Cena skupu zł/q ^c	Dochód globalny	
		nakład pracy dni/q	opłata pracy zł/q	nakład pienięż- ny netto zł/q			zł/q	zł/ /dzień
Pszenica								
1970	23,5	1,28	115	188	303	396	208	162
1971	26,4	1,07	111	165	276	407	242	226
1972	25,0	1,09	127	190	317	396	206	189
1973 ^a	28,9	0,89	115	170	285	407	237	266
Wskaźnik ^b	123	70	100	90	94	103	114	164
Żyto								
1970	15,8	1,66	148	250	398	299	48	29
1971	21,0	1,15	120	176	296	304	128	111
1972	22,8	1,02	120	170	290	297	127	125
1973 ^a	23,8	0,93	120	171	291	304	133	143
Wskaźnik ^b	151	56	81	68	73	102	277	493
Jęczmień								
1970	23,0	1,13	101	176	277	364	188	166
1971	26,8	0,91	95	149	244	387	238	261
1972	27,2	0,87	102	156	258	375	219	252
1973 ^a	29,0	0,77	99	155	254	380	225	292
Wskaźnik ^b	126	68	98	88	92	104	119	175
Owies								
1970	21,0	1,13	101	180	281	185	105	93
1971	23,7	0,95	98	159	257	294	135	142
1972	23,6	0,92	108	171	279	284	113	123
1973 ^a	25,2	0,82	106	168	274	291	123	150
Wskaźnik ^b	120	73	105	93	98	102	117	161
4 zboża								
1970	19,4	1,41	126	204	330	356	152	108
1971	23,4	1,07	112	166	278	352	186	174
1972	24,0	1,00	117	173	290	366	193	193
1973 ^a	25,9	0,88	113	168	281	387	219	249
Wskaźnik ^b	134	62	90	82	85	109	143	231

^a Dane nieostateczne.

^b Wskaźnik $\frac{1973}{1970}$.

^c Ceny skupu 4 zbóż powiększane o dopłaty za ponadplanową kontraktację.

1964 (15,7 q/ha w 1964 r. a 15,8 q/ha w 1970 r.), co automatycznie pociągnęło za sobą nadmierny wzrost nakładów na 1 q. W związku z tym zmiany w nakładach na 1 q żyta należy rozpatrywać po wyłączeniu z analizy roku 1970. Porównując rok 1973 z rokiem 1971 wzrost plonu wynosi 13% zamiast 51%, a obniżenie nakładów pracy na 1 q 19% zamiast 44%.

W koszcie pracy i nakładach pieniężnych w stosunku do roku 1970 zachodzą minimalne zmiany, dzięki czemu koszty produkcji obniżają się zaledwie 5 zł na 1 q.

W wyniku wzrostu plonów i obniżenia się nakładów pracy na jednostkę produkcji nastąpił bardzo wysoki wzrost dochodu globalnego na 1 dzień pracy. Wzrost ten wynosi dla pszenicy 64% (162 zł/dzień w 1970 roku i 266 zł/dzień w 1973 roku), dla jęczmienia 75% (166 i 292 zł/dzień), a dla owsa 61% (93 i 150 zł/dzień). Przy porównaniu dochodu globalnego na 1 dzień pracy dla żyta z rokiem 1971 uzyskujemy wzrost tego dochodu o 30% (111 i 143 zł/dzień). Dochód globalny na 1 q poszczególnych zbóż wzrasta znacznie wolniej (dla pszenicy o 14%, dla jęczmienia o 19%, a dla owsa o 17%), wzrost ten jest uzależniony od tempa obniżenia się nakładów pieniężnych na 1 q.

Najbardziej dochodowym zbożem w ostatnich trzech latach okazał się jęczmień, który osiąga plony wyższe niż pszenica i wyższą relatywnie dochodowość i opłacalność produkcji. Wzrost dochodu globalnego na 1 q jest wyższy o 5 punktów, a dochodu globalnego na 1 dzień pracy o 11 punktów od wzrostu analogicznych pozycji dla pszenicy.

Tabela 5

Zmiany w nakładach, kosztach jednostkowych, dochodowości i opłacalności produkcji ziemniaków, buraków cukrowych i rzepaku w latach 1970—1973

Lata	Plon q/ha	Nakład finalny			Koszt produk- cji zł/q	Cena skupu zł/q	Dochód globalny	
		nakład pracy dni/q	opłata pracy zł/q	nakład pienięż- ny netto zł/q			zł/q	zł/ /dzień
Ziemniaki								
1970	184	0,48	43	36	79	102	66	138
1971	149	0,57	59	47	106	128	81	142
1972	185	0,43	50	40	90	130	90	209
1973 ^a	195	0,39	50	39	89	139	100	256
Wskaźnik ^b	106	81	116	108	113	136	152	186
Buraki cukrowe								
1970	318	0,31	28	11	39	74	63	203
1971	305	0,31	32	11	43	74	63	203
1972	335	0,27	31	11	42	74	63	233
1973 ^a	317	0,27	34	14	48	78	64	237
Wskaźnik ^b	100	87	121	127	123	105	102	117
Rzepak								
1970	16,8	1,89	169	321	490	793	472	250
1971	15,8	1,91	199	336	535	805	469	246
1972	13,4	2,18	255	438	693	797	359	165
1973 ^a	14,0	1,99	256	448	704	783	335	168
Wskaźnik ^b	83	105	152	140	144	99	71	68

^a Dane nieostateczne.

^b Wskaźnik $\frac{1973}{1970}$.

Nieco inaczej przedstawiają się zmiany w nakładach pracy i nakładach pieniężnych na 1 q ziemniaków i buraków cukrowych. Decydującą rolę odgrywają tu niewielkie zmiany w plonach tych produktów — plony ziemniaków wzrosły zaledwie o 6%, a plony buraków cukrowych pozostały na niezmiennym poziomie od 1970 roku. W wyniku tego koszty produkcji ziemniaków uległy niewielkiej podwyżce (6%), natomiast koszty produkcji buraków cukrowych wzrosły aż o 23%. Taki wzrost kosztów jednostkowych buraka cukrowego odbił się ujemnie na jego dochodowości. Dochód globalny na 1 q, pomimo podwyżki w ostatnim roku ceny buraków, pozostaje na niezmiennym poziomie. Natomiast dochód globalny na 1 dzień pracy, mimo wzrostu w ostatnich dwóch latach o około 30 zł, jest obecnie o prawie 20 zł niższy od dochodu osiąganego z ziemniaków (237 zł z buraków cukrowych i 256 zł z ziemniaków). Należy przypuszczać, że jeśli nie uzyskamy poważniejszego wzrostu plonów, uprawa buraków cukrowych mimo podwyżki cen skupu, może tracić na atrakcyjności w gospodarce indywidualnej.

Niekorzystne warunki ekonomiczne wytworzyły się dla uprawy rzepaku. Fakt, że od 1970 roku systematycznie obniżają się plony rzepaku, pociąga za sobą nie tylko wzrost nakładów pieniężnych na 1 q, co jest zjawiskiem normalnym, związanym ze wzrostem nakładów materiałowo-pieniężnych w całym rolnictwie, ale również wzrost nakładów pracy na 1 q. Tego typu zjawisko występuje tylko przy uprawie rzepaku. Podczas gdy przy uprawie wszystkich innych roślin następuje obniżenie nakładów pracy na 1 q od 13 do 32%, przy produkcji rzepaku występuje podwyższenie nakładów pracy o 5%, co przy wzroście opłaty pracy na 1 dzień, daje wzrost opłaty pracy na 1 q aż o 50%. Jednocześnie wzrastają nakłady pieniężne na 1 q, co w sumie pociąga za sobą wzrost kosztów produkcji w badanym okresie o 44%. Przy niezmiennych cenach realizacji dochód globalny na 1 q, jak i dochód globalny na 1 dzień pracy wykazują tendencję zniżkową. Dochód globalny na 1 q obniżył się z 472 zł w 1970 roku do 335 zł w 1973 roku (o 29%), a dochód globalny na 1 dzień z 250 zł do 168 zł (o 32%).

W produkcji zwierzęcej (tab. 6) zmiany w nakładach jednostkowych, kosztach, dochodowości i opłacalności produkcji towarowej kształtują się inaczej niż w produkcji roślinnej. Przy obniżających się nakładach pracy na jednostkę produkcji wzrasta opłata pracy, wzrastają również nakłady pieniężne netto, w sumie więc wzrastają koszty jednostkowe. Ponieważ ceny produktów zwierzęcych nie wzrastają w takim samym stopniu jak nakłady i koszty produkcji, dochód globalny na jednostkę produkcji rośnie w różnym stopniu dla różnych produktów. Najniższy jest przyrost dochodu globalnego na 1 q żywca drobiowego, najwyższy żywca wołowego. Na skutek obniżenia się nakładów pracy na jednostkę produkcji, przyrost dochodu globalnego na 1 dzień pracy jest dwukrotnie wyższy niż przyrost dochodu na 1 q i wynosi dla trzody 66%, dla bydła 75%, a dla drobiu 32%.

Biorąc pod uwagę wielkość wytworzonego dochodu na 1 dzień pracy, najbardziej dochodowy dla gospodarki chłopskiej jest w tej chwili chów bydła. W ostatnim okresie jednostkowe koszty produkcji bydła wzrosły o 13%, ale wzrosły również ceny żywca wołowego i mleka (o 31%), dzięki czemu podniosła się opłacalność i dochodowość tych produktów. W pro-

Tabela 6

**Zmiany w nakładach, kosztach jednostkowych, dochodowości i opłacalności
produkcji zwierzęcej w latach 1970—1973**

Lata	Nakład finalny			Koszt produk- cji zł/q	Cena skupu zł/q	Dochód globalny	
	nakład pracy dni/q	opłata pracy zł/q	nakład pienięż- ny netto zł/q			zł/q	zł/ dzień
Żywiec wieprzowy							
1970	17,7	1588	1193	2781	2287	1094	61,8
1971	17,1	1782	1190	2972	2771	1581	92,5
1972	15,6	1826	1239	3065	2788	1549	99,3
1973 ^a	14,5	1871	1303	3174	2794	1491	102,8
Wskaźnik ^b	82	118	109	114	122	136	166
Żywiec wołowy							
1970	14,6	1310	355	1665	1506	1151	78,8
1971	13,8	1438	377	1815	1670	1293	93,7
1972	12,4	1450	375	1825	1821	1446	116,6
1973 ^a	11,4	1475	405	1880	1977	1572	137,9
Wskaźnik ^b	78	113	114	113	131	137	175
Mleko (100 l)							
1970	2,92	262	71	333	264	193	66,1
1971	2,76	288	75	363	306	231	83,7
1972	2,47	289	76	365	343	267	108,1
1973 ^a	2,29	295	81	376	346	265	115,7
Wskaźnik ^b	78	113	114	113	131	137	175
Jaja (100 szt.)							
1970	1,12	100	87	187	170	83	74,1
1971	1,03	107	83	190	170	87	84,5
1972	0,89	104	85	189	177	92	103,3
1973 ^a	0,84	108	91	199	172	81	96,4
Wskaźnik ^b	75	108	105	106	101	98	130
Żywiec drobiowy							
1970	18,3	1641	1420	3061	2532	1112	60,8
1971	16,9	1761	1348	3109	2687	1339	79,2
1972	14,5	1697	1400	3097	2692	1292	89,1
1973 ^a	13,7	1767	1494	3261	2695	1201	87,7
Wskaźnik ^b	75	108	105	107	106	108	144

^a Dane nieostateczne.

^b Wskaźnik $\frac{1973}{1970}$

dukcji zwierzęcej produkcja bydła daje nie tylko wysoki przyrost dochodu globalnego na jednostkę produkcji, lecz i najwyższy dochód globalny na 1 dzień pracy: przeciętnie 121,9 zł (137,9 zł dla produkcji żywca wołowego i 115,7 zł dla produkcji mleka).

Równie korzystną produkcją jak chów bydła, jest chów trzody chlewnej. W roku 1971 zostały podniesione ceny skupu żywca wieprzowego o 4,80 zł za 1 kg, co wpłynęło dodatnio na wzrost dochodu globalnego na 1 q i na 1 dzień pracy. Wprawdzie w następnych latach na skutek wzrostu nakładów pieniężnych dochód globalny na jednostkę produkcji nie rośnie, a nawet wykazuje niewielką tendencję spadkową (1581 zł/q w 1971 roku i 1491 zł/q w 1973 roku), jest jednak ciągle atrakcyjny

i utrzymuje się na tym samym poziomie co dochód globalny na 1 q uzyskiwany z produkcji bydła.

Dochód globalny z produkcji trzody w przeliczeniu na 1 dzień pracy charakteryzuje się niższym tempem przyrostu niż dochód globalny na 1 dzień pracy z produkcji bydłowej. Wynika to z niejednakowego tempa obniżania się nakładów pracy na jednostkę produkcji; w produkcji trzody nakłady pracy na jednostkę produktu ulegają obniżeniu o 18%, a w produkcji bydłowej o 22%. Rezultatem tego jest szybsze tempo przyrostu dochodu globalnego na 1 dzień pracy w produkcji bydła niż w produkcji trzody chlewnej.

Produkcja trzody i bydła jest ciągle atrakcyjna dla gospodarki chłopskiej, a wyrazem tego jest wzrost rozmiarów produkcji obu tych gałęzi znacznie wyższy niż pozostałych produktów zwierzęcych. Produkcja żyw-

Tabela 7

Dochód globalny na 1 ha i na 1 dzień pracy

Produkt	1970	1971	1972	1973	<u>1973</u> 1970
na 1 ha					
Pszenica	3554	4874	4232	5871	165
Zyto	638	2082	2460	2909	456
Jęczmień	2727	4886	4912	5732	210
Owies	1621	2550	2244	2766	171
Ziemniaki	6073	11905	9720	12646	208
Buraki cukrowe	14964	15073	16890	16719	112
Rzepak	6169	6179	4202	4297	70
Len	6341	9225	8128	6972	110
Razem produkcja roślinna	6437	7376	8045	10183	158
Bydło	5704	6738	8799	8991	158
Trzoda	5714	8990	9320	9371	164
Drób	5915	7543	8556	7874	133
Razem produkcja zwierzęca	6073	7888	9232	9225	152
Ogółem produkcja	6360	7832	8904	9720	153
na 1 dzień pracy					
Pszenica	165	225	201	288	175
Zyto	33	112	136	167	506
Jęczmień	145	265	265	325	224
Owies	96	147	131	166	173
Ziemniaki	102	146	169	246	241
Buraki cukrowe	202	203	233	240	119
Rzepak	260	256	175	190	73
Len	186	264	226	209	112
Razem produkcja roślinna	145	181	193	236	163
Bydło	70	86	110	122	174
Trzoda	63	93	100	104	165
Drób	81	95	112	103	127
Razem produkcja zwierzęca	73	94	110	116	156
Ogółem produkcja	92	114	131	144	157

ca wieprzowego wzrosła w okresie lat 1970—1973 o 55%, zaś żywca wółowego o 34%.

W tabelach 4, 5, 6 dochód globalny na 1 dzień pracy obliczony był dla produkcji towarowej, realizowanej według cen skupu państwowego, oprócz 4 zbóż razem, do ceny których doliczono dopłaty za ponadplanowe wykonanie kontraktacji. W tabeli 7 dochód globalny dla poszczególnych produktów, gałęzi i działów produkcji obliczany jest na podstawie całej produkcji finalnej, według przeciętnych cen kontraktacji, dopłat do ponadplanowej kontraktacji i cen samozaopatrzenia, zbliżonych do cen skupu państwowego. Z tego powodu dochód globalny na 1 dzień pracy jest nieco różny od dochodu przedstawionego w poprzednich tabelach.

Dochód globalny z 1 ha jest przeliczany nie na 1 ha powierzchni efektywnej, lecz na 1 ha powierzchni całkowitej, tzn. powiększonej o powierzchnię reprodukcji wewnętrznej (nasiona własne, pasze dla koni, nawozy zielone). Obszar reprodukcji wewnętrznej zmienia się z roku na rok w zależności od plonów. I tak np. w 1970 roku w przeciętnym gospodarstwie statystycznym obszar reprodukcji wewnętrznej obejmował 1,61 ha, tj. 25%, natomiast w 1973 roku zmniejszył się do 1,24 ha, tj. do 19% użytków rolnych gospodarstwa.

Przeciętny dochód globalny z 1 ha dla całego gospodarstwa wzrósł od roku 1970 o 53%. Najwyższy dochód z 1 ha osiągnęły gospodarstwa indywidualne z produkcji ziemniaków i buraków cukrowych (12 646 zł i 16 719 zł), najniższy z owsa i żyta (2766 zł i 2909). Produkcja roślinna razem daje w ostatnim roku dochód globalny z 1 ha wyższy niż produkcja zwierzęca (10 183 zł wobec 9225 zł z produkcji zwierzęcej), ale w poszczególnych latach wysokość dochodu globalnego z 1 ha w produkcji roślinnej i zwierzęcej uzależniona jest od plonów, a tym samym obszaru zajętego pod finalną produkcję roślinną i zwierzęcą. Natomiast zróżnicowanie w dochodzie globalnym z 1 ha w produkcji zwierzęcej jest znacznie niższe niż w produkcji roślinnej. W produkcji roślinnej w 1973 r. dochód z 1 ha uprawy owsa jest sześciokrotnie niższy od dochodu z 1 ha buraków cukrowych, gdy w tym samym roku w produkcji zwierzęcej zróżnicowanie pomiędzy dochodami z bydła, trzody i drobiu nie przekracza 16%. W produkcji zwierzęcej najwyższy dochód z 1 ha osiąga systematycznie od 1971 roku trzoda chlewna.

Rozpatrując dochód globalny na 1 dzień pracy stwierdzamy, że produkcja roślinna wykazuje wyższy wzrost dochodu od produkcji zwierzęcej, ale różnice w procentowym przyroście dochodu pomiędzy działami produkcji nie są duże. Przyrost w całym gospodarstwie wynosi 57%, w produkcji roślinnej 63%, a w produkcji zwierzęcej 56%.

Istotne są natomiast różnice w bezwzględnej wartości dochodu na 1 dzień pracy; w produkcji roślinnej dochód globalny na 1 dzień pracy jest systematycznie prawie dwukrotnie wyższy niż w produkcji zwierzęcej (np. dochód w 1973 roku w produkcji roślinnej wyniósł 236 zł, a w produkcji zwierzęcej 116 zł). Dochód ten w produkcji zwierzęcej kształtuje się we wszystkich latach poniżej przeciętnej opłaty pracy, w wyniku czego wskaźnik opłacalności produkcji zwierzęcej jest niższy od 100. Na podstawie tego faktu nie można jednak wyciągać wniosków o nieopłacalności produkcji zwierzęcej. **Wskaźnik opłacalności wyrażający stosunek ceny do kosztu w gospodarce indywidualnej, nie nadaje się do porówny-**

wania pomiędzy sobą opłacalności różnych produktów, gałęzi lub działów produkcji, z wyjątkiem niektórych produktów o zbliżonej technologii produkcji, np. poszczególnych zbóż. Przydatność tego wskaźnika polega głównie na ocenie zmian w opłacalności danego produktu w czasie oraz na porównywaniu pomiędzy sobą zmian w opłacalności poszczególnych produktów.

W analizowanych latach zmiany w opłacalności poszczególnych produktów, gałęzi i działów produkcji były następujące:

	1970	1973	Różnica
Pszenica	131,4	150,0	+18,6
Żyto	76,5	112,0	+35,5
Jęczmień	122,4	159,5	+37,1
Owies	102,5	111,3	+ 8,8
Ziemniaki	107,3	150,4	+43,1
Buraki cukrowe	189,8	161,8	-28,0
Rzepak	165,2	117,1	-48,1
Len	145,5	129,1	-16,4
Pozostałe produkty roślinne	128,4	142,4	+14,0
Razem produkcja roślinna	131,1	145,0	+13,9
Bydło	82,9	95,5	+12,6
Trzoda	82,8	88,3	+ 5,5
Drób	94,7	89,1	- 5,6
Razem produkcja zwierzęca	87,8	93,1	+ 5,3
Ogółem produkcja rolna	101,7	107,3	+ 5,6

Różnica pomiędzy wskaźnikami opłacalności w roku 1973 i 1970 mówi o kierunku i skali zmian w opłacalności poszczególnych produktów rolnych. Jeśli ograniczyć się tylko do dwóch podstawowych działów produkcji rolnej, to należy stwierdzić, że opłacalność produkcji roślinnej wzrosła w stosunku do roku 1970 o 14 punktów, natomiast zwierzęcej tylko o 5,3 punkta. Pomimo dużej poprawy opłacalności w produkcji zwierzęcej, zwłaszcza bydła (o 12,6 punkta) i trzody (o 5,5 punkta), produkcja roślinna wykazuje nie tylko wyższe wskaźniki, ale i wyższy względny przyrost opłacalności.

Zwraca uwagę fakt, że wysoki przyrost opłacalności dotyczy głównie zbóż i ziemniaków, natomiast opłacalność buraków cukrowych, rzepaku i lnu uległa wyraźnemu obniżeniu. Niekorzystne zmiany opłacalności rzepaku i lnu dają się również zauważyć przy analizie dochodu globalnego z 1 ha i na 1 dzień pracy. Dla rzepaku dochód globalny na 1 dzień pracy obniżył się o 70 zł (z 260 zł w 1970 roku do 190 zł w 1973 roku), a dochód globalny na 1 ha o 1872 zł (z 6169 zł w 1970 roku do 4297 zł w 1973 roku). Dla lnu zmniejszenie wskaźników dochodowości i opłacalności datuje się od 1971 roku. Dochód globalny z 1 ha obniżył się w ciągu 2 lat o 2253 zł (25%), dochód globalny na 1 dzień o 55 zł (21%), a wskaźnik opłacalności o 39,5 punkta. Tak wysoka obniżka obydwu wskaźników, dochodowości i wskaźnika opłacalności wskazuje na niekorzystne zmiany w uprawie tych produktów w gospodarce indywidualnej. Znajduje to wyraz w wy-

cofywaniu się części gospodarstw z produkcji: powierzchnia zasiewów rzepaku w gospodarstwach indywidualnych zmniejszyła się w latach 1971—1973 z 247,9 do 176,3 tys. ha, a lnu z 94,9 do 73,5 tys. ha.

Zmniejszająca się dochodowość rzepaku i lnu jest z jednej strony wynikiem malejących w ostatnich latach plonów tych upraw, oraz nieproporcjonalnie wzrastających jednostkowych kosztów produkcji, które w przypadku rzepaku w latach 1970—1973 wzrosły z 490 do 704 zł na 1 q, a lnu z 247 do 273 zł za 1 q. Z drugiej strony zmniejszyła się relatywna opłacalność tych upraw poprzez wzrost cen innych (podwyższenie ceny skupu buraków cukrowych, ziemniaków, oraz dopłaty do ponadplanowej kontraktacji zbóż). W takiej sytuacji przy niezmiennych cenach skupu w bardzo szybkim tempie obniża się wskaźnik opłacalności i produkcja czysta uzyskiwana z 1 ha i na 1 dzień pracy.

W ostatnich latach znacznej poprawie uległy ekonomiczne warunki produkcji trzody i bydła. Zasadniczy wpływ na poprawę warunków opłacalności miała wprowadzona w ciągu 1971 roku podwyżka cen żywca wieprzowego, żywca wołowego oraz mleka, co wpłynęło bezpośrednio na wzrost rozmiarów produkcji. Produkcja żywca wieprzowego w przeliczeniu na przeciętne statystyczne gospodarstwo wzrosła o 55% (z 5,8 q w 1970 roku do 8,9 q w 1973 roku), produkcja żywca wołowego o 34% (z 331 kg do 442 kg), a produkcja mleka o 9% (z 5257 do 5724 litrów). W porównaniu z okresem 1965—1970, gdy produkcja trzody spadła z 6,2 q do 5,8 q na 1 gospodarstwo, tak szybki przyrost produkcji wskazuje, że w korzystnych warunkach ekonomicznych gospodarka indywidualna ma duże możliwości rozszerzenia skali produkcji.

Poniższe zestawienie przedstawia procentowy udział produkcji bydła i trzody w powierzchni, w nakładach, kosztach, wartości produkcji i dochodzie całego gospodarstwa.

	Bydło		Trzoda	
	1970	1973	1970	1973
Powierzchnia	36,0	35,6	17,3	22,0
Nakłady pracy	42,3	40,0	22,8	29,6
Nakłady pieniężne	18,7	18,2	28,1	35,4
Koszty produkcji	33,3	31,3	24,8	31,7
Wartość produkcji finalnej	27,2	27,8	20,2	26,1
Dochód globalny	32,3	32,9	15,5	21,3

Z tego zestawienia wynika, że nastąpił szczególnie szybki wzrost udziału, a tym samym i znaczenia produkcji trzody chlewnej w ekonomice gospodarstw indywidualnych. Rozszerzenie się rozmiarów produkcji trzody chlewnej pociągnęło za sobą wzrost powierzchni zajętej pod produkcję pasz z 17 do 22%, nakładów pieniężnych z 28 do 35% i kosztów produkcji z 25 do 32%. Wzrost nakładów i kosztów znalazł odbicie we wzroście produkcji finalnej i produkcji czystej; udział produkcji finalnej w całym gospodarstwie wzrósł z 20 do 26%, a udział produkcji czystej z 15,5 do 21%.

Udział produkcji bydłej w produkcji i dochodach całego gospodarstwa, pomimo wzrostu fizycznych i wartościowych jej rozmiarów pozostał na niezmienionym poziomie. Oznacza to, że w przeciwieństwie do trzody — wartość produkcji i dochody z produkcji bydłej rosły proporcjonalnie do wartości produkcji i dochodów w całym gospodarstwie. Roczne tempo przyrostu produkcji żywca wołowego w tym okresie wynosi 6,3, a przyrostu produkcji żywca trzody chlewnej 14,5%. Szybszy rozwój produkcji trzody chlewnej niż produkcji bydła w gospodarce indywidualnej nastąpił zarówno na skutek wcześniejszych podwyżek cen skupu dla żywca wieprzowego jak i na skutek większych możliwości rozwoju produkcji trzody chlewnej, która ma krótszy cykl produkcyjny i nie jest tak ściśle związana z organizacją i produkcją całego gospodarstwa jak produkcja bydła.

Nakłady na 1 ha, koszty jednostkowe,

Lp.	Wyszczególnienie	Pszenica			Żyto		
		1970	1972	1973 ^a	1970	1972	1973 ^a
1	Nawozy mineralne	706	814	867	491	566	602
2	Obornik	2118	2278	2396	2118	2278	2396
3	Środki chemiczne	36	47	64	5	6	8
4	Nasiona kupne	296	337	378	177	202	227
5	Nasiona własne	398	387	320	572	375	356
6	Utrzymanie maszyn	428	445	481	334	348	376
7	Utrzymanie budynków	272	281	318	206	290	295
8	Siła pociągowa	543	501	487	429	395	384
9	Usługi maszynowe	266	274	320	227	263	295
10	Ubezpieczenie	54	56	62	54	56	62
11	Stanowisko	284	233	257	110	85	86
12	Nakłady ogólnogospod.	329	386	403	285	349	359
13	Nakłady mat. pien. brutto	5730	6039	6353	5008	5213	5446
14	Słoma	1088	1122	1297	823	1155	1207
15	Nakłady mat. pien. netto	4642	4917	5056	4185	4058	4239
16	Nakłady pracy dni	24,9	23,4	22,4	21,0	19,8	18,9
17	Oplata pracy zł/dzień	89,7	117,0	129,0	89,7	117,0	129,0
18	zł/ha	2234	2735	2889	1883	2313	2443
19	Nakłady netto	6876	7652	7945	6068	6371	6682
20	Plon q/ha	23,5	25,0	28,9	15,8	22,8	23,8
21	Nakład globalny dni/q	1,10	0,97	0,80	1,38	0,90	0,83
22	zł/q	204,5	203,8	181,7	274,5	184,2	184,0
23	Nakład finalny dni/q	1,28	1,09	0,89	1,66	1,02	0,93
24	zł/q	188,4	189,6	170,1	249,4	170,2	171,0
25	Koszt produkcji zł/q	303,2	317,2	284,9	398,3	289,5	291,0
26	Cena skupu zł/q	396	396	407	299	297	304
27	Nakład finalny na 1 ha pracy dni	29,1	26,3	24,8	25,2	22,4	21,4
28	Nakład finalny na 1 ha pieniężny zł	4266	4575	4746	3808	3751	3921
29	Wartość produkcji zł/ha	8989	9544	11355	4545	6534	6992
30	Dochód globalny zł/ha	4723	4969	6609	737	2783	3071
31	zł/q	208	207	238	50	127	141
32	zł/dzień	162,3	188,9	266,5	29,2	124,2	143,5
33	Wskaźnik opłacalności	130,6	124,8	142,9	75,1	102,6	104,5

^a Dane nieostateczne.

Tabela 8

dochodowość i opłacalność produkcji

Lp.	Jęczmień			Owies			4 zboża		
	1970	1972	1973 ^a	1970	1972	1973 ^a	1970	1972	1973 ^a
1	594	685	729	513	591	629	553	644	686
2	2118	2278	2396	2118	2278	2396	2118	2278	2396
3	45	59	81	45	59	81	23	31	43
4	450	512	544	267	298	335	238	285	319
5	172	85	62	317	292	259	447	332	296
6	372	387	418	336	349	377	359	376	406
7	233	277	288	213	240	250	224	278	292
8	470	432	421	360	332	323	443	413	403
9	264	285	320	253	267	301	245	269	305
10	54	56	62	54	56	62	54	56	62
11	—	—	—	—	—	—	110	96	103
12	300	359	371	278	331	341	296	356	368
13	5072	5415	5692	4754	5093	5354	5110	5414	5679
14	932	1103	1175	851	956	1021	894	1106	1193
15	4140	4312	4517	3903	4137	4333	4216	4308	4486
16	22,3	21,0	20,1	20,1	18,9	18,1	21,8	20,6	19,7
17	89,7	117,0	129,0	89,7	117,0	129,0	89,7	117,0	129,0
18	2003	2454	2591	1800	2207	2331	1957	2412	2549
19	6143	6766	7108	5703	6344	6664	6173	6720	7035
20	23,0	27,2	29,0	21,0	23,6	25,2	19,4	24,0	25,9
21	1,01	0,80	0,72	0,99	0,83	0,74	1,17	0,89	0,79
22	186,2	164,2	161,2	192,6	181,5	178,5	225,2	185,6	179,5
23	1,13	0,87	0,77	1,13	0,92	0,82	1,41	1,00	0,88
24	175,4	156,0	154,7	180,0	171,0	168,2	203,6	172,7	167,9
25	276,8	257,8	254,0	281,4	278,6	274,0	330,1	289,7	281,4
26	364	375	380	285	284	291	356	366	387
27	25,1	22,8	21,6	22,9	21,0	19,9	26,4	23,2	22,0
28	3892	4098	4322	3649	3887	4097	3805	4006	4197
29	8081	9825	10640	5786	6475	7071	6657	8491	9675
30	4189	5727	6318	2137	2588	2974	2852	4485	5478
31	189	218	226	105	113	123	153	193	219
32	166,9	251,2	292,5	93,3	123,2	149,4	108,0	193,3	249,0
33	131,5	145,5	149,6	101,3	101,9	106,2	107,8	126,3	137,5

Nakłady na 1 ha, koszty jednostkowe,

Lp.	Wyszczególnienie	Ziemniaki			Buraki cukrowe		
		1970	1972	1973 ^a	1970	1972	1973 ^a
1	Nawozy mineralne	532	613	653	1956	2255	2400
2	Obornik	2118	2278	2396	2118	2278	2396
3	Środki chemiczne	144	178	242	126	172	234
4	Nasiona kupne	566	803	898	150	150	150
5	Nasiona własne	1441	1583	1484	—	—	—
6	Utrzymanie maszyn	383	398	430	450	468	505
7	Siła pociągowa	1324	1220	1186	1960	1805	1753
8	Usługi maszynowe	116	124	137	116	124	138
9	Ubezpieczenie	54	56	62	54	56	62
10	Nakłady ogólnogospod.	611	724	746	829	983	1012
11	Nakłady mat. pien. brutto	7289	7977	8234	7759	8291	8650
12	Liście, stanowisko	—	—	—	3560	4020	3804
13	Nakłady mat. pien. netto	7289	7977	8234	4199	4271	4846
14	Nakłady pracy dni	64,3	60,3	57,8	90,4	84,8	81,2
15	Opłata pracy zł/dzień	89,7	117,0	129,0	89,7	117,0	129,0
16	zł/ha	5770	7056	7452	8111	9921	10478
17	Nakłady netto	13059	15033	15686	12310	14192	15324
18	Plon q/ha	184	185	195	318	335	317
19	Nakład globalny dni/q	0,39	0,36	0,33	0,28	0,25	0,26
20	zł/q	43,9	48,2	46,8	13,6	13,1	14,8
21	Nakład finalny dni/q	0,48	0,43	0,39	0,31	0,27	0,27
22	zł/q	35,8	40,0	39,3	10,9	10,8	13,5
23	Koszt produkcji zł/q	78,9	90,3	89,4	38,7	42,4	48,3
24	Cena skupu zł/q	102	130	139	74,0	73,7	78,0
25	Nakład finalny na 1 ha pracy dni	79,5	71,4	68,4	98,6	90,5	85,6
26	Nakład finalny na 1 ha pieniężny zł	5928	6679	6862	3466	3603	4282
27	Wartość produkcji zł/ha	16891	21645	24395	23532	24689	24726
28	Dochód globalny zł/ha	10963	14966	17533	20066	21086	20444
29	zł/q	66	90	100	63	63	65
30	zł/dzień	137,9	209,6	256,3	203,4	233,0	238,8
31	Wskaźnik opłacalności	129,3	144,0	155,5	191,2	173,8	161,5

^a Dane nieostateczne.

Tabela 9

dochodowość i opłacalność produkcji

Lp.	Rzepak			Len nieodziarniony			Strączkowe jadalne		
	1970	1972	1973 ^a	1970	1972	1973 ^a	1970	1972	1973 ^a
1	1484	1710	1820	721	831	885	383	442	470
2	2118	2278	2396	2118	2278	2396	2118	2278	2396
3	202	267	362	88	247	420	14	18	24
4	179	192	216	974	794	971	2230	2374	2393
5	36	41	29	399	595	320	321	252	245
6	343	357	385	166	173	187	260	270	292
7	639	589	573	667	614	596	649	596	580
8	235	220	247	116	124	138	193	201	220
9	54	56	62	54	56	62	—	—	—
10	359	410	422	514	493	507	408	485	502
11	5649	6120	6512	5817	6205	6482	6576	6916	7122
12	—	—	—	—	—	—	500	500	500
13	5649	6120	6512	5817	6205	6482	6076	6416	6622
14	28,9	27,1	26,0	40,9	38,4	36,8	40,2	37,7	36,2
15	89,7	117,0	129,0	89,7	117,0	129,0	89,7	117,0	129,0
16	2588	3170	3348	3670	4497	4748	3610	4410	4664
17	8237	9290	9860	9487	10702	11230	9686	10826	11286
18	16,8	13,4	14,0	38,4	42,2	41,1	14,4	15,5	15,7
19	1,72	2,02	1,85	1,07	0,91	0,89	2,80	2,44	2,30
20	336,1	457,1	465,5	151,0	147,2	158,4	423,0	414,4	421,0
21	1,89	2,18	1,99	1,19	1,02	0,97	3,10	2,63	2,47
22	320,9	438,3	447,5	140,3	134,4	148,1	396,1	392,2	399,1
23	490,4	693,4	704,2	247,0	253,7	273,2	674,2	699,9	717,7
24	793	797	783	361	359	355	1265	1243	1363
25	31,8	29,2	27,9	45,7	43,0	39,9	44,6	48,1	38,8
26	5385	5874	6261	5388	5671	6083	5685	5198	6281
27	13322	10680	10962	13862	15150	14591	18216	19267	21399
28	7937	4806	4701	8474	9479	8508	12531	14069	15118
29	472	359	336	221	224	207	869	851	964
30	249,6	164,6	168,5	185,4	220,4	213,2	281,0	292,5	389,5
31	161,7	114,9	111,2	146,2	141,5	129,9	187,6	177,6	189,9

Nakłady na 1 ha

Lp.	Wyszczególnienie	Okopowe pastewne			Strączkowe pastewne		
		1970	1972	1973 ^a	1970	1972	1973 ^a
1	Nawozy mineralne	944	1088	1158	168	194	207
2	Obornik	2118	2278	2396	2118	2278	2396
3	Środki chemiczne	9	12	16	—	—	—
4	Nasiona kupne	450	450	450	534	592	834
5	Nasiona własne	—	—	—	561	636	420
6	Utrzymanie maszyn	340	354	382	279	290	314
7	Utrzymanie budynków	—	—	—	—	—	—
8	Siła pociągowa	1520	1401	1363	470	433	421
9	Usługi maszynowe	116	124	138	201	210	233
10	Nakład ogólnego-gospod.	692	820	845	306	363	374
11	Nakłady mat. pien. brutto	6189	6527	6748	4637	4996	5199
12	Liście	1658	1908	2004	—	—	—
13	Stanowisko	—	—	—	500	500	500
14	Nakłady mat. pien. netto	4531	4619	4744	4137	4496	4699
15	Nakłady pracy dni	74,0	69,4	66,5	28,0	26,2	25,1
16	Oплата pracy zł/dzień	89,7	117,0	129,0	89,7	117,0	129,0
17	zł/ha	6639	8124	8581	2509	3065	3237
18	Nakłady netto	11170	12743	13325	6646	7561	7936
19	Plon q/ha	296	318	334	13,2	14,3	14,8
20	Nakład globalny dni/q	0,25	0,22	0,20	2,12	1,83	1,70
21	zł/q	15,3	14,4	14,1	313,1	314,7	317,2
22	Nakład finalny dni/q	0,27	0,23	0,21	2,48	2,11	1,89
23	zł/q	13,5	13,2	12,8	280,8	281,9	292,7
24	Koszt produkcji zł/q	37,7	40,1	39,9	503,3	528,8	536,5

^a Dane nieostateczne.

i koszty jednostkowe

Tabela 10

Lp.	Siano z koniczyny			Siano łąkowe			Zielonki		
	1970	1972	1973 ^a	1970	1972	1973 ^a	1970	1972	1973 ^a
1	308	356	379	459	530	564	292	337	358
2	2118	2278	2398	530	569	599	2188	2278	2396
3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	296	326	373	50	58	65	765	897	1008
5	405	946	1048	—	—	—	479	427	354
6	175	182	196	166	173	187	123	128	138
7	517	591	584	423	500	499	—	—	—
8	343	315	307	315	290	282	238	218	213
9	174	185	205	58	60	67	126	134	149
10	193	230	237	195	234	241	152	183	188
11	4529	5409	5727	2196	2414	2504	4293	4602	4803
12	389	340	346	—	—	—	—	—	—
13	500	500	500	—	—	—	500	500	500
14	3640	4569	4481	2196	2414	2504	3793	4103	4304
15	14,5	13,6	13,1	14,8	13,9	13,4	9,7	9,1	8,7
16	89,7	117,0	129,0	89,7	117,0	129,0	89,7	117,0	129,0
17	1303	1597	1686	1330	1632	1723	868	1068	1128
18	4943	6166	6567	3526	4046	4227	4661	5171	5432
19	69,0	78,6	79,5	56,4	66,4	67,9	160	198	245
20	0,21	0,17	0,16	0,26	0,21	0,20	0,06	0,05	0,03
21	52,9	58,6	62,0	39,2	36,3	36,5	23,7	20,3	18,3
22	0,27	0,26	0,24	0,29	0,23	0,21	0,08	0,006	0,004
23	47,5	48,2	51,6	36,5	34,0	35,2	21,9	19,1	17,0
24	71,7	78,5	82,6	62,5	60,9	62,3	92,1	26,1	22,2

Tabela 11

Nakłady na bydło i drób oraz koszty jednostkowe

Lp.	Wyszczególnienie	Na 1 krowę			Na 10 sztuk drobiu		
		1970	1972	1973 ^a	1970	1972	1973 ^a
1	Treściwe	1117	1281	1454	907	972	1012
2	Okopowe	1785	1658	1962	216	198	225
3	Siano	1412	1590	1878	20	23	27
4	Zielonki	620	608	594	16	15	15
5	Pastwisko	240	295	268	—	—	—
6	Mleko	479	598	571	50	56	51
7	Inne pasze	117	120	112	1	1	1
8	Razem pasze	5770	6150	6839	1210	1265	1331
9	Słoma	724	888	871	9	11	11
10	Utrzymanie budynków	635	720	739	52	57	57
11	Weterynaria	58	58	57	11	10	10
12	Siła pociągowa	275	252	245	5	4	4
13	Ubezpieczenie	164	177	186	—	—	—
14	Pozostałe nakłady	53	56	72	121	141	149
15	Nakłady ogólnogospodarcze	340	428	450	41	86	87
16	Nakłady mat. pien. brutto	8019	8729	9459	1449	1574	1649
17	Obornik	3359	3508	3627	125	125	125
18	Pierze	—	—	—	46	52	51
19	Nakłady mat. pien. netto	4660	5221	5832	1278	1397	1473
20	Nakłady pracy dni	62,5	58,6	57,6	7,6	7,1	6,8
21	Opłata pracy zł/dzień	89,7	117,0	129,0	89,7	117,0	129,0
22	zł/szt	5602	6857	7430	683	834	880
23	Nakłady netto	10262	12078	13262	1961	2231	2353
24	Produkcja żywca kg	147,6	160,5	196,6	18,6	22,4	24,4
25	Produkcja mleka, jaj	2347	2510	2544	750,0	815,8	784,5
26	Nakład globalny dni	0,106	0,093	0,085	0,119	0,099	0,095
27	zł	7,15	7,35	7,85	19,94	19,39	20,36
28	Nakład finalny dni	0,146	0,124	0,114	0,183	0,145	0,137
29	zł	3,55	3,75	4,05	14,20	14,00	14,94
30	Koszt produkcji zł/kg	16,65	18,25	18,80	30,61	30,97	32,61
31	Mleko, jaja						
31	Nakład glob. dni/100 ltr,						
	100 szt	2,12	1,86	1,70	0,73	0,61	0,58
32	zł/ltr	1,43	1,47	1,57	1,22	1,18	1,24
33	Nakład final. dni/100 ltr,						
	100 szt	2,92	2,47	2,29	1,12	0,89	0,84
34	zł/ltr	0,71	0,76	0,81	0,87	0,85	0,91
35	Koszt prod. zł/ltr, szt	3,33	3,65	3,76	1,87	1,89	1,99

^a Dane nieostateczne

Dochodowość i opłacalność produkcji bydła i drobiu

Tabela 12

Lp.	Wyszczególnienie	Bydło			Drob		
		1970	1972	1973 ^a	1970	1972	1973 ^a
		Mleko			Jaja		
Nakład finalny:							
1	dni/100 ltr, szt	2,92	2,47	2,29	1,12	0,89	0,84
2	zł/ltr, szt	0,71	0,76	0,81	0,87	0,85	0,91
3	Koszt produkcji w zł/ltr, szt	3,33	3,65	3,76	1,87	1,89	1,99
4	Cena skupu zł/ltr, szt	2,64	3,43	3,46	1,70	1,77	1,72
5	Dochód globalny w zł/ltr, szt	1,93	2,67	2,65	0,83	0,92	0,81
6	Dochód globalny w zł/dzień	66,1	108,1	115,7	74,1	103,4	96,4
7	Wskaźnik opłacalności	79,3	94,0	92,0	90,9	93,7	86,4
		Żywiec			Żywiec		
Nakład finalny:							
8	dni/kg	0,146	0,124	0,114	0,183	0,145	0,137
9	zł/kg	3,55	3,75	4,05	14,20	14,00	14,94
10	Koszt produkcji zł/kg	16,65	18,25	18,80	30,61	30,97	32,61
11	Cena skupu zł/kg	15,06	18,21	19,77	25,32	26,92	26,95
12	Dochód globalny zł/kg	11,51	14,46	15,72	11,12	12,92	12,01
13	Dochód globalny zł/dzień	78,8	116,6	137,9	60,8	89,1	87,7
14	Wskaźnik opłacalności	90,5	99,8	105,2	82,7	86,9	82,6
		Razem bydło			Razem drób		
		w przeliczeniu na			w przeliczeniu na		
		1 krowę			10 sztuk		
15	Nakład pracy ^b	90,1	81,9	80,7	11,8	10,5	9,9
16	Nakłady pien. netto	2180	2496	2852	903	1002	1076
17	Koszt prod. w zł	10262	12078	13262	1961	2231	2353
18	Wartość prod. zł.	8419	11532	12689	1746	2047	2007
19	Dochód globalny zł	6239	9036	9837	843	1045	931
20	Dochód czysty zł	—1843	—546	—573	—215	—184	—346
21	Dochód glob. zł/dzień	69,2	110,3	121,9	71,4	99,5	94,0
22	Wskaźnik opłacalności	82,0	95,5	95,7	89,0	91,8	85,3

^a Dane nieostateczne.^b Nakłady pracy na obsługę inwentarza i na produkcję pasz.

Tabela 13

Nakłady na trzodę i owce, koszty jednostkowe, dochodowość i opłacalność produkcji

Lp.	Wyszczególnienie	Na 100 kg żywca wieprzowego			Na 1 owcę		
		1970	1972	1973 ^a	1970	1972	1973 ^a
1	Treściwe	849	957	967	58	54	55
2	Okopowe	678	630	714	104	108	128
3	Siano	—	—	—	136	153	181
4	Zielonki	18	18	18	58	57	55
5	Pastwisko	—	—	—	25	30	27
6	Mleko	133	147	132	—	—	—
7	Inne pasze	8	8	7	13	11	12
8	Razem pasze	1686	1760	1838	394	413	458
9	Słoma	65	79	78	70	87	85
10	Utrzymanie budynków	77	83	83	79	88	85
11	Opał	117	86	90	—	—	—
12	Weterynaria	20	20	20	3	3	3
13	Siła pociągowa	46	42	40	9	8	8
14	Przemiał pasz treściwych	7	7	7	1	1	1
15	Ubezpieczenie	10	11	12	3	3	4
16	Pozostałe nakłady	26	34	43	47	60	77
17	Nakłady ogólnogospod.	58	71	75	28	35	36
18	Nakłady mat. pien. brutto	2112	2193	2286	634	698	757
19	Obornik	288	300	300	225	225	225
20	Mleko	—	—	—	12	15	15
21	Nakłady mat. pien. netto	1824	1893	1986	397	458	517
22	Nakłady pracy dni	10,7	10,0	9,2	5,1	4,8	4,6
23	Opłata pracy zł/dzień	89,7	117,0	129,0	89,7	117,0	129,0
24	zł/szt	957	1172	1188	461	564	595
25	Nakłady netto	2781	3065	3174	858	1022	1112
26	Produkcja żywca kg	—	—	—	17,03	22,23	25,32
27	Produkcja wełny kg	—	—	—	2,75	2,19	2,39
Żywiec — 1 kg							
28	Nakład globalny — dni	0,107	0,100	0,092	0,101	0,105	0,105
29	zł	18,21	18,95	19,87	7,74	9,96	11,78
30	Nakład finalny — dni	0,177	0,156	0,145	0,134	0,137	0,139
31	zł	11,93	12,39	13,03	4,78	6,21	7,40
32	Koszt produkcji zł/kg	27,81	30,65	31,74	16,80	22,24	25,33
Wełna — 1 kg							
33	Nakład globalny — dni	—	—	—	1,25	1,03	0,99
34	zł	—	—	—	96,1	98,2	111,2
35	Nakład finalny — dni	—	—	—	1,66	1,34	1,31
36	zł	—	—	—	59,3	62,1	70,2
37	Koszt produkcji zł/kg	—	—	—	208,2	218,9	239,2
38	Cena skupu zł/kg	22,87	27,88	27,94	—	—	—
39	Dochód globalny zł/kg	10,94	15,49	14,91	—	—	—
40	Dochód globalny zł/dzień	61,8	99,3	102,8	—	—	—
41	Wskaźnik opłacalności	82,2	91,0	88,0	—	—	—

^a Dane nieostateczne.

Zużycie pasz przez inwentarz żywy
(Mleko w litrach, pozostałe w kwintalach)

Tabela 14

Lp.	Wyszczególnienie	1970	1972	1973 ^a
-----	------------------	------	------	-------------------

Bydło w przeliczeniu na 1 krowę

1	Treściwe	3,59	4,11	4,79
2	Ziemniaki	17,5	13,5	17,6
3	Okopowe pastewne	10,7	11,1	12,6
4	Wysłodki	6,3	6,7	6,1
5	Siano	20,0	23,2	26,9
6	Zielonki	40,7	36,4	36,6
7	Pastwisko	29,7	33,7	33,9
8	Mleko pełne	138,3	158,5	147,3
9	Mleko chude	31,7	23,0	20,0

Trzoda na 100 kg żywca

1	Treściwe	2,73	3,07	3,14
2	Ziemniaki	8,6	7,0	8,6
3	Zielonki	1,2	1,1	1,1
4	Mleko pełne	12,8	14,7	13,7
5	Mleko chude	150,2	109,3	94,9

Drób na 10 sztuk dorosłych

1	Treściwe	2,92	3,13	3,30
2	Ziemniaki	2,7	2,2	2,7
3	Siano	0,3	0,3	0,4
4	Zielonki	1,0	0,9	0,9
5	Mleko pełne	6,0	6,8	6,4
6	Mleko chude	50,4	36,7	31,8

Konie na 1 sztukę efektywną

1	Treściwe	11,7	13,0	13,8
2	Ziemniaki	3,3	2,2	2,9
3	Okopowe pastewne	2,0	1,8	2,0
4	Siano	14,4	16,7	19,4
5	Zielonki	6,2	5,5	5,6
6	Pastwisko	10,2	11,6	11,7

^a Dane nieostateczne.

Opłacalność i dochodowość

Lp.	Wyszczególnienie	Produk- cja roś- linna	Psze- nica	Zyto	Jęcz- mień	Owies
1	2	3	4	5	6	7
1	Obszar efektywny	1,772	0,387	0,241	0,116	0,093
2	reprodukcji wewn.	0,584	0,128	0,079	0,038	0,031
3	całkowity	2,356	0,515	0,320	0,154	0,124
Ilość produkcji finalnej ^a						
4	Ogółem w gospodarstwie	24,3	8,8	3,7	2,6	1,9
5	z 1 ha pow. efektywnej	13,7	23,5	15,8	23,0	21,0
6	z 1 ha pow. całkowitej	10,3	17,1	11,6	16,9	15,3
Na gospodarstwo						
7	nakłady pracy	104,9	11,1	6,1	2,9	2,1
8	nakłady pieniężne	9084	1657	915	453	340
9	koszty własne produkcji	18493	2653	1462	713	528
10	wartość produkcji	24250	3487	1119	873	541
11	dochód globalny	15166	1830	204	420	201
12	dochód czysty	5757	834	—343	160	13
Na 1 ha pow. całkowitej						
13	nakłady pracy	44,5	21,6	19,1	18,8	16,9
14	nakłady pieniężne	3856	3217	2859	2942	2742
15	koszty własne produkcji	7848	5155	4572	4628	4258
16	wartość produkcji	10293	6771	3497	5669	4363
17	dochód globalny	6437	3554	638	2727	1621
18	dochód czysty	2445	1616	—1075	1041	105
Na 1 dzień pracy						
19	wartość produkcji	231,2	314,1	183,4	301,0	257,6
20	dochód globalny	144,6	164,9	33,4	144,8	95,7
21	wskaźnik opłacalności	131,1	131,4	76,5	122,4	102,5
Udział produkcji finalnej w:						
22	powierzchni	36,2	7,9	4,9	2,4	1,9
23	nakładach pracy	23,4	2,5	1,4	0,6	0,5
24	nakładach pieniężnych	36,8	6,7	3,7	1,8	1,4
25	kosztach własnych produkcji	28,5	4,1	2,3	1,1	0,8
26	wartości produkcji	36,7	5,3	1,7	1,3	0,8
27	dochodzie globalnym	36,7	4,4	0,5	1,0	0,5

^a Ilość produkcji w kolumnach 4—12 i 16 q, w pozostałych w tys. zł

Tabela 15

produkcji finalnej w 1970 roku

Lp.	Ziemiaki	Buraki cukrowe	Oleiste	Len	Inne rośliny	Produkcja zwierzęca	Bydło	Trzoda	Drób	Ogółem
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	0,280	0,146	0,076	0,031	0,402	3,116	1,759	0,844	0,433	4,888
2	0,092	0,048	0,025	0,010	0,133	1,028	0,580	0,279	0,143	1,612
3	0,372	0,194	0,101	0,041	0,535	4,144	2,339	1,123	0,576	6,500
4	46,3	46,3	1,3	1,2	8,7	40,7	17,9	5,8	6,9	66,0
5	184,0	318,0	16,8	38,4	21,6	13,1	10,2	6,9	15,9	13,5
6	124,5	238,7	12,9	29,3	16,3	9,8	7,7	5,2	12,0	10,2
7	22,2	14,4	2,4	1,4	42,3	343,6	189,9	102,4	42,3	448,5
8	1679	502	411	168	2959	15571	4602	6920	3469	24655
9	3670	1794	626	294	6753	46392	21636	16105	7263	64885
10	3938	3405	1034	428	8670	40735	17945	13337	6876	65995
11	2259	2903	623	260	5711	25164	13343	6417	3407	41340
12	268	1611	408	134	1917	-5657	-3691	-2768	-387	1110
13	59,7	74,2	23,8	34,1	79,1	82,9	81,2	91,2	73,4	69,0
14	4513	2588	4069	4098	5530	3757	1968	6162	6023	3793
15	9868	9244	6204	7157	12625	11193	9252	14343	12607	9981
16	10586	17552	10238	10439	16206	9830	7672	11876	11938	10153
17	6073	14964	6169	6341	10676	6073	5704	5714	5915	6360
18	718	8308	4034	3282	3581	-1363	-1580	-2467	-669	172
19	177,4	236,5	430,8	305,7	205,0	118,6	94,5	130,2	162,6	147,1
20	101,8	201,6	259,6	185,7	135,0	73,2	70,3	62,7	80,5	92,2
21	107,3	189,8	165,2	145,5	128,4	87,8	82,9	82,8	94,7	101,7
22	5,7	3,0	1,6	0,6	8,2	63,8	36,0	17,3	8,9	100,0
23	4,9	3,2	0,5	0,3	9,4	76,6	42,3	22,8	9,4	100,0
24	6,8	2,0	1,7	0,7	12,0	63,2	18,7	28,1	14,0	100,0
25	5,7	2,8	1,0	0,5	10,4	71,5	33,3	24,8	11,2	100,0
26	6,0	5,2	1,6	0,6	13,1	61,7	27,2	20,2	10,4	100,0
27	5,5	7,0	1,5	0,6	13,8	60,9	32,3	15,5	8,2	100,0

Opłacalność i dochodowość

Lp.	Wyszczególnienie	Produk- cja roś- linna	Pszenica	Żyto	Jęcz- mień	Owies
1	2	3	4	5	6	7
1	Obszar efektywny	1,846	0,410	0,640	0,090	0,055
2	reprodukcji wewn.	0,486	0,108	0,169	0,024	0,014
3	całkowity	2,332	0,518	0,809	0,114	0,069
Ilość produkcji finalnej ^a						
4	Ogółem w gospodarstwie	26,2	10,4	13,0	2,3	1,3
5	z 1 ha pow. efektywnej	14,2	26,4	21,0	26,8	23,7
6	z 1 ha pow. całkowitej	11,2	20,1	16,1	20,2	18,8
Na gospodarstwo						
7	nakłady pracy	95,3	11,2	15,0	2,1	1,2
8	nakłady pieniężne	8989	1716	2289	345	200
9	koszty własne produkcji	18919	2883	3852	564	325
10	wartość produkcji	26190	4241	3973	902	376
11	dochód globalny	17201	2525	1684	557	176
12	dochód czysty	7271	1358	121	338	51
Na 1 ha pow. całkowitej						
13	nakłady pracy	40,9	21,6	18,5	18,4	17,4
14	nakłady pieniężne	3855	3313	2829	3026	2899
15	koszty własne produkcji	8117	5564	4757	4943	4712
16	wartość produkcji	11231	8187	4911	7912	5449
17	dochód globalny	7376	4874	2082	4886	2550
18	dochód czysty	3114	2623	154	2969	737
Na 1 dzień pracy						
19	wartość produkcji	274,8	378,7	264,9	429,5	313,3
20	dochód globalny	180,5	225,4	112,3	265,2	146,7
21	wskaźnik opłacalności	138,4	101,5	103,1	159,9	115,7
Udział produkcji finalnej w:						
22	powierzchni	35,9	8,0	12,4	1,8	1,1
23	nakładach pracy	21,4	2,5	3,4	0,5	0,3
24	nakładach pieniężnych	34,4	6,6	8,8	1,3	0,8
25	kosztach własnych produkcji	26,1	4,0	5,3	0,8	0,4
26	wartości produkcji	34,0	5,5	5,2	1,2	0,5
27	dochodzie globalnym	33,8	5,0	3,3	1,1	0,3

^a Ilość produkcji w kolumnach 4—12 i 16 q w pozostałych w tys. zł

Tabela 16

produkcji finalnej w 1971 roku

Lp.	Ziem- niaki	Buraki cukro- we	Oleiste	Len	Inne rośliny	Pro- dukcja zwie- rzęca	Bydło	Trzoda	Drób	Ogó- łem
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	0,117	0,151	0,089	0,032	0,262	3,299	1,859	0,957	0,398	5,145
2	0,031	0,040	0,023	0,008	0,069	0,869	0,490	0,252	0,105	1,355
3	0,148	0,191	0,112	0,040	0,331	4,168	2,349	1,209	0,503	6,500
4	15,7	45,9	1,4	1,4	8,9	50,0	20,8	6,9	7,2	77,0
5	149,0	305,0	15,8	43,3	34,0	15,2	11,2	7,2	18,1	15,0
6	106,1	240,3	12,5	35,0	26,9	12,0	8,9	5,7	14,3	11,8
7	9,0	14,2	2,7	1,4	38,5	349,9	183,7	117,2	40,1	445,2
8	736	499	474	179	2551	17135	5012	8183	3403	26124
9	1674	1978	755	325	6563	53595	22154	20395	7581	72514
10	2054	3378	1166	548	8869	50010	20840	19052	7197	77032
11	1318	2879	692	369	6318	32875	15828	10869	3794	50908
12	380	1400	411	223	2306	-3585	-1314	-1343	-384	4518
13	60,8	74,3	24,1	35,0	116,3	83,9	78,2	96,9	79,7	68,5
14	4973	2613	4232	4475	7707	4111	2134	6768	6765	4019
15	11308	10355	6743	8122	19825	12853	16499	16865	15070	11157
16	13878	17686	10411	13700	26795	11999	8872	15758	14308	11851
17	8905	15073	6179	9225	19088	7888	6738	8990	7543	7832
18	2570	7331	3668	5578	6970	-854	-7627	-1107	-762	694
19	228,2	237,9	431,9	391,4	230,4	142,9	113,4	162,6	179,5	173,0
20	146,4	202,7	256,3	263,6	164,1	94,0	86,2	92,7	94,6	114,3
21	122,7	170,8	154,4	168,6	135,1	93,3	94,1	93,4	94,9	106,2
22	2,3	2,9	1,7	0,6	5,1	64,1	36,1	18,6	7,7	100,0
23	2,0	3,2	0,6	0,3	8,6	78,6	41,3	26,3	9,0	100,0
24	2,8	1,9	1,8	0,7	9,8	65,6	31,1	31,3	13,0	100,0
25	2,3	2,7	1,0	0,4	9,1	73,9	30,6	28,1	10,5	100,0
26	2,7	4,4	1,5	0,7	11,5	64,9	27,1	24,7	9,3	100,0
27	2,6	5,7	1,4	0,7	12,4	64,6	31,1	21,4	7,5	100,0

Opłacalność i dochodowość

Lp.	Wyszczególnienie	Pro- dukcja roślinna	Psze- nica	Żyto	Jęcz- mień	Owies
1	2	3	4	5	6	7
1	Obszar efektywny	1,993	0,378	0,466	0,100	0,066
2	reprodukcji wewn.	0,491	0,093	0,114	0,024	0,016
3	całkowity	2,484	0,471	0,580	0,124	0,082
Ilość produkcji finalnej ^a						
4	Ogółem w gospodarstwie	30,4	9,1	10,3	2,6	1,5
5	z 1 ha pow. efektywnej	15,3	25,0	22,8	27,2	23,6
6	z 1 ha pow. całkowitej	12,2	19,3	17,8	21,0	18,3
Na gospodarstwo						
7	nakłady pracy	103,7	9,9	10,5	2,3	1,4
8	nakłady pieniężne	10367	1723	1745	408	258
9	koszty własne produkcji	22500	2880	2974	677	422
10	wartość produkcji	30352	3716	3172	1017	442
11	dochód globalny	19985	1993	1427	609	184
12	dochód czysty	7852	836	198	340	20
Na 1 ha pow. całkowitej						
13	nakłady pracy	41,7	21,0	18,1	18,5	17,1
14	nakłady pieniężne	4147	3658	3009	3290	3146
15	koszty własne produkcji	9053	6115	5127	5455	5147
16	wartość produkcji	12219	7890	5469	8202	5390
17	dochód globalny	8045	4232	2460	4912	2244
18	dochód czysty	3166	1775	342	2747	243
Na 1 dzień pracy						
19	wartość produkcji	292,7	375,4	302,1	442,2	315,7
20	dochód globalny	192,7	201,3	135,9	264,8	131,4
21	wskaźnik opłacalności	134,9	129,0	106,7	150,2	104,7
Udział produkcji finalnej w:						
22	powierzchni	38,2	7,2	8,9	1,9	1,3
23	nakładach pracy	23,5	2,2	2,4	0,5	0,3
24	nakładach pieniężnych	34,9	5,8	5,9	1,4	0,9
25	kosztach własnych produkcji	27,6	3,5	3,7	0,8	0,5
26	wartości produkcji	34,7	4,2	3,6	1,2	0,5
27	dochodzie globalnym	34,5	3,4	2,5	1,1	0,3

^a Ilość produkcji w kolumnach 4—12 i 16 q, w pozostałych w tys. zł

Tabela 17

produkcji finalnej w 1972 roku

Lp.	Ziemniaki	Buraki cukrowe	Oleiste	Len	Inne rośliny	Produkcja zwierzęca	Bydło	Trzoda	Drób	Ogółem
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	0,318	0,152	0,063	0,031	0,419	3,224	1,694	1,060	0,396	5,217
2	0,078	0,038	0,016	0,008	0,104	0,792	0,416	0,261	0,096	1,283
3	0,396	0,190	0,079	0,039	0,523	4,016	2,110	1,321	0,492	6,500
4	53,0	51,0	0,8	1,3	10,4	56,4	23,8	7,9	8,0	87,6
5	185,0	335,0	13,4	42,2	24,8	17,5	14,0	7,5	20,2	16,8
6	133,8	268,4	10,1	33,3	19,9	14,0	11,3	6,0	16,3	13,5
7	22,8	13,8	1,9	1,4	39,7	338,3	169,3	123,6	37,7	442,0
8	2101	541	372	178	3041	19325	5209	9812	3830	29692
9	4769	2156	594	342	7686	58906	25017	24273	8241	81406
10	5950	3750	704	495	10369	56400	23775	22124	8040	87570
11	3849	3209	332	317	7328	37075	18566	12312	4210	57878
12	1181	1594	110	153	2683	-2506	-1242	-2149	-201	6164
13	57,6	72,6	24,1	35,9	75,9	84,2	80,2	93,6	76,6	68,0
14	5305	2847	4709	4564	5815	4812	2469	7428	7785	4568
15	12044	11341	7529	8764	14695	14663	11852	18379	16747	12527
16	15025	19737	8911	12692	19826	14044	11268	16748	16341	13472
17	9720	16890	4202	8128	14011	9232	8799	9320	8556	8904
18	2981	8396	1382	3928	5131	-619	-584	-1631	-406	945
19	261,0	271,7	370,5	353,6	261,2	166,7	140,4	179,0	213,3	193,1
20	168,8	232,5	174,7	226,4	184,6	109,6	109,7	99,6	111,7	130,9
21	124,8	173,9	118,5	144,7	134,9	95,7	95,0	91,1	97,6	107,6
22	6,1	2,9	1,2	0,6	8,1	61,8	32,5	20,3	7,6	100,0
23	5,2	3,2	0,4	0,3	9,0	76,5	38,3	28,0	8,5	100,0
24	7,1	1,8	1,2	0,6	10,2	65,1	17,5	33,0	12,9	100,0
25	5,9	2,6	0,7	0,4	9,5	72,4	30,7	29,8	10,1	100,0
26	6,8	4,3	0,8	0,6	11,8	64,4	27,2	25,3	9,2	100,0
27	6,7	5,5	0,6	0,5	12,7	64,1	32,1	21,3	7,3	100,0

Opłacalność i dochodowość

Lp.	Wyszczególnienie	Pro- dukcja roślinna	Pszenica	Zyto	Jęcz- mień	Owies
1	2	3	4	5	6	7
1	Obszar efektywny	1,781	0,380	0,439	0,097	0,049
2	reprodukcji wewn.	0,403	0,086	0,099	0,022	0,011
3	całkowity	2,184	0,466	0,538	0,119	0,060
Ilość produkcji finalnej ^a						
4	Ogółem w gospodarstwie	32,5	10,6	10,1	2,7	1,2
5	z 1 ha pow. efektywnej	18,2	28,9	23,8	29,0	25,2
6	z 1 ha pow. całkowitej	14,9	22,7	18,8	22,7	20,0
Na gospodarstwo						
7	nakłady pracy	94,2	9,5	9,4	2,1	1,0
8	nakłady pieniężne	10250	1793	1723	420	199
9	koszty własne produkcji	22402	3019	2936	691	328
10	wartość produkcji	32490	4529	3288	1102	365
11	dochód globalny	22240	2736	1565	682	166
12	dochód czysty	10088	1510	352	411	37
Na 1 ha pow. całkowitej						
13	nakłady pracy	43,1	20,4	17,5	17,6	16,7
14	nakłady pieniężne	4693	3848	3203	3529	3317
15	koszty własne produkcji	10253	6480	5461	5799	5471
16	wartość produkcji	14876	9719	6112	9261	6083
17	dochód globalny	10183	5871	2909	5732	2766
18	dochód czysty	4623	3239	651	3462	612
Na 1 dzień pracy						
19	wartość produkcji	344,9	476,7	349,8	524,8	365,0
20	dochód globalny	236,1	288,0	166,5	324,8	166,0
21	wskaźnik opłacalności	145,0	150,0	112,0	159,5	111,3
Udział produkcji finalnej w:						
22	powierzchni	33,6	7,2	8,3	1,8	0,9
23	nakładach pracy	21,5	2,2	2,1	0,5	0,2
24	nakładach pieniężnych	31,1	5,4	5,2	1,3	0,6
25	kosztach własnych produkcji	25,0	3,4	3,3	0,8	0,4
26	wartości produkcji	33,8	4,7	3,4	1,1	0,4
27	dochodzie globalnym	35,2	4,3	2,5	1,1	0,3

^a Ilość produkcji w kolumnach 4—12 i 16 q, w pozostałych w tys. zł

Tabela 18

produkcji finalnej w 1973 roku

Lp.	Ziemi- niaki	Buraki cukro- we	Oleiste	Len	Inne rośliny	Pro- dukcja zwie- rzęca	Bydło	Trzoda	Drób	Ogó- łem
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	0,238	0,151	0,069	0,029	0,329	3,479	1,871	1,147	0,384	5,260
2	0,059	0,034	0,016	0,007	0,069	0,837	0,441	0,286	0,093	1,240
3	0,297	0,185	0,085	0,036	0,398	4,316	2,312	1,433	0,477	6,500
4	42,5	47,9	1,0	1,2	12,2	62,5	26,8	8,9	7,9	96,1
5	195,0	317,0	14,0	41,1	37,1	18,0	14,3	7,8	20,6	18,3
6	143,1	258,9	11,8	33,3	30,7	14,5	11,6	6,2	16,6	14,8
7	16,6	12,9	1,9	1,2	39,6	344,6	171,0	129,8	36,6	438,8
8	1664	646	435	179	3191	22675	5988	11666	4155	32925
9	3805	2310	680	333	8299	67128	28047	28410	8876	89530
10	5320	3739	796	430	12200	62492	26775	25094	7911	96100
11	3656	3093	361	251	9009	39817	20787	13428	3756	63175
12	1515	1429	116	97	3901	-4636	-1272	-3316	-965	6570
13	55,9	69,7	22,4	33,3	99,5	79,8	74,0	90,6	76,7	67,5
14	5603	3492	5118	4972	8018	5254	2590	8141	8711	5065
15	12814	12483	8008	9268	20854	15548	12136	19828	18605	13775
16	17912	20211	9365	11944	30653	14479	11581	17512	16585	14785
17	12309	16719	4247	6972	22635	9225	8991	9371	7874	9720
18	5098	7728	1357	2676	9799	-1069	-555	-2316	-2020	1010
19	347,7	289,8	418,9	358,3	298,3	181,3	156,6	193,3	216,1	219,0
20	220,2	239,8	190,0	209,2	250,2	115,5	121,6	103,5	102,6	144,0
21	139,8	161,8	117,1	129,1	147,0	93,1	95,5	88,3	89,1	107,3
22	4,6	2,8	1,3	0,6	6,1	66,4	35,6	22,0	7,3	100,0
23	3,8	2,9	0,5	0,3	9,0	78,5	40,0	29,6	8,3	100,0
24	5,1	2,0	1,3	0,5	19,7	68,9	18,2	35,4	12,6	100,0
25	4,3	2,6	0,7	0,4	9,1	75,0	31,3	31,7	9,9	100,0
26	5,5	3,9	0,8	0,4	12,7	65,0	27,9	26,1	8,2	100,0
27	5,8	4,9	0,6	0,4	14,2	63,0	32,9	21,3	5,9	100,0

EDWARD JELEŃSKI, ZOFIA NAŁĘCZ

KOSZTY PODSTAWOWYCH PRODUKTÓW ROLNYCH W PAŃSTWOWYCH GOSPODARSTWACH ROLNYCH W 1972/73 r.

Opracowanie niniejsze przedstawia jednostkowe koszty produktów roślinnych i zwierzęcych wytworzonych w reprezentacji państwowych gospodarstw rolnych badanych przez Instytut Ekonomiki Rolnej w 1972/73 r.

Wyniki obliczenia jednostkowych kosztów produkcji publikowane są corocznie w Zagadnieniach Ekonomiki Rolnej. Publikacja ta obrazuje średnie wielkości dla 2 grup gospodarstw wyodrębnionych w zależności od położenia terenowego. Indywidualne wyniki poszczególnych gospodarstw wchodzących w skład reprezentacji publikowane są w „Studiach i Materiałach” IER.

Rozmieszczenie gospodarstw, których wyniki działalności przedstawione są w niniejszym opracowaniu ilustruje tabela 1, na której podano również udział użytków rolnych zbadanych gospodarstw w stosunku do użytków rolnych ogółu PGR odpowiednich województw.

Tabela 1

Rozmieszczenie badanych gospodarstw

WZ PGR	Liczba zbadanych gospodarstw			Udział zbadanych gospodarstw w stosunku do ogółu użytków rolnych WZ PGR %
	ogółem	tereny północno-zachodnie	tereny środkowo-południowe	
Warszawa, Łódź, Kielce	4	—	4	2,3
Poznań, Bydgoszcz	10	—	10	1,3
Gdańsk	4	4	—	1,7
Wrocław, Opole	12	—	12	2,7
Lublin, Rzeszów	4	—	4	3,8
Szczecin, Koszalin, Zielona Góra	18	18	—	2,1
Olsztyn, Białystok	8	8	—	1,2
Razem	60	30	30	1,9

Reprezentatywność wytypowanych gospodarstw uwidoczniła jest na tabeli 2, przy pomocy 15 wybranych wskaźników charakteryzujących organizację i wydajności państwowych gospodarstw rolnych.

Ogólnie można stwierdzić, że reprezentatywność badanych gospodarstw jest zadowalająca. Badane gospodarstwa mają nieznacznie wyższe wskaźniki produkcyjne i nieco lepszy wynik finansowy w stosunku do ogółu PGR. Średnie odchylenie wskaźników obliczonych dla badanych gospodarstw od wskaźników dotyczących ogółu WZ PGR wynosi dla 2 ostatnich lat 2,8%, zaś dla roku 1972/73 2,4%. Odchylenia reprezentacji w stosunku do ogółu PGR przekraczające 10% występują przy produkcji towarowej zbóż, plonie ziemniaków i obsadzie inwentarzem żywym. Całkowicie zgodne są wskaźniki wielkości nakładów na 1 ha użytków rolnych, udziału zbóż i okopowych w strukturze zasiewów oraz wydajności krów. Zmiany jakie zaszły w okresie 12 lat w zakresie jednostkowych kosztów, wydajności z ha i od sztuki oraz podstawowych nakładów wyrażonych w jednostkach naturalnych przedstawione są na tabeli 3. Na tabeli tej zamieszczone są trzy średnie dwuletnie, rozgraniczone trzyletnimi odstępami w czasie. W ostatniej kolumnie podane są wielkości obliczone dla

Tabela 2

Reprezentatywność badanych gospodarstw

Wyszczególnienie	Średnie dwuletnie						1972/73
	1961/62- 1962/63	1963/64- 1964/65	1965/66- 1966/67	1967/68- 1968/69	1969/70- 1970/71	1971/72- 1972/73	
Załoga osób na 100 ha uż. r.							
Gospodarstwa badane	12,9	12,3	12,6	13,5	13,3	12,3	12,5
Ogół WZ PGR	12,4	12,3	12,8	12,9	13,3	13,2	13,3
Wskaźnik poziomu	104	100	98	105	100	93	94
Liczba ciągników sztuk na 100 ha uż. r.							
Gospodarstwa badane	1,40	1,75	2,00	2,30	2,40	2,50	2,50
Ogół W ZPGR	1,35	1,70	2,05	2,15	2,25	2,30	2,30
Wskaźnik poziomu ¹	104	103	98	107	107	109	109
Liczba koni roboczych sztuk na 100 ha uż. r.							
Gospodarstwa badane	4,4	3,8	3,3	2,7	2,2	1,5	1,4
Ogół WZ PGR	4,5	3,5	2,9	2,6	1,8	1,3	1,1
Wskaźnik poziomu	98	109	114	104	122	115	127
Udział trwałych użytków zielonych w użytkach rolnych %							
Gospodarstwa badane	23,0	19,7	21,1	21,6	22,6	22,3	21,7
Ogół WZ PGR	21,9	22,8	23,1	22,8	23,8	23,1	23,1
Wskaźnik poziomu	105	86	91	95	95	96	94
Udział zbóż w powierzchni zasiewów %							
Gospodarstwa badane	43,6	46,0	44,5	48,2	49,5	47,1	45,7
Ogół WZ PGR	44,9	45,3	44,8	47,7	50,3	47,8	45,9
Wskaźnik poziomu	97	101	99	101	98	98	100
Udział motylkowych w powierzchni zasiewów %							
Gospodarstwa badane	22,1	22,7	24,5	22,1	21,8	19,6	19,8
Ogół WZ PGR	22,0	24,6	25,9	23,2	22,5	21,6	22,1
Wskaźnik poziomu	100	92	95	95	97	91	90

Tabela 2 cd.

Wyszczególnienie	Średnie dwuletnie						1972/73
	1961/62- 1962/63	1963/64- 1964/65	1965/66- 1966/67	1967/68- 1968/69	1969/70- 1970/71	1971/72- 1972/73	
Udział okopowych w powierzchni zasiewów %							
Gospodarstwa badane	16,9	15,6	15,0	14,4	13,6	13,4	13,5
Ogół WZ PGR	14,8	14,3	13,6	13,0	12,7	13,4	13,7
Wskaźnik poziomu	114	109	110	111	107	100	98
Plon 4 zbóż q/ha							
Gospodarstwa badane	19,3	18,7	21,1	23,5	23,8	27,5	27,2
Ogół WZ PGR	16,4	16,5	18,9	21,7	21,4	25,6	25,7
Wskaźnik poziomu	118	113	112	108	111	107	106
Plon buraków cukrowych q/ha							
Gospodarstwa badane	208	263	249	345	268	311	345
Ogół WZ PGR	204	256	249	343	259	291	315
Wskaźnik poziomu	102	103	100	101	103	107	109
Plon ziemniaków q/ha							
Gospodarstwa badane	129	159	159	177	171	177	188
Ogół WZ PGR	122	151	161	173	155	153	163
Wskaźnik poziomu	106	105	99	102	110	116	115
Produkcja towarowa zbóż q/ha uż. r.							
Gospodarstwa badane	.	4,80	5,70	7,20	7,50	8,45	8,20
Ogół WZ PGR	3,40	3,85	4,75	6,45	6,50	7,05	7,30
Wskaźnik poziomu	.	125	120	112	115	120	112
Inwentarz żywy sztuki duże na 100 ha uż. r.							
Gospodarstwa badane	49,0	51,2	51,7	52,8	54,0	57,8	58,6
Ogół WZ PGR	45,1	46,7	48,9	52,0	56,0	65,9	72,2
Wskaźnik poziomu	109	110	106	101	96	88	81
Mleczność roczna 1 krowy w litrach							
Gospodarstwa badane	2678	2559	2790	2871	2843	3053	3085
Ogół WZ PGR	2396	2391	2679	2775	2769	2982	3045
Wskaźnik poziomu	112	107	104	103	103	102	101
Nakłady pieniężne ogółem zł na 1 ha uż. r.							
Gospodarstwa badane	6750	7909	9319	11063	12832	17757	19377
Ogół WZ PGR	6568	7693	9283	11187	12808	18166	19762
Wskaźnik poziomu	103	103	100	99	100	98	98
Wynik finansowy zł na 1 ha uż. r.							
Gospodarstwa badane	225	224	502	607	339	1535	1394
Ogół WZ PGR	-402	-312	-77	155	-249	724	518

¹ Poziom wskaźników badanych gospodarstw w stosunku do ogółu WZ PGR przyjętych za 100.

Tabela 3

Koszty jednostkowe i wydajności oraz wybrane nakłady wyrażone w jednostkach naturalnych

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Średnie dwuletnie			1972/73
		1961/62-1962/63	1966/67-1967/68	1971/72-1972/73	
Produkcja roślinna (pełny cykl na 1 ha)					
Zyto ozime					
Koszt brutto 1 ha	zł	5843	6818	8800	9241
Koszt 1 q	zł	292	298	294	291
Plon	q/ha	17,0	19,5	25,0	26,5
Robotnicy	dni	13,8	9,2	5,1	4,9
Konie	dni	4,4	2,1	0,6	0,5
Traktory	dni	1,2	1,5	1,7	1,7
Kombajny	dni	0,06	0,17	0,29	0,29
NPK	kg	85	149	259	289
Pszenvica ozima					
Koszt brutto 1 ha	zł	6706	7512	10028	10631
Koszt 1 q	zł	280	288	307	325
Plon	q/ha	20,5	22,5	28,4	28,4
Robotnicy	dni	14,2	8,2	4,6	4,6
Konie	dni	4,9	2,0	0,4	0,4
Traktory	dni	1,2	1,6	1,8	1,9
Kombajny	dni	0,09	0,22	0,28	0,28
NPK	kg	133	173	294	321
Jęczmień jary					
Koszt brutto 1 ha	zł	5943	6871	8916	8798
Koszt 1 q	zł	266	298	267	279
Plon	q/ha	19,8	20,8	29,6	28,0
Robotnicy	dni	12,1	9,7	5,2	4,7
Konie	dni	4,2	2,2	0,6	0,4
Traktory	dni	1,1	1,5	1,8	1,8
Kombajny	dni	0,08	0,14	0,28	0,27
NPK	kg	92	131	210	226
Owies					
Koszt brutto 1 ha	zł	6032	6951	9061	9053
Koszt 1 q	zł	262	292	269	277
Plon	q/ha	20,2	21,2	29,6	28,8
Robotnicy	dni	12,7	9,9	6,0	5,7
Konie	dni	4,1	2,0	0,5	0,4
Traktory	dni	1,2	1,6	1,9	1,9
Kombajny	dni	0,03	0,08	0,25	0,26
NPK	kg	90	141	230	235
Rzepak ozimy					
Koszt brutto 1 ha	zł	7361	8622	10590	11181
Koszt 1 q	zł	455	449	562	611
Plon	q/ha	16,2	19,4	18,9	18,3
Robotnicy	dni	15,4	11,0	5,6	5,6
Konie	dni	5,5	2,5	0,5	0,4
Traktory	dni	1,4	1,9	1,9	2,0
Kombajny	dni	0,34	0,38	0,31	0,31
NPK	kg	177	284	410	440

Tabela 3 cd.

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Średnie dwuletnie			1972/ /73
		1961/62-1962/63	1966/67-1967/68	1971/72-1972/73	
Groch					
Koszt brutto 1 ha	zł	7931	9729	11315	12295
Koszt 1 q	zł	528	466	646	799
Plon	q/ha	13,2	18,5	15,3	13,3
Robotnicy	dni	20,4	18,1	10,4	9,5
Konie	dni	6,1	3,3	0,9	0,8
Traktory	dni	1,1	1,5	1,8	1,8
Kombajny	dni	.	0,10	0,27	0,27
NPK	kg	90	134	207	234
Buraki cukrowe					
Koszt brutto 1 ha	zł	12452	17449	21483	23230
Koszt 1 q	zł	56	47	57	55
Plon	q/ha	208	309	311	345
Robotnicy	dni	56,6	49,7	43,1	43,8
Konie	dni	5,2	2,6	0,8	0,6
Traktory	dni	1,2	2,2	2,3	2,5
NPK	kg	244	319	459	481
Buraki pastewne					
Koszt brutto 1 ha	zł	9520	13886	18981	22910
Koszt 1 q	zł	31	23	34	34
Plon	q/ha	293	534	523	637
Robotnicy	dni	51,9	51,6	44,1	44,1
Konie	dni	9,7	6,6	1,9	1,5
Traktory	dni	1,6	3,2	4,3	4,6
NPK	kg	184	240	355	342
Ziemniaki					
Koszt brutto 1 ha	zł	10221	12706	18751	21272
Koszt 1 q	zł	79	75	105	113
Plon	q/ha	129	168	177	188
Robotnicy	dni	39,5	33,1	26,9	26,3
Traktory	dni	10,5	5,2	1,2	0,8
Konie	dni	2,3	3,9	4,7	4,8
NPK	kg	117	189	297	304
Siano łąkowe					
Koszt brutto 1 ha	zł	2372	3259	3873	4068
Koszt 1 q	zł	67	75	76	78
Plon	q/ha	36	43	51	52
Robotnicy	dni	7,9	8,1	6,3	6,2
Konie	dni	4,0	2,4	0,5	0,4
Traktory	dni	0,6	1,6	2,0	2,0
NPK	kg	64	135	210	210
Produkcja zwierzęca					
(na 1 sztukę rocznie)					
Bydło mleczne					
Koszt brutto utrzy- mania 1 sztuki	zł	9629	10559	15578	15600
Koszt 1 litra mleka	zł	2,95	2,95	4,13	4,10
Mleczność	litr/krowę	2678	2797	3053	3085
Robotnicy	dni	28,7	26,1	25,2	24,9
Pasze treściwe	q	4,8	4,5	6,5	6,4

Tabela 3 cd.

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Średnie dwuletnie			1972/ /73
		1961/62-1962/63	1966/67-1967/68	1971/72-1972/73	
Jałowizna					
Koszt brutto utrzymania 1 sztuki	zł	5044	6111	8437	8337
Wartość przyrostu	zł	2310	2835	4597	4588
Robotnicy	dni	11,5	10,0	7,9	7,9
Pasze treściwe	q	2,6	3,6	5,1	5,0
Młode bydło opasowe					
Koszt brutto utrzymania 1 sztuki	zł	5141	6441	10064	10231
Koszt 1 kg przyrostu	zł	20,5	22,5	33,4	33,1
Przyrost dzienny	kg	0,554	0,667	0,684	0,712
Robotnicy	dni	11,4	11,3	7,6	8,5
Pasze treściwe	q	3,8	4,4	8,7	9,3
Maciory					
Koszt brutto utrzymania 1 sztuki	zł	6507	8501	12365	12601
Koszt 1 prosięcia	zł	579	597	722	732
Liczba odchowanych prosiąt	szt.	10,7	14,0	15,9	16,1
Robotnicy	dni	16,6	14,4	.	.
Pasze treściwe	q	7,8	10,0	12,0	12,3
Tuczniki					
Koszt brutto utrzymania 1 sztuki ¹	zł	2960	3372	2858	2828
Koszt 1 kg przyrostu	zł	22,6	23,2	26,5	26,3
Przyrost dzienny 1 sztuki	kg	0,315	0,358	0,377	0,390
Robotnicy ¹	dni	3,8	2,5	.	.
Pasze treściwe ¹	q	3,8	3,9	3,8	3,9

¹ na 100 kg przyrostu

Tabela 4

Wskaźniki dynamiki

Wyszczególnienie	Średnie dwuletnie		
	1961/62-1962/63	1966/67-1967/68	1971/72-1972/73

Produkcja roślinna (pełny cykl na 1 ha)**Żyto ozime**

Koszt brutto 1 ha	100	117	151
Koszt 1 q	100	102	101
Plon	100	115	147
Robotnikodni	100	67	37
Koniodni	100	48	14
Traktorodni	100	125	142
Kombajniodni	100	283	483
NPK	100	175	305

Tabela 4 cd.

Wyszczególnienie	Średnie dwuletnie		
	1961/62-1962/63	1966/67-1967/68	1971/72-1972/73
Pszenica ozima			
Koszt brutto 1 ha	100	112	149
Koszt 1 q	100	103	110
Plon	100	110	138
Robotnikodni	100	58	32
Koniodni	100	41	8
Traktorodni	100	133	150
Kombajnodni	100	244	311
NPK	100	130	221
Jęczmień jary			
Koszt brutto 1 ha	100	116	150
Koszt 1 q	100	112	100
Plon	100	105	149
Robotnikodni	100	80	43
Koniodni	100	52	14
Traktorodni	100	136	164
Kombajnodni	100	175	350
NPK	100	142	228
Owies			
Koszt brutto 1 ha	100	115	150
Koszt 1 q	100	111	103
Plon	100	105	146
Robotnikodni	100	78	47
Koniodni	100	49	12
Traktorodni	100	133	158
Kombajnodni	100	267	833
NPK	100	157	256
Rzepak ozimy			
Koszt brutto 1 ha	100	117	144
Koszt 1 q	100	99	123
Plon	100	120	117
Robotnikodni	100	71	36
Koniodni	100	45	9
Traktorodni	100	136	136
Kombajnodni	100	112	91
NPK	100	160	232
Groch			
Koszt brutto 1 ha	100	123	143
Koszt 1 q	100	88	122
Plon	100	140	116
Robotnikodni	100	89	51
Koniodni	100	54	15
Traktorodni	100	136	164
Kombajnodni	100	149	230
Buraki cukrowe			
Koszt brutto 1 ha	100	140	172
Koszt 1 q	100	84	102
Plon	100	148	149
Robotnikodni	100	88	76
Koniodni	100	50	15
Traktorodni	100	183	192
NPK	100	131	188

Tabela 4 cd.

Wyszczególnienie	Średnie dwuletnie		
	1961/62-1962/63	1966/67-1967/68	1971/72-1972/73
Buraki pastewne			
Koszt brutto 1 ha	100	146	199
Koszt 1 q	100	74	110
Plon	100	182	178
Robotnikodni	100	99	85
Koniodni	100	68	20
Traktorodni	100	200	269
NPK	100	130	193
Ziemniaki			
Koszt brutto 1 ha	100	124	183
Koszt 1 q	100	95	133
Plon	100	130	137
Robotnikodni	100	84	68
Koniodni	100	49	11
Traktorodni	100	170	204
NPK	100	162	254
Siano łąkowe			
Koszt brutto 1 ha	100	137	163
Koszt 1 q	100	112	113
Plon	100	119	142
Robotnikodni	100	102	80
Koniodni	100	60	12
Traktorodni	100	267	333
NPK	100	211	328
Produkcja zwierzęca (na 1 sztukę rocznie)			
Bydło mleczne			
Koszt brutto utrzymania 1 sztuki	100	110	162
Koszt 1 litra mleka	100	100	140
Mleczność	100	104	114
Robotnikodni	100	91	88
Pasze treściwe	100	94	135
Jałowizna			
Koszt brutto utrzymania 1 sztuki	100	121	167
Wartość przyrostu	100	123	199
Robotnikodni	100	87	69
Pasze treściwe	100	138	196
Młode bydło opasowe			
Koszt brutto utrzymania 1 sztuki	100	125	196
Koszt 1 kg przyrostu	100	110	163
Przyrost dzienny	100	120	123
Robotnikodni	100	99	67
Pasze treściwe	100	116	229
Maciory			
Koszt brutto utrzymania 1 sztuki	100	131	190
Koszt 1 prosięcia	100	103	125
Plenność macior	100	131	149
Robotnikodni	100	87	.
Pasze treściwe	100	128	154

Tabela 4 cd.

Wyszczególnienie	Średnie dwuletnie		
	1961/62-1962/63	1966/67-1967/68	1971/72-1972/73
Tuczniaki			
Koszt brutto na			
100 kg przyrostu	100	114	96
Koszt 1 kg przyrostu	100	103	117
Przyrost dzienny	100	114	120
Robotnikodni na 100 kg			
przyrostu	100	66	.
Pasze treściwe na 100 kg			
przyrostu	100	103	100

1972/73 r., co pozwala na ocenę kierunku zmian jakie nastąpiły w ostatnim dwuleciu.

Podane liczby uwidaczniają silny wzrost kosztów przypadających w cyklu produkcyjnym na 1 ha poszczególnych roślin oraz rocznych kosztów utrzymania 1 sztuki inwentarza żywego. Zmiany wskaźników mianowanych podanych na tabeli 3, ilustruje obrazowo dynamika (tabela 4) obliczona w stosunku do wielkości pierwszego dwulecia przyjętego za 100. Z zestawienia tego wynika, że koszty brutto 1 ha zbóż wzrosły o 50%, rzepaku i grochu o ponad 40%, zaś okopowych o 70 do 100%.

Z podanych liczb wynika również, że silniejszy wzrost kosztów produkcji roślinnej nastąpił w drugiej połowie omawianego okresu, gdzie ostrzej zarysował się wzrost nawożenia mineralnego i mechanizacji pracy.

Występujące w tym okresie radykalne zmniejszenie pracochłonności produkcji roślinnej nie wpłynęło w takim samym stopniu na obniżenie kosztów, ponieważ następował równolegle wzrost opłaty pracy w PGR. Równolegle ze wzrostem nakładów na 1 ha produkcji roślinnej widoczny jest zdecydowany wzrost plonów, co świadczy o racjonalnym stosowaniu zwiększonych nakładów. Wzrost plonów decydująco wpłynął na ograniczenie zwiększenia jednostkowych kosztów produktów roślinnych. Koszt produkcji 1 q zbóż (za wyjątkiem pszenicy) i buraków cukrowych przemysłowych utrzymał się w okresie 12 lat w zasadzie na niezmiennym poziomie. Stosunkowo znaczny wzrost jednostkowego kosztu ziemniaków wynika ze zbyt powolnego przyrostu plonów ziemniaków w PGR w odniesieniu do zwiększających się nakładów. Przyczyny takiego stanu rzeczy należy poszukiwać, naszym zdaniem, w zbyt późnym sadzeniu ziemniaków i za mało intensywną ich pielęgnacją, jak również w nie zawsze właściwym doborze odmian dla konkretnych warunków gospodarstwa.

Podobnie, niedostateczna efektywność zwiększanych nakładów, a w konsekwencji wzrost jednostkowych kosztów produkcji siana łąkowego, są spowodowane w wielu wypadkach nieuregulowaniem stosunków wodnych a tym samym niską kulturą łąk, której podniesienie musi nastąpić przed uintensywnieniem nawożenia.

Wzrost kosztów utrzymania 1 sztuki zwierząt jest, ogólnie biorąc, szybszy niż wzrost kosztów produkcji roślinnej, natomiast w produkcji zwierzęcej występuje znacznie wolniejsze tempo wzrostu jednostkowych wydajności.

W rezultacie występuje w omawianym okresie wyraźny wzrost jednostkowych kosztów produkcji zwierzęcej. Widoczny na zestawieniu wzrost

zużycia pasz treściwych na 1 sztukę wynika częściowo z uintensywnienia żywienia w celu zwiększenia wydajności zwierząt, częściowo zaś z zastępowania pasz objętościowych i soczystych przez pasze treściwe. Wynika to z panującej w PGR słusznej tendencji powiększania obsady inwentarzem żywym przy nieograniczaniu towarowej produkcji roślinnej, a w związku z tym zmniejszania dawek pasz objętościowych i soczystych do minimum koniecznego ze względu na potrzeby zwierząt.

Biorąc pod uwagę wyraźną poprawę jaka nastąpiła w PGR pod względem racjonalności żywienia i pielęgnacji zwierząt, możliwości bardziej radykalnego wzrostu ich wydajności należy szukać drogą poprawy jakości pogłowia poprzez ostrzejszą selekcję, przy zapewnieniu odpowiedniego rozwoju hodowli zarodowej.

Charakterystyka zbadanych gospodarstw w 1972/73 r.

Tabela 5

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem
Obszar gospodarstwa — użytki rolne	ha	810	675	742
Wskaźnik bonitacji gleb	—	1,78	1,97	1,87
Udział gleb dobrych	%	46	64	54
Udział zbóż w użytkach rolnych	%	34,0	37,5	35,6
Udział okopowych w użytkach rolnych	%	10,1	10,9	10,5
Udział motylkowych w użytkach rolnych	%	16,0	14,8	15,4
Udział łąk i pastwisk w użytkach rolnych	%	24,1	18,8	21,7
Udział zbóż w powierzchni zasiewów	%	44,9	46,6	45,7
Udział pszenicy w powierzchni zasiewów	%	15,6	19,1	17,2
Udział okopowych w powierzchni zasiewów	%	13,4	13,5	13,5
Udział motylkowych w powierzchni zasiewów	%	21,1	18,4	19,8
NPK na 1 ha użytków rolnych	kg	273	298	286
NPK na 1 ha zbóż	kg	258	291	275
Produkcja obornika na 1 ha gruntów ornych	q	65	68	67
Plon 4 zbóż	q/ha	25,8	28,6	27,2
Plon pszenicy ozimej	q/ha	26,4	29,9	28,4
Plon rzepaku ozimego	q/ha	18,6	18,1	18,3
Plon buraków cukrowych	q/ha	346	344	345
Plon ziemniaków	q/ha	181	196	188
Plon przeliczeniowy	q/ha	25,9	28,4	27,1
Inwentarz żywy ogółem na 100 ha uż. r.	szt. duże	53,5	63,8	58,6
Bydło na 100 ha uż. r.	szt. duże	44,2	48,7	46,4
Trzoda chlewna na 100 ha uż. r.	szt. duże	4,7	8,2	6,4
Bydło na 100 ha uż. r.	szt. rzecz.	73,2	80,6	76,9
w tym: krowy	szt. rzecz.	24,6	25,7	25,2
Trzoda chlewna na 100 ha uż. r.	szt. rzecz.	34,3	58,0	46,2
w tym: maciory	szt. rzecz.	2,7	3,1	2,9
Udział powierzchni paszowej w użytkach rolnych	%	56,1	51,3	53,7
Udział powierzchni paszowej podstawowej w użytkach rolnych	%	48,4	41,5	44,9
Powierzchnia paszowa podstawowa na 1 sztukę dużą (bez trzody)	ha	1,0	0,9	0,9

Tabela 5 cd.

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem
Mleczność roczna 1 krowy	ltr	3142	3030	3085
Liczba prosiąt od maciory rocznie	sztuki	16,1	16,0	16,1
Produkcja globalna ogółem				
na 1 ha uż. r.	j. zb.	54,8	62,7	58,8
Produkcja globalna roślinna				
na 1 ha uż. r.	j. zb.	34,6	38,4	36,5
Produkcja towarowa zbóż na 1 ha uż. r.	q	7,40	9,09	8,25
Przychody ogółem na 1 ha uż. r.	zł	19365	22176	20771
Udział produkcji roślinnej w przychodach ogółem	%	26,3	29,5	28,0
Udział produkcji zwierzęcej w przychodach ogółem	%	43,5	43,9	43,7
Udział przemysłu rolnego w przychodach ogółem	%	7,9	4,2	5,9
Produkcja końcowa netto				
na 1 ha uż. r.	zł	10690	13876	12282
Załoga ogółem na 100 ha uż. r.	osoby	10,8	14,1	12,5
Załoga bez przemysłu na 100 ha uż. r.	osoby	10,4	13,4	11,9
Nakłady robotnikodni na 1 ha uż. r.	dni	27,1	34,8	31,0
Konie na 100 ha uż. r.	szt. rzecz.	1,1	1,7	1,4
Ciągniki na 100 ha uż. r.	sztuki	2,33	2,60	2,47
Wartość brutto środków trwałych ogółem na 1 ha uż. r.	zł	45757	61205	53481
Wartość brutto środków trwałych bez przemysłu na 1 ha uż. r.	zł	44568	59296	51932
Wartość brutto budynków bez przemysłu na 1 ha uż. r.	zł	33979	46116	40138
Wartość brutto inwentarza martwego na 1 ha uż. r.	zł	9771	11048	10410
Wartość brutto budynków mieszkalnych na 1 pracownika	zł	107593	116347	112104
Wartość netto środków trwałych ogółem na 1 ha uż. r.	zł	30204	37161	33682
Nakłady pieniężne ogółem na 1 ha uż. r.	zł	18546	20208	19377
Nakłady pieniężne bez przemysłu na 1 ha uż. r.	zł	17353	19446	18399
Płace i ubezpieczenia ogółem na 1 ha uż. r.	zł	3842	4877	4359
Płace i ubezpieczenia bez przemysłu na 1 ha uż. r.	zł	3662	4614	4138
Udział płac i ubezpieczeń ogółem w nakładach pieniężnych	%	20,7	24,1	22,5
Pasze kupne na 1 ha uż. r.	zł	2583	3317	2950
Wynik finansowy ogółem na 1 ha uż. r.	zł	819	1968	1394
Wynik finansowy bez przemysłu na 1 ha uż. r.	zł	713	1910	1312
Wydajność pracy na 1 pracownika rocznie (bez przemysłu)	zł	194593	167967	181280
Okres bez zmiany dyrektora w gospodarstwie	liczba lat	8,1	7,9	8,0
Udział dyrektorów z wyższym wykształceniem	%	46	22	34

Gospodarstwa zbadane w 1972/73 r., których wyniki działalności zawiera niniejsze opracowanie, charakteryzuje stosunkowo szeroki zestaw wskaźników zamieszczonych w tabeli 5. Wskaźniki te zostały obliczone łącznie dla całej badanej reprezentacji, jak też oddzielnie dla gospodarstw położonych na terenie województw północno-zachodnich i środkowo-południowych.

Gospodarstwa terenów środkowo-południowych położone są na lepszych glebach, są, ogólnie biorąc, intensywniej zagospodarowane, uzyskują nieco wyższe plony i lepszy wynik finansowy. Ustępują one natomiast nieco gospodarstwom terenów północno-zachodnich pod względem wydajności zwierząt.

Większy udział dyrektorów z wyższym wykształceniem w grupie gospodarstw terenów północno-zachodnich wynika z faktu skierowania młodych fachowców w pierwszej kolejności do większych gospodarstw, wymagających uintensywnienia produkcji i poprawy rentowności. Ponieważ radykalna poprawa wyników produkcyjnych i finansowych gospodarstwa rolnego wymaga zawsze co najmniej kilku lat wyteżonej pracy oraz odpowiednich środków pieniężnych i materiałowych, więc nieistotnym jest wniosek o braku dodatniej korelacji między wykształceniem dyrektorów i wynikami działalności gospodarstw, jaki nasuwa się na podstawie wskaźników zamieszczonych w tabeli 5.

Wskaźnikiem dużej wagi przemawiającym na korzyść gospodarstw województw północno-zachodnich jest wartość produkcji globalnej przypadająca na 1 pracownika, czyli wydajność pracy, przewyższająca o około 16% ten wskaźnik obliczony dla gospodarstw województw środkowo-południowych.

Analizę wzajemnych powiązań, jakie zachodzą między wskaźnikami charakteryzującymi warunki gospodarowania, wyposażenie gospodarstw w środki trwałe i obrotowe oraz wskaźnikami określającymi wielkość i rentowność uzyskanej produkcji przeprowadzono metodą szeregów rozdzielczych.

Jako zmienne kierunkowe przyjęto wielkość gospodarstwa, wydajność pracy, kapitałochłonność produkcji, obsadę inwentarzem żywym, wartość środków trwałych, jakość gleb, nawożenie mineralne i wynik finansowy.

Poza tym w zakresie produkcji roślinnej jako zmienną kierunkową przyjęto poziom plonów poszczególnych roślin, a w produkcji zwierzęcej wydajność zwierząt.

Wielkość gospodarstwa stanowiąca zmienną kierunkową na tabeli 6 wykazuje szereg istotnych powiązań, które nasuwają wniosek o dodatnim wpływie zwiększania obszaru gospodarstwa na jego ekonomikę. Należy jednak w tym wypadku rozróżniać powiększenie obszaru jednoobiektoowego gospodarstwa dzięki przyłączeniu nowych gruntów, od utworzenia dużego gospodarstwa drogą połączenia dwóch, lub więcej gospodarstw mniejszych, z których każde ma swój ośrodek gospodarczy. W pierwszym wypadku zwiększanie obszaru gospodarstwa wpływa decydująco na zmniejszenie obciążenia 1 ha użytkowanych gruntów, tzw. kosztami ogólnogospodarczymi, które stanowią poważną pozycję wynoszącą około 30% ogółu nakładów gospodarstwa.

Tabela 6

Wielkość gospodarstw

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		19	20	20
Obszar gospodarstwa — użytki rolne	ha	429	689	1120
Koszty ogólnogospodarcze na 1 gospodarstwo	zł	2126127	2842850	4708987
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	5096	4170	4172
Koszty ogólnogospodarcze na 1 jednostkę zbożową produkcji roślinnej i zwierzęcej	zł	77	75	77
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	1080	867	776
Pracownicy umysłowi gospodarstwa rolnego na 100 ha uż. r.	osoby	1,4	1,1	0,8
Załoga gospodarstwa rolnego na 100 ha uż. r.	osoby	13,5	11,3	9,9
Wartość brutto środków trwałych ¹ na 1 ha uż. r.	zł	55408	49667	46803
Wartość budynków mieszkalnych na 1 ha uż. r.	zł	14912	14136	12333
Produkcja globalna ¹ na 1 ha uż. r.	zł	23542	19358	19686
Produkcja globalna roślinna na 1 ha uż. r.	j. zboż.	39,5	35,0	35,1
Produkcja globalna zwierzęca na 1 ha uż. r.	j. zboż.	26,4	20,4	19,1
Produkcja końcowa brutto ¹ na 1 ha uż. r.	zł	19772	16477	17373
Produkcja czysta ¹ na 1 ha uż. r.	zł	4907	4255	3977
Produkcja końcowa netto ¹ na 1 ha uż. r.	zł	13157	10806	11355
Wskaźnik opłacalności jednostki zbożowej produkcji roślinnej i zwierzęcej	‰	98	101	102
Udział trwałych użytków zielonych w uż. r.	‰	17,2	20,5	24,3
Udział gleb dobrych	‰	57	58	52

¹ bez przemysłu rolnego

W drugim wypadku, koszty ogólnogospodarcze gospodarstwa powstałego z połączenia np. 2 gospodarstw mniejszych, zwiększają się niemal proporcjonalnie do liczby połączonych gospodarstw, a tym samym wielkość ich przypadająca na 1 ha użytków rolnych nie ulega zmniejszeniu. Nieznacznemu obniżeniu ulega też zazwyczaj w tym wypadku obciążenie 1 ha użytków rolnych kosztami utrzymania środków trwałych. Widoczne to jest na tabeli 6, gdzie w trzeciej grupie gospodarstw znalazło się stosunkowo wiele gospodarstw powstałych z połączenia gospodarstw małych i wskutek tego koszty ogólnogospodarcze przypadające na 1 ha użytków rolnych w drugiej i trzeciej grupie gospodarstw są jednakowe. Na korzyść dużych gospodarstw powstałych z połączenia gospodarstw mniejszych przemawia jedynie zmniejszenie liczby pracowników umysłowych na 100 ha użytków rolnych oraz nieco pracowników fizycznych z tytułu wspólnego organizowania zaopatrzenia i zbytu.

Jakość gleb przyjęta jako zmienna kierunkowa na tabeli 7 wykazuje zdecydowany wpływ na poziom plonów, na udział pszenicy i buraków cukrowych w powierzchni zasiewów i na wielkość obsady bydłem. Wpływ

Tabela 7

Jakość gleb

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		20	20	20
Udział gleb dobrych	%	25	58	85
NPK czysty składnik na 1 ha gruntów ornych	kg	273	315	316
Produkcja obornika na 1 ha gruntów ornych	q	63	66	71
NPK czysty składnik nawozów mineralnych i organicznych łącznie na 1 ha gruntów ornych	kg	342	388	394
Plon 4 zbóż	q/ha	24,0	28,0	29,7
Plon buraków cukrowych	q/ha	330	363	337
Produkcja globalna roślinna na 1 ha uż. r.	j. zboż.	31,4	37,9	40,1
Produkcja globalna roślinna (bez łąk i pastwisk) na 1 ha gruntów ornych	j. zboż.	34,2	40,0	43,5
Udział pszenicy w strukturze zasiewów	%	7,9	17,7	30,9
Udział buraków cukrowych w strukturze zasiewów	%	1,4	3,7	5,6
Obsada bydłem na 100 ha uż. r.	szt. duże	40,2	47,6	51,5
Obsada trzodą chlewną na 100 ha uż. r.	szt. duże	7,2	9,0	3,0
Okres bez zmiany dyrektora w gospodarstwie	liczba lat	6,4	8,0	9,7
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	1095	781	1213
Renta gruntowa na 1 ha uż. r.	zł	115	266	395
Wartość brutto maszyn i narzędzi na 1 ha uż. r.	zł	8801	10174	10508
Obszar gospodarstwa — użytki rolne	ha	796	754	677
Udział trwałych użytków zielonych w uż. r.	%	25,3	15,3	21,0
Załoga gospodarstwa rolnego na 100 ha uż. r.	osoby	10,3	12,4	12,6

poprawy jakości gleb na wielkość produkcji jest wyraźnie silniejszy przy przejściu od gleb słabych do średnich, niż od średnich do mocnych.

Podobnie wskaźniki charakteryzujące wyposażenie gospodarstw w siły wytwórcze jak wielkość załogi, wartość inwentarza martwego i obsada bydłem na 100 ha użytków rolnych wykazują znacznie wyraźniejszy wzrost przy przejściu z gleb słabych do średnich.

Wynik finansowy nie wykazuje wyraźnego związku z jakością gleb, co nasuwa wniosek, że przy racjonalnej organizacji gospodarstwa i dobrym jego prowadzeniu rentowne mogą być również gospodarstwa położone na słabych glebach.

Inwentarz żywy w przeliczeniowych sztukach dużych na 100 ha użytków rolnych, przyjęty na tabeli 8 jako zmienna kierunkowa, wykazuje prostą współzależność z jakością gleb a odwrotną z obszarem gospodarstwa. Współzależności te występują również na tabeli 9, gdzie zmienną kierunkową stanowi obsada bydłem na 100 ha użytków rolnych.

Odwrotna współzależność widoczna między wielkością obsady inwentarzem żywym i udziałem użytków zielonych w użytkach rolnych wynika

Inwentarz żywy

Tabela 8

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		20	20	20
Inwentarz żywy na 100 ha uż. r.	szt. duże	39,7	53,9	73,7
Bydło na 100 ha uż. r.	szt. duże	35,9	46,4	57,0
Trzoda chlewna na 100 ha uż. r.	szt. duże	1,6	5,2	12,4
Wartość brutto budynków (bez mieszkalnych i przemysłowych) na 1 ha uż. r.	zł	18302	24144	34764
Wartość budynków inwentarskich na 1 sztukę dużą	zł	46100	44790	47170
Produkcja globalna roślinna na 1 ha uż. r.	j. zboż.	31,0	37,1	41,3
Produkcja globalna zwierzęca na 1 ha uż. r.	j. zboż.	15,5	21,1	30,2
Produkcja globalna zwierzęca na 1 sztukę dużą	j. zboż.	39,0	39,1	41,0
Robotnicy przy obsłudze zwierząt na 100 ha uż. r.	osoby	1,99	2,98	3,70
Liczba zwierząt na 1 obsługującego	szt. duże	19,9	18,1	19,9
Załoga gospodarstwa rolnego na 100 ha uż. r.	osoby	9,2	11,5	14,6
Pracownicy umysłowi na 100 ha uż. r.	osoby	0,88	1,15	1,43
Obszar gospodarstwa — użytki rolne	ha	847	817	563
Udział trwałych użytków zielonych w uż. r.	%	22,9	22,3	16,4
Udział gleb dobrych	%	46	56	65
Udział dyrektorów z wyższym wykształceniem	%	35	47	22
Wskaźnik opłacalności jednostki zbożowej produkcji zwierzęcej	%	83	81	83
Wskaźnik opłacalności jednostki zbożowej produkcji roślinnej i zwierzęcej	%	104	100	99

z większej skali chowu trzody chlewnej w gospodarstwach o małym udziale łąk i pastwisk. Współzależność ta nie występuje w wypadku przyjęcia obsady bydłem jako zmiennej kierunkowej, gdyż większy udział trwałych użytków zielonych sprzyja rozwojowi chowu bydła. Widoczne to jest również na przykładzie środkowej grupy gospodarstw (tabela 9), która ma najmniejszy udział bydła w pogłowie zwierząt, a równocześnie posiada najmniejszy udział łąk i pastwisk oraz roślin motylkowych w strukturze użytków rolnych.

Nawożenie gruntów i jego efektywność w gospodarstwach badanej reprezentacji przedstawione jest na tabelach 10 i 11 oddzielnie dla gruntów ornych oraz trwałych użytków zielonych.

Jako efekt nawożenia przyjęto w tym wypadku wielkość globalnej produkcji roślinnej wyrażonej w jednostkach zbożowych. Obliczono efektywność statyczną i przyrostową. Wielkość produkcji roślinnej przypadająca na 1 kg zużytego NPK waha się zależnie od poziomu nawożenia dla gruntów ornych od 0,10 do 0,13 jednostek zbożowych, zaś dla łąk i pastwisk od 0,08 do 0,20 jednostek zbożowych. Im wyższy jest poziom nawożenia tym efektywność jest gorsza. Efektywność przyrostu nawożenia mineralnego jest niższa i wynosi w badanej reprezentacji około 0,05

Tabela 9

Obsada bydłem

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		20	20	20
Bydło ogółem na 100 ha uż. r.	szt. duże	34,2	45,0	60,1
W tym: krowy na 100 ha uż. r.	szt. duże	17,2	25,4	32,8
Udział krów w stadzie	%	50,3	56,4	54,6
Udział bydła w pogłowie inwentarza żywego	%	85,7	78,8	93,2
Trzoda chlewna na 100 ha uż. r.	szt. duże	5,0	10,1	4,2
Owce na 100 ha uż. r.	szt. duże	0,7	2,0	0,2
Mleczność roczna 1 krowy	ltr	3123	3059	3070
Produkcja globalna zwierzęca na 1 ha uż. r.	j. zboż.	16,8	24,1	25,9
Produkcja globalna roślinna na 1 ha uż. r.	j. zboż.	31,7	36,0	41,7
Budynki gospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	19594	22578	29195
Budynki gospodarcze na 1 sztukę dużą	zł	49108	39541	45263
Udział trwałych użytków zielonych w uż. r.	%	21,6	19,9	20,1
Udział motylkowych w strukturze zasiewów	%	19,5	16,9	22,5
Powierzchnia paszowa ogółem na 100 ha uż. r.	ha	52,1	54,1	55,0
Powierzchnia paszowa na 1 sztukę dużą bydła i owiec	ha	1,49	1,15	0,91
Plon 4 zbóż	q/ha	25,6	26,6	29,5
Plon buraków cukrowych	q/ha	320	370	342
Plon ziemniaków	q/ha	186	184	200
Obszar gospodarstwa — użytki rolne	ha	857	734	625
Udział gleb dobrych	%	42	53	73
Okres bez zmiany dyrektora w gospodarstwie	liczba lat	6,2	8,0	9,9
Udział dyrektorów z wyższym wykształceniem	%	37	39	28
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	1242	1179	666

Tabela 10

Nawożenie gruntów ornych

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		18	18	18
Nawozy mineralne NPK na 1 ha	kg	217	287	349
Nawozy organiczne NPK na 1 ha	kg	68	64	70
Łącznie nawożenie NPK na 1 ha	kg	285	351	419
Produkcja roślinna (bez łąk i pastwisk) na 1 ha	j. zboż.	35,8	39,5	42,8
Plon 4 zbóż	q/ha	23,9	28,6	27,0
Udział gleb dobrych	%	47	53	63
Zużycie NPK ogółem na 1 jedn. zbożową	kg	8,0	8,9	9,8
Na 1 kg zużytych NPK	j. zboż.	0,13	0,11	0,10

Przy zwiększeniu nawożenia mineralnego o 1 kg NPK na 1 ha:

Przyrost produkcji globalnej roślinnej na 1 ha

j. zboż. 0,05 0,05

Nawożenie łąk i pastwisk trwałych

Tabela 11

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		16	17	17
Nawożenie mineralne NPK na 1 ha łąk i pastwisk	kg	112	200	322
Produkcja globalna z 1 ha łąk i pastwisk	j. zboż.	22,6	24,8	26,7
Udział dyrektorów z wyższym wykształceniem	‰	33	53	25
Zużycie NPK na 1 jedn. zbożową	kg	5,0	8,1	12,1
Na 1 kg zużytych NPK	j. zboż.	0,20	0,12	0,08

Przy zwiększeniu nawożenia mineralnego o 1 kg NPK na 1 ha:

Przyrost produkcji globalnej łąk i pastwisk z 1 ha	j. zboż.	0,025	0,015
--	----------	-------	-------

jednostki zbożowej na gruntach ornych przy zwiększaniu dawki nawozów mineralnych do około 350 kg NPK. Na łąkach i pastwiskach efektywność przyrostu nawożenia jest znacznie mniejsza. Wynosi ona przy zwiększeniu dawki NPK do 200 kg tylko 0,025 jednostki zbożowej na 1 kg NPK, a przy zwiększaniu nawożenia do około 300 kg — zaledwie 0,015 jednostki zbożowej. Nasuwa się przypuszczenie, że trwale użytki zielone nie są jeszcze wystarczająco przygotowane do efektywnego wykorzystania wysokich dawek nawozów mineralnych, do czego konieczne jest wcześniejsze uregulowanie stosunków wodnych, doprowadzenie do właściwego stopnia kwasowości gleby, podsiew traw i wykonanie innych zabiegów, które powinny poprzedzić intensywne nawożenie.

Wartość brutto środków trwałych na 1 ha użytków rolnych wykazuje ścisłą współzależność z wielkością obsady inwentarzem żywym. Im mniejsze pogłowie zwierząt, tym więcej potrzeba budynków inwentarskich i mieszkań dla pracowników zatrudnionych przy produkcji zwierzęcej.

Gospodarstwa silniej wyposażone w środki trwałe wykazują większe ich zużycie, a w związku z tym więcej inwestycji odtworzeniowych. Natomiast wielkość remontów kapitalnych i bieżących przypadających na 100 zł wartości brutto środków trwałych nie wykazuje istotnych różnic w zależności od stopnia wyposażenia gospodarstwa.

Koszty ogólnogospodarcze przypadające na 1 ha użytków rolnych wzrastają zdecydowanie wraz ze wzrostem wyposażenia w środki trwałe. Opłacalność podstawowej produkcji wykazuje również tendencję pogarszania się. Spowodowane to jest silnym wzrostem produkcji zwierzęcej, której opłacalność ze względu na relacje cen przy aktualnych wydajnościach zwierząt i wysokim koszcie stanowiska jest gorsza niż opłacalność produkcji roślinnej, a stąd wzrost udziału produkcji zwierzęcej w produkcji podstawowej obniża ogólny wskaźnik opłacalności.

Na tabeli 12 zwraca uwagę wskaźnik jakim jest udział dyrektorów z wyższym wykształceniem. Wskaźnik ten wyraźnie zmniejsza się wraz

ze wzrostem wartości środków trwałych na 1 ha użytków rolnych co z kolei wiąże się ze wzrostem obsady inwentarzem żywym. Na podstawie posiadanych materiałów trudno jest definitywnie ustalić przyczynę tego zjawiska. Biorąc jednak pod uwagę fakt, że gospodarstwa pierwszej grupy (pomimo położenia na słabszych gruntach niż druga i trzecia grupa) są rentowne, można przypuszczać, że proporcja między podstawowymi działaniami produkcji jest lepiej przemyślana i skalkulowana pod względem ekonomicznym przez fachowców odpowiednio przygotowanych.

Tabela 12

Wartość brutto środków trwałych
(bez przemysłu)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		19	20	20
Wartość brutto środków trwałych na 1 ha uż. r.	zł	35829	47422	67649
Wartość brutto inwentarza martwego na 1 ha uż. r.	zł	8223	9723	11306
Wartość netto środków trwałych na 1 ha uż. r.	zł	23988	30125	42664
Zużycie środków trwałych	%	33	37	37
Inwestycje roczne ogółem na 1 ha uż. r.	zł	1715	3204	6982
Inwestycje w stosunku do wartości brutto środków trwałych	%	4,8	6,8	10,3
Inwestycje roczne budynków i budowli na 1 ha uż. r.	zł	418	1339	4676
Remonty kapitalne na 1 ha uż. r.	zł	956	1065	1718
Remonty kapitalne w stosunku do wartości brutto środków trwałych	%	2,7	2,2	2,5
Remonty bieżące na 1 ha uż. r.	zł	606	749	1025
Remonty bieżące w stosunku do wartości brutto środków trwałych	%	1,7	1,6	1,5
Inwentarz żywy na 100 ha uż. r.	szt. duże	45,9	55,2	72,6
Produkcja globalna ogółem na 1 ha uż. r.	zł	17397	20596	25286
Produkcja globalna roślinna na 1 ha uż. r.	j. zboż.	31,3	36,6	41,2
Produkcja globalna zwierzęca na 1 ha uż. r.	j. zboż.	18,4	20,5	28,0
Wskaźnik opłacalności jednostki zbożowej produkcji roślinnej i zwierzęcej	%	104	98	99
w tym: wskaźnik opłacalności produkcji zwierzęcej	%	85	80	81
Załoga gospodarstwa rolnego na 100 ha uż. r.	osoby	9,2	11,1	14,2
Robotnicy przy obsłudze zwierząt na 100 ha uż. r.	osoby	2,2	2,9	3,5
Obszar gospodarstwa — użytki rolne	ha	738	843	671
Udział trwałych użytków zielonych w uż. r.	%	25,8	19,7	16,9
Udział gleb dobrych	%	46	57	64
Okres bez zmiany dyrektora w gospodarstwie	liczba lat	6,3	9,1	9,0
Udział dyrektorów z wyższym wykształceniem	%	47	35	21
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	3343	4391	5605
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	1127	732	1225

Budynki mieszkalne

Tabela 13

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		20	20	20
Wartość brutto budynków mieszkalnych na 1 ha uż. r.	zł	9148	12853	20037
Załoga ogółem na 100 ha uż. r.	osoby	10,1	12,7	14,5
Wartość brutto budynków mieszkalnych na 1 pracownika	zł	90574	101205	138186
Wydatki BHP na 1 ha uż. r.	zł	132	183	199
Wydatki socjalne na 1 ha uż. r.	zł	178	180	187
Wydatki BHP i „socjalne” na 1 pracownika	zł	3069	2858	2662
Płace na 1 robotnika rocznie	zł	34249	33015	32645
Premie na 1 robotnika rocznie	zł	11241	9371	10301
Inwentarz martwy brutto na 1 ha uż. r.	zł	8432	10372	10678
Inwentarz martwy brutto na 1 pracownika	zł	83485	81669	73641
Produkcja globalna roślinna na 1 ha uż. r.	j. zboż.	31,7	37,4	40,3
Produkcja globalna zwierzęca na 1 ha uż. r.	j. zboż.	18,4	23,1	25,3
Wskaźnik opłacalności jednostki zbożowej produkcji roślinnej i zwierzęcej	0/0	104	97	101
Nakłady pracy w produkcji roślinnej na 1 ha uż. r.	robotn. dni	6,3	8,0	9,9
Nakłady pracy w produkcji zwierzęcej na 1 ha uż. r.	robotn. dni	9,6	12,4	13,7
Obszar gospodarstwa — użytki rolne	ha	800	772	654
Udział trwałych użytków zielonych w uż. r.	0/0	28,1	17,9	15,7
Udział gleb dobrych	0/0	45	55	68
Okres bez zmiany dyrektora w gospodarstwie	liczba lat	6,2	9,8	8,1
Udział dyrektorów z wyższym wykształceniem	0/0	56	32	20

Wartość brutto **budynków mieszkalnych** na 1 ha użytków rolnych wykazuje szybszy wzrost niż liczba pracowników na 100 ha użytków rolnych. Wskazuje na to wyraźnie zwiększająca się wartość budynków mieszkalnych przypadających na 1 pracownika. Ponieważ odwrotna współzależność między wartością budynków mieszkalnych i obszarem gospodarstwa nie zaznacza się zbyt silnie, można wnioskować, że wzrost wartości budynków mieszkalnych na 1 pracownika, widoczny na zestawieniu powodowany jest wyższym standardem mieszkań i większym udziałem nowego budownictwa.

Przyjmując wartość budynków mieszkalnych przypadającą na 1 pracownika jako wskaźnik warunków bytowych, należy stwierdzić, że inne podstawowe czynniki bytu pracowników, a mianowicie płace, urządzenia socjalne oraz uzbrojenie w maszyny i inne urządzenia mechanizacji pracy nie zwiększają się współmiernie z liczbą zatrudnionych osób.

Wartość maszyn i narzędzi na 1 ha użytków rolnych wykazuje prostą współzależność z jakością gleb i liczbą pracowników przypadających na

100 ha użytków rolnych, natomiast odwrotna współzależność występuje w stosunku do obszaru gospodarstwa i udziału trwałych użytków zielonych w użytkach rolnych. Ponieważ przy wzrastającym wyposażeniu gospodarstwa w maszyny i narzędzia i wzrastającej załodze występuje coraz to większa wartość maszyn i narzędzi przypadająca na 1 robotnika, a niezmienna w zasadzie opłacalność produkcji roślinnej, można wnioskować, że ulega pewnej poprawie relacja kosztu pracy żywej i kosztu mechanizacji, która w poprzednich latach była wyraźnie niekorzystna dla propagowania mechanizacji pracy.

Tabela 14

Wartość brutto maszyn i narzędzi
(bez przemysłu)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		19	20	20
Wartość brutto maszyn i narzędzi na 1 ha uż. r.	zł	7457	9400	12255
Wartość netto maszyn i narzędzi na 1 ha uż. r.	zł	4639	5546	7594
Stopień zużycia maszyn i narzędzi	%	38	41	38
Załoga ogółem na 100 ha uż. r.	osoby	9,5	11,9	14,9
Administracja gospodarstwa rolnego na 100 ha uż. r.	osoby	0,8	1,1	1,4
Stażyści na 100 ha uż. r.	osoby	0,2	0,2	0,4
Robotnicy gospodarstwa rolnego (bez obsługi zwierząt) na 100 ha uż. r.	osoby	5,9	7,2	8,7
Maszyny i narzędzia na 1 robotnika (bez obsługi zwierząt)	zł	126390	130555	140860
Produkcja globalna roślinna na 1 ha uż. r.	j. zboż.	31,1	36,5	41,5
Wskaźnik opłacalności jednostki zbożowej produkcji roślinnej	%	120	123	119
Obszar gospodarstwa — użytki rolne	ha	915	732	614
Udział trwałych użytków zielonych w uż. r.	%	24,6	21,6	16,1
Udział gleb dobrych	%	44	55	67
Rozłóg gospodarstwa (rozkawałkowanie gruntów ornych)	liczba	8	7	7
Odległość ośrodka gospodarstwa średnio od pól	km	2,8	2,3	3,5
Udział dyrektorów z wyższym wykształceniem	%	33	47	23
Okres bez zmiany dyrektora w gospodarstwie	liczba lat	6,2	9,4	8,6

Związek między odległością pól od ośrodka gospodarstwa i wyposażeniem w maszyny nie jest wyraźnie zdecydowany, natomiast zmniejszająca się wartość inwentarza martwego na 1 ha użytków rolnych wraz ze wzrostem obszaru gospodarstwa dowodzi lepszego wykorzystania maszyn i narzędzi na większych polach.

Kapitałochłonność produkcji wyrażona jest na tabeli 15 wartością środków trwałych gospodarstwa przypadającą na jednostkę zbożową uzyskanej produkcji podstawowej. Z podanego zestawienia wynika, że kapitało-

chłonność produkcji gospodarstwa rolnego zmniejsza się wraz ze wzrostem udziału produkcji roślinnej w produkcji podstawowej, oraz że rentowność gospodarstwa ulega poprawie wraz ze zmniejszeniem kapitałochłonności. Ponieważ zmniejszenie kapitałochłonności w badanych gospodarstwach wynika przede wszystkim ze zmniejszenia wartości budynków na 1 ha użytków rolnych, przy wyrównanej wielkości produkcji zwierzęcej, nasuwa się wniosek o konieczności dążenia do obniżenia kosztu stanowiska dla zwierząt i jak najlepszego wykorzystania powierzchni użytkowej, co w obecnym budownictwie inwentarskim nie jest dostatecznie przestrzegane.

Tabela 15

Kapitałochłonność (bez przemysłu)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		19	20	20
Kapitałochłonność ¹	zł	1038	795	673
Produkcja globalna na 1 ha uż. r.	j. zboż.	56,8	58,1	60,3
w tym: roślinna	j. zboż.	34,9	36,3	38,3
zwierzęca	j. zboż.	21,9	21,8	22,0
Udział produkcji roślinnej w produkcji globalnej	‰	61,5	62,5	63,5
Produkcja globalna roślinna na 1 ha uż. r.	zł	10062	9993	10507
Produkcja globalna zwierzęca na 1 ha uż. r.	zł	8276	8299	8225
Produkcja globalna usługowa na 1 ha uż. r.	zł	2563	2299	2232
Produkcja globalna ogółem na 1 ha uż. r.	zł	20901	20591	20964
Wartość 1 j. zboż. produkcji roślinnej	zł	288	275	274
Wartość 1 j. zboż. produkcji zwierzęcej	zł	378	381	374
Wartość budynków na 1 ha uż. r.	zł	47964	36889	31118
Wartość inwentarza martwego na 1 ha uż. r.	zł	10265	9357	9633
Razem wartość środków trwałych na 1 ha uż. r.	zł	58229	46246	40751
Wartość rocznych inwestycji na 1 ha uż. r.	zł	6016	3256	2881
Bydło na 100 ha uż. r.	szt. duże	47,4	45,0	47,1
w tym: krowy	szt. duże	23,7	23,9	27,5
Nakłady na 1 ha uż. r.	zł	18711	18279	17281
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	804	889	1322
Wynik finansowy skorygowany ² na 1 ha uż. r.	zł	—576	—412	—65
Udział trwałych uż. zielonych w uż. r.	‰	20	23	18
Udział gleb dobrych	‰	57	57	53
Obszar gospodarstwa — użytki rolne	ha	735	827	691
Załoga na 100 ha uż. r.	osoby	12,2	11,5	10,9

¹ Wartość środków trwałych na 1 jednostkę zbożową produkcji globalnej roślinnej i zwierzęcej

² Bez dopłat do produkcji netto

Wynik finansowy badanej reprezentacji stanowiący zmienną kierunkową na tabeli 16 jest to finansowy wynik sprawozdawczy skorygowany o dopłatę do produkcji netto i o rentę gruntową. Charakter współzależ-

Tabela 16

Wynik finansowy (bez przemysłu)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		20	20	20
Wynik finansowy skorygowany ¹ na 1 ha uż. r.	zł	-1702	143	2011
Wynik finansowy na 1 ha už. r. według sprawozdania	zł	-756	1222	3470
Produkcja czysta na 1 ha už. r.	zł	2879	4507	6709
Przychody pieniężne ogółem na 1 ha už. r.	zł	18885	18005	22244
w tym: produkcja roślinna	zł	5132	5796	6525
produkcja zwierzęca ogółem	zł	9774	7838	9617
mleko	zł	2921	2267	2516
Dotacje ogółem na 1 ha už. r.	zł	2748	3193	3557
w tym: do poziomu produkcji netto	zł	841	883	935
do przyrostu produkcji netto	zł	339	444	807
do amortyzacji	zł	790	649	626
Nakłady ogółem na 1 ha už. r.	zł	19640	16783	18775
w tym: płace i ubezpieczenia	zł	4344	4132	4602
amortyzacja	zł	2380	2240	2375
renta gruntowa	zł	244	248	284
nawozy mineralne	zł	1293	1267	1303
pasze przemysłowe	zł	3656	2571	2622
Inwestycje roczne na 1 ha už. r.	zł	3746	3668	5056
Wartość brutto inwentarza martwego na 1 ha už. r.	zł	9793	9269	10421
Załoga gospodarstwa rolnego na 100 ha uż. r.	osoby	12,3	11,2	11,9
w tym: administracja	osoby	1,2	1,0	1,2
stażyści	osoby	0,3	0,3	0,2
Płace i ubezpieczenia na 1 robotnika rocznie	zł	33494	32904	33511
Premie na 1 pracownika rocznie	zł	7176	9911	12263
Obszar gospodarstwa — użytki rolne	ha	678	821	727
Udział gleb dobrych	%	56	56	55
Okres bez zmiany dyrektora w gospodar- stwie	liczba lat	7,0	7,6	9,3
Udział dyrektorów z wyższym wykształce- niem	%	42	37	23
Okres bez zmiany głównego księgowego w gospodarstwie	liczba lat	8,4	9,8	8,9
Udział głównych księgowych z wykształce- niem średnim	%	100	84	75

¹ Bez dopłaty do produkcji netto i bez renty gruntowej

ności między wynikiem finansowym i innymi wskaźnikami nie zmienia się w istotny sposób z powodu tej korekty, a jedynie ulega zmianie poziom wyniku finansowego.

Wynik finansowy wykazuje ścisły związek z przychodami z produkcji roślinnej, a przede wszystkim z poziomem produkcji czystej.

Liczby podane w tabeli 16 pozwalają na stwierdzenie, że uzyskanie rentowności gospodarstwa nie jest uwarunkowane jakością gleb ani wielkością gospodarstwa. Nie przesądza również całkowicie sprawy rentowności dopłata do produkcji netto zastosowana w PGR od 1971 r.

O dodatnim wyniku finansowym decyduje przede wszystkim racjonalnie oszczędne dokonywanie nakładów, dobra organizacja pracy i właściwie dobrany kierunek produkcji biorący pod uwagę jej ekonomikę.

Wydajność pracy przyjęta jako zmienna kierunkowa na tabeli 17 wyrażona jest wartością podstawowej produkcji globalnej w złotych i w jednostkach zbożowych przypadającą na 1 pracownika rocznie oraz wartością produkcji czystej przypadającą na 1 dzień pracy robotnika.

Wskaźnik ten mający podstawowe znaczenie dla oceny działalności przedsiębiorstwa, wzrasta przy poprawie produktywności przedsiębiorstwa i jego rentowności. Duże znaczenie dla wzrostu wydajności pracy ma zastępowanie żywej siły roboczej przez maszyny, przy równoczesnym ograniczaniu liczby pracowników do niezbędnego w konkretnych warunkach minimum.

Wydajność pracy (bez przemysłu)

Tabela 17

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		19	20	20
Produkcja globalna na 1 pracownika rocznie	zł	154942	178408	217455
Produkcja globalna na 1 pracownika rocznie	j. zboż.	438	508	610
Produkcja czysta na 1 robotnikodzień	zł	127	148	156
Robotnicy gospodarstwa rolnego na 100 ha uż. r.	osoby	11,3	10,4	8,9
Administracja gospodarstwa rolnego na 100 ha uż. r.	osoby	1,4	1,0	1,0
Dni pracy w roku na 1 robotnika	dni	293	293	296
Płace i ubezpieczenia na 1 robotnika rocznie	zł	32031	33152	34773
Premie na 1 pracownika rocznie	zł	9228	8023	12342
Maszyny i narzędzia na 1 robotnika	zł	89035	91317	108843
Produkcja globalna roślinna na 1 ha uż. r.	j. zboż.	35,3	36,4	37,6
Produkcja globalna zwierzęca na 1 ha uż. r.	j. zboż.	21,3	22,0	22,4
Produkcja globalna roślinna i zwierzęca na 1 ha uż. r.	j. zboż.	56,6	58,5	60,0
Wartość jednostki zbożowej produkcji globalnej roślinnej i zwierzęcej	zł	354	351	356
Plon 4 zbóż	q/ha	25,3	27,2	29,1
Plon przeliczeniowy	q/ha	25,5	27,1	28,6
Mleczność 1 krowy rocznie	litr	2973	3052	3052
Obszar gospodarstwa — użytki rolne	ha	591	729	926
Produkcja końcowa netto na 1 ha uż. r.	zł	11924	11599	11733
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	684	1277	1281
Wartość maszyn i narzędzi na 1 ha uż. r.	zł	10061	9497	9687
Udział trwałych użytków zielonych w uż. r.	%	18	19	25
Udział gleb dobrych	%	57	54	56

Na podanym zestawieniu wraz ze wzrostem wydajności pracy widoczna jest wzrastająca wartość maszyn i narzędzi przypadająca na 1 robotnika przy zmniejszającej się liczebności załogi. Wraz ze wzrostem wydajności pracy ulega poprawie wynagrodzenie pracowników.

Na podkreślenie zasługuje fakt wzrostu wydajności pracy przy niezmiennej jakości gleby. Świadczy to, że o osiągnięciu wysokiej wydajności pracy, dobrych wynikach finansowych gospodarstwa i poprawie warunków bytowych załogi decyduje przede wszystkim racjonalna organizacja gospodarstwa i dobra organizacja pracy.

Z podanego zestawienia wynika również, że wysokiej wydajności pracy sprzyja wzrost wielkości gospodarstwa.

W zakresie analizy **produkcji roślinnej** wykonano dla poszczególnych roślin zestawienia obrazujące współzależności zachodzące między pozio-

Tabela 18

Pszenvica ozima

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		17	17	17
Plon	q/ha	20,9	27,8	36,6
Bezpośredni koszt produkcji 1 ha	zł	6122	6534	6699
Bezpośredni koszt brutto produkcji 1 q	zł	293	235	183
Pełny koszt produkcji 1 ha	zł	9663	11000	11230
Pełny koszt netto ¹ produkcji 1 q	zł	411	348	263
Koszt pracy na 1 ha	zł	515	538	624
Koszt usług na 1 ha	zł	130	178	22
Nakłady materiałowe na 1 ha ²	zł	5477	5818	6053
w tym: mechanizacja	zł	809	940	1035
nawozy mineralne	zł	1342	1586	1514
środki ochrony roślin	zł	119	157	236
Koszty wspólne roślinne na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	29,3	31,2	27,9
Koszty ogólnogospodarcze na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	79,3	87,0	90,7
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	817	978	1014
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	3992	4836	5338
Udział gleb dobrych	%	52	62	70

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	+59,7	+18,7
Przyrost bezpośredniego kosztu brutto na 1 q	zł	-8,41	-5,91
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+ 3,3	+ 9,8
Przyrost kosztu mechanizacji i usług na 1 ha	zł	+25,9	- 6,9
Przyrost kosztu nawozów mineralnych na 1 ha	zł	+35,4	- 8,2

¹ Po odjęciu wartości słomy² Nakłady bezpośrednie po odjęciu kosztu pracy i usług

Żyto

Tabela 19

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		13	13	14
Plon	q/ha	20,9	26,5	31,4
Bezpośredni koszt produkcji 1 ha	zł	5241	5590	5770
Bezpośredni koszt brutto produkcji 1 q	zł	251	211	184
Pełny koszt produkcji 1 ha	zł	8080	9363	9535
Pełny koszt netto produkcji 1 q	zł	336	294	250
Koszt pracy na 1 ha	zł	464	600	648
Koszt usług na 1 ha	zł	56	29	96
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	4721	4961	5026
w tym: mechanizacja	zł	846	944	811
nawozy mineralne	zł	1096	1245	1369
środki ochrony roślin	zł	25	28	52
Koszty wspólne roślinne na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	28,4	31,2	28,6
Koszty ogólnogospodarcze na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	72,5	85,3	85,4
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	792	986	862
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	3963	4675	4300
Udział gleb dobrych	%	35	50	58
Przy wzroście plonu o 1 q				
Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	+62,3	+36,7	
Przyrost bezpośredniego kosztu brutto na 1 q	zł	—7,14	—5,51	
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+24,3	+ 9,8	
Przyrost kosztu mechanizacji i usług na 1 ha	zł	+12,7	—13,5	
Przyrost kosztu nawozów mineralnych na 1 ha	zł	+26,6	+25,3	

mem plonów (przyjętych jako zmienne kierunkowe) i jednostkowymi kosztami produkcji oraz niektórymi elementami tych kosztów. Pod zestawieniami wykonanymi dla każdej rośliny podane są zmiany jakie towarzyszą wzrostowi plonów o 1 q/ha.

Podane zestawienia potwierdzają ogólnie znaną prawidłowość, że wzrost plonu następuje przy zwiększeniu nakładów na 1 ha, a powoduje (do pewnych granic) obniżanie się kosztu przypadającego na 1 q ziemiopłodu. Im wyższy poziom plonów, tym mniejszą obniżkę kosztu 1 q powoduje wzrost plonu o każdy następny kwintal, gdyż coraz większych nakładów potrzeba dla uzyskania kolejnych zwyżek plonu.

Poziom plonów w badanej reprezentacji nie osiągnął jeszcze granicy ostatniej opłacalnej jednostki przyrostu, stąd też we wszystkich wypadkach widoczne jest obniżanie się kosztu 1 q wraz ze wzrostem plonu.

Jęczmień jary

Tabela 20

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		18	19	19
Plon	q/ha	21,6	26,9	35,1
Bezpośredni koszt produkcji 1 ha	zł	5335	5300	5638
Bezpośredni koszt brutto produkcji 1 q	zł	247	197	161
Pełny koszt produkcji 1 ha	zł	8604	8687	9092
Pełny koszt netto produkcji 1 q	zł	365	287	227
Koszt pracy na 1 ha	zł	532	631	551
Koszt usług na 1 ha	zł	41	28	163
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	4762	4641	4924
w tym: mechanizacja	zł	827	914	881
nawozy mineralne	zł	1065	818	982
środki ochrony roślin	zł	102	97	127
Koszty wspólne roślinne na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	31,3	30,6	25,5
Koszty ogólnogospodarcze na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	80,0	83,8	88,9
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	909	1026	790
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	4300	4678	4737
Udział gleb dobrych	‰	43	59	65

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	— 6,6	+41,2
Przyrost bezpośredniego kosztu brutto na 1 q	zł	—9,43	+4,39
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+18,7	— 9,8
Przyrost kosztu mechanizacji i usług na 1 ha	zł	+14,0	+12,4
Przyrost kosztu nawozów mineralnych na 1 ha	zł	—46,6	+20,0

Tabela 21

Owies

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		13	14	14
Plon	q/ha	22,2	27,6	36,2
Bezpośredni koszt produkcji 1 ha	zł	5528	5380	5687
Bezpośredni koszt brutto produkcji 1 q	zł	249	195	157
Pełny koszt produkcji 1 ha	zł	8884	8863	9399
Pełny koszt netto produkcji 1 q	zł	357	287	226
Koszt pracy na 1 ha	zł	717	682	649
Koszt usług na 1 ha	zł	—	4	35
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	4811	4694	5003
w tym: mechanizacja	zł	960	857	920
nawozy mineralne	zł	960	972	1161
środki ochrony roślin	zł	51	170	94
Koszty wspólne roślinne na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	30,8	26,9	28,5
Koszty ogólnogospodarcze na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	78,0	90,2	82,9
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	919	788	975
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	4061	4382	4601
Udział gleb dobrych	%	41	51	59

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	—27,4	+35,7
Przyrost bezpośredniego kosztu brutto na 1 q	zł	—10,00	—4,42
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	— 6,5	— 3,8
Przyrost kosztu mechanizacji i usług na 1 ha	zł	—18,3	+10,9
Przyrost kosztu nawozów mineralnych na 1 ha	zł	+ 2,2	+22,0

Rzepak ozimy

Tabela 22

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		13	13	14
Plon	q/ha	13,0	18,4	23,3
Bezpośredni koszt produkcji 1 ha	zł	6524	5915	6907
Bezpośredni koszt produkcji 1 q	zł	502	321	296
Pełny koszt produkcji 1 ha	zł	11337	10399	12666
Pełny koszt produkcji 1 q	zł	872	565	544
Koszt pracy na 1 ha	zł	837	605	572
Koszt usług na 1 ha	zł	4	34	32
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	5743	5276	6303
w tym: mechanizacja	zł q	1020	937	1020
nawozy mineralne	zł	2225	1807	2277
środki ochrony roślin	zł	170	235	474
Koszty wspólne roślinne na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	26,9	31,1	28,0
Koszty ogólnogospodarcze na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	75,5	82,6	100,0
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	891	963	906
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	4598	4538	5242
Udział gleb dobrych	%	58	56	65

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	-123,9	+202,4
Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 q	zł	-34,26	- 5,10
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	-43,0	- 6,7
Przyrost kosztu mechanizacji i usług na 1 ha	zł	- 9,8	+15,5
Przyrost kosztu nawozów mineralnych na 1 ha	zł	-77,4	+95,9

Buraki cukrowe

Tabela 23

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		14	14	15
Plon	q/ha	288	332	409
Bezpośredni koszt produkcji 1 ha	zł	11677	12569	12508
Bezpośredni koszt brutto produkcji 1 q	zł	40	38	31
Pełny koszt produkcj 1 ha	zł	20659	24149	24772
Pełny koszt netto produkcji 1 q	zł	60	61	49
Koszt pracy na 1 ha	zł	5681	5622	6338
Koszt usług na 1 ha	zł	14	190	53
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	5982	6757	6117
w tym: mechanizacja	zł	684	848	825
nawozy mineralne	zł	2048	2590	2133
środki ochrony roślin	zł	770	575	496
Koszty wspólne roślinne na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	25,7	29,3	30,3
Koszty ogólnogospodarcze na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	71,6	87,2	93,7
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	824	938	980
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	3986	5008	4862
Udział gleb dobrych	‰	54	73	63

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	+20,3	—0,8
Przyrost bezpośredniego kosztu brutto na 1 q	zł	—0,04	—0,09
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	—1,3	+9,3
Przyrost kosztu mechanizacji i usług na 1 ha	zł	+7,7	—2,1
Przyrost kosztu nawozów mineralnych na 1 ha	zł	+12,3	—5,9

Buraki pastewne

Tabela 24

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		9	9	9
Plon	q/ha	481	608	821
Bezpośredni koszt produkcji 1 ha	zł	10807	11656	13053
Bezpośredni koszt brutto produkcji 1 q	zł	22	19	16
Pełny koszt produkcji 1 ha	zł	20513	22444	25771
Pełny koszt netto produkcji 1 q	zł	41	35	31
Koszt pracy na 1 ha	zł	5115	5904	6871
Koszt usług na 1 ha	zł	—	119	—
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	5692	5633	6182
w tym: mechanizacja	zł	1239	1162	1364
nawozy mineralne	zł	1859	1550	1744
środki ochrony roślin	zł	115	341	193
Koszty wspólne roślinne na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	27,9	32,6	33,2
Koszty ogólnogospodarcze na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	88,6	84,5	92,3
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	895	860	1085
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	4777	3899	5020
Udział gleb dobrych	‰	58	45	75

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	+6,7	+6,6
Przyrost bezpośredniego kosztu brutto na 1 q	zł	—0,02	—0,01
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+6,2	+4,5
Przyrost kosztu mechanizacji i usług na 1 ha	zł	+0,3	+0,4
Przyrost kosztu nawozów mineralnych na 1 ha	zł	—2,4	+0,9

Ziemniaki

Tabela 25

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		13	14	14
Plon	q/ha	149	180	233
Bezpośredni koszt produkcji 1 ha	zł	13388	13550	14264
Bezpośredni koszt produkcji 1 q	zł	90	75	61
Pełny koszt produkcji 1 ha	zł	19644	21147	22907
Pełny koszt produkcji 1 q	zł	132	117	98
Koszt pracy na 1 ha	zł	2962	3008	3374
Koszt usług na 1 ha	zł	351	57	—
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	10075	10485	10890
w tym: mechanizacja	zł	1595	1585	1997
nawozy mineralne	zł	1376	1230	1053
środki ochrony roślin	zł	350	694	613
Koszty wspólne roślinne na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	24,6	34,3	29,5
Koszty ogólnogospodarcze na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	70,5	80,1	94,4
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	782	990	968
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	4227	4340	5066
Udział gleb dobrych	%	39	40	56

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	+ 5,2	+13,5
Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 q	zł	—0,48	—0,26
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+ 1,5	+ 6,9
Przyrost kosztu mechanizacji i usług na 1 ha	zł	— 9,8	+ 6,7
Przyrost kosztu nawozów mineralnych na 1 ha	zł	— 4,7	— 3,3

Zielonki w plonie głównym

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		19	19	20
Plon	q/ha	255	358	464
Bezpośredni koszt produkcji 1 ha	zł	4830	5238	5555
Bezpośredni koszt brutto produkcji 1 q	zł	19	15	12
Pełny koszt produkcji 1 ha	zł	7205	8102	8623
Pełny koszt netto produkcji 1 q	zł	27	21	18
Koszt pracy na 1 ha	zł	429	481	480
Koszt usług na 1 ha	zł	30	91	54
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	4371	4666	5021
w tym: mechanizacja	zł	784	829	875
nawozy mineralne	zł	806	890	1063
środki ochrony roślin	zł	112	131	190
Koszty wspólne roślinne na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	28,1	30,3	29,9
Koszty ogólnogospodarcze na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	79,0	88,5	87,1
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	780	921	1028
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	3948	4483	5278
Udział gleb dobrych	%	54	57	60

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	+ 4,0	+ 3,0
Przyrost bezpośredniego kosztu brutto na 1 q	zł	—0,04	—0,03
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+ 0,5	— 0,0
Przyrost kosztu mechanizacji i usług na 1 ha	zł	+ 1,0	+ 0,0
Przyrost kosztu nawozów mineralnych na 1 ha	zł	+ 0,8	+ 1,6

Siano roślin motylkowych

Tabela 27

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		12	12	13
Plon	q/ha	44	59	78
Bezpośredni koszt produkcji 1 ha	zł	4782	4773	5234
Bezpośredni koszt brutto produkcji 1 q	zł	109	81	67
Pełny koszt produkcji 1 ha	zł	7199	7152	8138
Pełny koszt netto produkcji 1 q	zł	141	104	91
Koszt pracy na 1 ha	zł	724	727	963
Koszt usług na 1 ha	zł	—	—	—
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	4058	4046	4271
w tym: mechanizacja	zł	633	682	769
nawozy mineralne	zł	668	570	834
środki ochrony roślin	zł	—	1	22
Koszty wspólne roślinne na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	28,7	28,6	27,4
Koszty ogólnogospodarcze na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	88,8	88,1	81,2
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	805	906	1043
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	4106	4705	5528
Udział gleb dobrych	%	56	65	64

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	— 0,6	+24,3
Przyrost bezpośredniego kosztu brutto na 1 q	zł	—1,87	—0,74
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+ 0,2	+12,4
Przyrost kosztu mechanizacji i usług na 1 ha	zł	+ 3,3	+ 4,6
Przyrost kosztu nawozów mineralnych na 1 ha	zł	— 6,5	+13,9

Siano łąkowe

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		17	17	18
Plon	q/ha	35	48	70
Bezpośredni koszt produkcji 1 ha	zł	1958	2541	2784
Bezpośredni koszt produkcji 1 q	zł	56	53	40
Pełny koszt produkcji 1 ha	zł	3434	4267	4478
Pełny koszt produkcji 1 q	zł	98	89	64
Koszt pracy na 1 ha	zł	660	743	852
Koszt usług na 1 ha	zł	—	—	—
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	1298	1798	1932
w tym: mechanizacja	zł	449	565	631
nawozy mineralne	zł	823	1208	1156
środki ochrony roślin	zł	—	—	—
Koszty wspólne roślinne na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	29,8	30,8	30,4
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	874	981	936
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	4470	4703	4510
Udział gleb dobrych w łąkach	0/ %	48	45	51

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	+44,8	+11,0
Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 q	zł	—0,23	—0,32
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+ 6,4	+ 4,9
Przyrost kosztu mechanizacji i usług na 1 ha	zł	+ 8,9	+ 3,0
Przyrost kosztu nawozów mineralnych na 1 ha	zł	+29,6	— 2,4

Pastwisko

Tabela 29

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		17	17	17
Plon	q/ha	150	212	307
Bezpośredni koszt produkcji 1 ha	zł	1510	1744	2094
Bezpośredni koszt produkcji 1 q	zł	10	8	7
Pełny koszt produkcji 1 ha	zł	2531	3009	3532
Pełny koszt produkcji 1 q	zł	17	14	12
Koszt pracy na 1 ha	zł	70	90	110
Koszt usług na 1 ha	zł	—	—	—
Nakłady materiałowe na 1 ha	zł	1440	1614	1958
w tym: mechanizacja	zł	95	130	136
nawozy mineralne	zł	775	918	1402
środki ochrony roślin	zł	—	—	1
Koszty wspólne roślinne na 100 zł kosztów bezpośrednich	zł	28,3	28,2	31,9
Koszty wspólne roślinne na 1 ha uż. r.	zł	768	875	988
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha uż. r.	zł	3819	4650	4699
Udział gleb dobrych w pastwiskach	%	33	47	52

Przy wzroście plonu o 1 q

Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 ha	zł	+ 3,8	+ 3,7
Przyrost bezpośredniego kosztu na 1 q	zł	—0,03	—0,01
Przyrost kosztu pracy na 1 ha	zł	+ 0,3	+ 0,2
Przyrost kosztu mechanizacji i usług na 1 ha	zł	+ 0,6	+ 0,1
Przyrost kosztu nawozów mineralnych na 1 ha	zł	+ 2,3	+ 5,1

W stosunkowo licznych wypadkach występuje natomiast zjawisko wzrostu plonów przy równoczesnym obniżeniu nakładów na 1 ha. Zjawisko to wynika z jednej strony ze znacznego wpływu warunków atmosferycznych na poziom plonów, z drugiej zaś strony z występujących niekiedy nieracjonalnie wysokich nakładów w stosunku do możliwości efektywnego ich wykorzystania, bądź wreszcie z usunięcia niedociągnięć organizacyjnych.

Sytuacje tego rodzaju zachodzą zazwyczaj przy niskich poziomach plonów, gdy dzięki usprawnieniu organizacji pracy i lepszemu przestrzeganiu terminowości poszczególnych zabiegów produkcyjnych, bądź dzięki racjonalniejszemu stosowaniu nawozów mineralnych i środków ochrony roślin, można uzyskać wzrost plonów przy obniżeniu nakładów na 1 ha. Obserwujemy to w około 20% wypadków przedstawionych na tabelach 18—29. Widoczne jest również wzajemne zastępowanie się pracy żywej i mechanicznej. Przy wzroście plonów zbóż ozimych występuje wzrost nakładów pracy żywej, a obniżenie kosztu mechanizacji, zaś przy zbożach jarych widoczne jest zjawisko odwrotne. Spowodowane to jest specyfiką roku 1972 pod względem przebiegu pogody. Zboża ozime w znacznym stopniu

wyległy co pociągnęło za sobą zwiększone nakłady pracy żywej, natomiast sprzęt zbóż jarych mógł być w pełni zmechanizowany.

O nadmiernym, w stosunku do potrzeb, stosowaniu nawozów mineralnych pod niektóre rośliny świadczą dość liczne wypadki osiągania wyższych plonów przy odpowiednio obniżonych dawkach nawozów mineralnych.

W zakresie produkcji zwierzęcej przeanalizowano współzależności zachodzące między wydajnością zwierząt i kosztami jednostkowymi produkcji zwierzęcej na tle wybranych wskaźników charakteryzujących warunki produkcji.

Współzależności te zbadano dla poszczególnych grup zwierząt. Pod każdym zestawieniem podano zmiany kosztów i ilości zużytych pasz w jednostkach naturalnych przy wzroście wydajności zwierząt i różnych jej poziomach (tabele 30—33).

Tabela 30

Bydło mleczne

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw			
		I	II	III	IV
Liczba gospodarstw		14	15	15	15
Mleczność roczna	ltr/krowę	2587	2945	3143	3634
Bezpośredni koszt brutto utrzymania 1 krowy rocznie	zł	11479	13120	12092	13851
Bezpośredni koszt brutto produkcji 1 ltr mleka	zł	4,44	4,45	3,85	3,81
Pełny koszt netto produkcji 1 ltr mleka	zł	4,31	4,44	3,82	3,92
Koszt pasz ogółem na 1 krowę	zł	7239	8460	7495	8736
Pasze treściwe na 1 krowę	q	5,6	6,0	6,0	7,9
Pasze treściwe na 1000 ltr mleka	q	2,2	2,0	1,9	2,2
Koszt pasz ogółem na 1 ltr mleka	zł	2,80	2,87	2,38	2,40
Koszt pastwiska na 1 krowę	zł	783	1067	858	567
Powierzchnia pastwiska na 1 krowę	ha	0,32	0,34	0,31	0,24
Zużycie pasz na 1 ltr mleka	j. ows.	1,52	1,47	1,25	1,21
Koszt jednostki owsianej	zł	1,86	1,95	1,91	2,04
Udział pastwiska w użytkach rolnych	%	12,3	14,4	12,1	7,8
Plon przeliczeniowy	q/ha	24,3	27,0	27,5	29,6
Udział gleb dobrych	%	47	60	56	59
Wielkość stada krów	szt. rzecz.	164	203	180	150

Przy wzroście mleczności o 100 litrów rocznie

Przyrost bezpośredniego kosztu brutto utrzymania krowy	zł	+ 458	— 519	+ 358
Przyrost bezpośredniego kosztu brutto produkcji 1 litra mleka	zł	+ 0,00	— 0,30	— 0,01
Przyrost kosztu pasz na 1 krowę	zł	+ 341	— 487	+ 253
Przyrost zużycia pasz treściwych na 1 krowę	q	+ 0,11	0,00	+ 0,39
Przyrost kosztu pastwiska na 1 krowę	zł	+ 79	— 105	— 59
Przyrost zużycia pasz na 1 ltr mleka	j. ows.	— 0,01	— 0,11	— 0,01

Cieleta

Tabela 31

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		17	17	17
Przyrost dzienny 1 sztuki	kg	0,490	0,591	0,728
Bezpośredni koszt utrzymania 1 sztuki rocznie	zł	5532	6172	6570
Bezpośredni koszt produkcji 1 kg przyro- stu	zł	30,9	28,6	24,7
Pełny koszt netto produkcji 1 kg przyrostu	zł	34,3	32,1	28,6
Koszt pasz na 1 sztukę	zł	4482	4994	5390
Pasze treściwe na 1 sztukę	q	4,3	4,3	5,9
Mleko (pełne i chude) na 1 sztukę	ltr	742	1071	1032
Koszt mleka na 1 sztukę	zł	1886	2171	2063
Mlekopan na 1 sztukę	kg	20,8	29,2	27,8
Zużycie pasz na 1 kg przyrostu	j. ows.	5,6	5,0	4,7
Waga sztuki odchowanej	kg	169	170	186
Średni stan roczny	szt. rzecz.	161	193	122

Przy zwiększeniu przyrostu dziennego o 100 gramów

Przyrost bezpośredniego kosztu utrzyma- nia 1 sztuki rocznie	zł	+ 634	+ 290
Przyrost bezpośredniego kosztu produkcji 1 kg przyrostu	zł	—2,28	—2,85
Przyrost pełnego kosztu netto produkcji 1 kg przyrostu	zł	—2,18	—2,55
Przyrost zużycia pasz treściwych na 1 sztukę	q	0	+1,17
Przyrost zużycia mleka ¹ na 1 kg przyrostu	ltr	+ 409	— 39
Przyrost zużycia pasz na 1 kg przyrostu	j. ows.	—0,59	—0,22

¹ pełne, chude i mlekopan

Młode bydło opasowe

Tabela 32

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		13	13	13
Przyrost dzienny 1 sztuki	kg	0,553	0,682	0,900
Bezpośredni koszt utrzymania 1 sztuki rocznie	zł	8217	8217	9457
Bezpośredni koszt produkcji 1 kg przyro- stu	zł	40,7	33,0	28,8
Pełny koszt netto produkcji 1 kg przyrostu	zł	37,7	31,9	29,7
Pełny koszt netto produkcji 1 kg żywca	zł	29,8	30,0	28,3
Pasze treściwe na 1 sztukę	q	7,9	8,8	11,2
Pasze treściwe na 1 kg przyrostu	kg	3,91	3,53	3,41
Koszt pastwiska na 1 sztukę	zł	174	90	83
Płace obsługi na 1 sztukę	zł	920	860	1148
Zużycie pasz na 1 kg przyrostu	j. ows.	14,4	10,8	10,1
Waga sztuki wstawionej	kg	198	175	187
Waga sztuki odchowanej	kg	319	346	349
Udział gleb dobrych	‰	51	62	59
Wielkość stada młodych opasów	szt. rzecz.	138	165	166

Przy zwiększeniu przyrostu dziennego o 100 gramów

Przyrost bezpośredniego kosztu utrzyma- nia 1 sztuki rocznie	zł	0	+ 569
Przyrost bezpośredniego kosztu produkcji 1 kg przyrostu	zł	—5,97	—1,93
Przyrost pełnego kosztu netto produkcji 1 kg przyrostu	zł	—4,50	—1,01
Przyrost zużycia pasz treściwych na 1 sztukę	q	+0,70	+1,10
Przyrost zużycia pasz na 1 kg przyrostu	j. ows.	—2,79	—0,32

Tabela 33

Warchlaki użytkowe i tuczniki

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw		8	8	9
Przyrost dzienny 1 sztuki	kg	0,303	0,390	0,468
Przyrost dzienny 1 sztuki warchlaków	kg	0,291	0,312	0,430
Przyrost dzienny 1 sztuki tuczników	kg	0,327	0,521	0,482
Bezpośredni koszt produkcji 1 kg przyrostu	zł	27,0	23,6	20,8
Pełny koszt produkcji netto 1 kg przyrostu	zł	29,1	26,3	23,8
Pełny koszt produkcji netto 1 kg żywca	zł	33,2	30,3	27,1
Koszt produkcji 1 prosięcia	zł	783	850	676
Koszt pracy na 1 kg przyrostu	zł	2,80	1,69	1,50
Zużycie pasz na 1 kg przyrostu	j. ows.	7,1	5,7	4,9
Pasze treściwe na 100 kg przyrostu	q	4,1	4,0	3,7
Waga sztuki wstawionej	kg	19	19	17
Waga sztuki sprzedanej	kg	110	112	109
Wielkość stada warchlaków	szt. rzecz.	262	295	172
Wielkość stada tuczników i bekonów	szt. rzecz.	171	257	167

Przy zwiększeniu przyrostu dziennego o 100 gramów

Przyrost bezpośredniego kosztu brutto 1 kg przyrostu	zł	—3,91	—3,59
Przyrost pełnego kosztu netto 1 kg przyrostu	zł	—3,22	—3,20
Przyrost zużycia pasz treściwych na 1 kg przyrostu	q	—0,11	—0,38
Przyrost zużycia pasz na 1 kg przyrostu	j. ows.	—1,61	—1,03

Współzależność między wydajnością i kosztem w produkcji zwierzęcej ma, w zasadzie, podobny ogólny charakter jak w produkcji roślinnej. Uzyskiwanie wysokich wydajności zwierząt wymaga zazwyczaj odpowiednio dużych dawek pasz i innych nakładów bezpośrednich przypadających na 1 sztukę, natomiast dzięki wzrostowi wydajności obniżają się koszty przypadające na jednostkę produktu (na 1 litr mleka, na 1 prosię odchowane itp.).

Odchylenie od tej prawidłowości widoczne jest w trzeciej grupie gospodarstw na zestawieniu dotyczącym bydła mlecznego, gdzie niższy jest koszt utrzymania krowy, pomimo wyższej wydajności, niż w drugiej grupie gospodarstw. Zjawisko to jest spowodowane, między innymi, różną jakością pogłowia krów w poszczególnych gospodarstwach, od czego w znacznym stopniu uzależniona jest efektywność wykorzystania pasz, decydująca o ilości pasz zużytych na jednostkę wytworzonego produktu. Jeżeli gospodarstwo posiada krowy niskiej jakości, predystynowane do wydajności rocznej, np. około 2500 litrów mleka, wówczas podniesienie mleczności tych krów powyżej tego poziomu wymaga niewspółmiernie dużego dodatku pasz. W wypadku zmiany pogłowia krów na lepsze, przy tych samych paszach uzyskuje gospodarstwo znacznie większą produkcję mleka. Zwiększenie dziennych przyrostów cieląt i młodych opasów zde-

cydowanie wpływa na obniżenie kosztu produkcji 1 kg przyrostu żywej wagi. Na podanych zestawieniach widoczne jest, w miarę zwiększania się dziennych przyrostów, zmniejszające się zużycie pasz treściwych na 1 kg przyrostu (przy wzroście ilości pasz na 1 sztukę), tym jednak mniejsze im wyższy jest poziom wydajności. Przy produkcji cieląt widoczna jest substitucja pasz treściwych i mleka. Tucz trzody chlewnej wykazuje w badanych gospodarstwach stosunkowo niskie dzienne przyrosty. Niższe przyrosty dzienne występują w okresie warchlaka, a wyższe w okresie dalszego tuczu.

Na zestawieniu dotyczącym tuczu trzody chlewnej widoczne jest zjawisko zwiększającej się obniżki ilości pasz treściwych w miarę wzrostu przyrostów dziennych, a więc odwrotnie do powszechnie występującej prawidłowości (widocznej przy produkcji cieląt i młodych opasów bydła). Nasuwa się stąd wniosek, że uintensywnienie tuczu trzody chlewnej poprzez racjonalne żywienie i poprawę materiału hodowlanego, prowadzące do uzyskiwania większych przyrostów dziennych jest nieodzownym warunkiem podniesienia rentowności tej gałęzi produkcji zwierzęcej.

Tabele 34—43, podane w końcowej części opracowania przedstawiają struktury kosztów 1 ha i 1 sztuki w złotych i procentach, koszty jednostkowe oraz wydajności poszczególnych roślin i grup zwierząt w badanych gospodarstwach z uwzględnieniem podziału na dwie grupy terenowe.

Ogólnie można stwierdzić, że wyraźne różnice jakie występowały między terenowymi grupami gospodarstw przed kilku laty, zacierają się coraz bardziej. W produkcji roślinnej widoczne są jeszcze nieco wyższe nakłady na 1 ha poszczególnych roślin i nieco wyższe plony w gospodarstwach województw środkowych i południowych niż w północno-zachodnich. Wyjątek w badanym roku stanowią buraki, gdzie widoczna jest odwrotna sytuacja.

Wyższe koszty w gospodarstwach województw środkowo-południowych występują przede wszystkim w odniesieniu do nakładów pracy żywej oraz kosztów ogólnogospodarczych. Wiąże się to w znacznej mierze z mniejszym obszarem gospodarstw województw środkowych i liczniejszą załogą w stosunku do użytkowanych gruntów.

Koszty jednostkowe ziemiopłodów są, dla większości roślin, praktycznie wyrównane w obu grupach gospodarstw. Zróżnicowanie nakładów wyrażonych w jednostkach naturalnych widoczne jest na tabelach 44 i 45.

Pod względem wydajności krów przewaga jest po stronie gospodarstw położonych na terenie województw północno-zachodnich, a w związku z tym wyższy jest nieco również roczny koszt utrzymania krowy.

Koszty produkcji żywca bydlęcego są w zasadzie podobne w obu grupach gospodarstw. Jednakowa jest też wydajność macior, przy nieco niższych kosztach produkcji odchowanego prosięcia w gospodarstwach województw północno-zachodnich.

Wyjaśnienie zastosowanej metodyki i techniki obliczania jednostkowych kosztów produkcji

Obliczenie jednostkowych kosztów produkcji polega, jak wiadomo, na rozdzieleniu bez reszty wszystkich poniesionych w gospodarstwie nakła-

dów między produkowane artykuły i usługi świadczone przez gospodarstwo dla osób trzecich. Suma kosztów przypadająca na wytworzenie danego produktu podzielona przez liczbę uzyskanych jednostek produktu daje jego koszt jednostkowy. Część nakładów przydzielana jest bezpośrednio poszczególnym artykułom, część zaś przechodzi przedtem przez rachunki tzw. rozdzielcze. Niektóre rachunki rozdzielcze dzielone są wyłącznie między rachunki główne, tzn. rachunki poszczególnych artykułów, niektóre zaś, zanim obciążą rachunki główne, przechodzą poprzednio przez inne rachunki rozdzielcze.

Jednostkowe koszty poszczególnych produktów przedstawione w niniejszym opracowaniu obliczone zostały pozaksiegowo, w oparciu o obowiązującą w PGR sprawozdawczość finansową i księgi gospodarcze. Nakłady pracy ludzi oraz nakłady siły pociągowej żywej i mechanicznej w jednostkach naturalnych, poniesione na produkcję poszczególnych artykułów oraz prace przygotowawcze i pomocnicze, ustalono na podstawie rozkontowania codziennych zapisów prowadzonych w dzienniku gospodarczym.

Konstrukcja niektórych rachunków rozdzielczych oraz sposób ich podziału są następujące:

Koszt pracy robotników obejmuje wynagrodzenie pieniężne brutto, ubezpieczenie społeczne w wysokości 10% płac oraz różnice między kosztem świadczeń gospodarstwa na rzecz robotników i opłatą za świadczenia.

Koszt pracy robotników na poszczególnych rachunkach (oprócz produkcji zwierzęcej) jest iloczynem ilości zużytych dni pracy i przeciętnego kosztu 1 dnia pracy. Płace stałej obsługi w produkcji zwierzęcej są ustalone na podstawie kart pracy dla każdej grupy zwierząt oddzielnie.

Koszt utrzymania środków trwałych obejmuje koszt rocznego umorzenia, obliczonego od początkowej wartości środków trwałych oraz koszt remontów bieżących wykonanych systemem zleconym i systemem gospodarczym (koszt pracy i materiałów). Koszty remontów rozdzielane są między grupy środków trwałych proporcjonalnie do wysokości rocznego umorzenia. Jedynie koszty remontów dużych maszyn wykonywane systemem zleconym zaliczane są bezpośrednio na rachunki kosztu eksploatacji odpowiednich maszyn (traktory, kombajny, samochody).

Koszty utrzymania maszyn i narzędzi służących produkcji roślinnej, koszty utrzymania urządzeń melioracyjnych oraz budynków przeznaczonych dla składowania ziemiopłodów i nawozów mineralnych, zaliczane są na rachunek kosztów wspólnych roślinnych.

Koszt sprzężaju obejmuje koszt paszy i ściółki, koszt obsługi przy żywieniu i pielęgnacji koni roboczych, koszt utrzymania stajni i wozów oraz roczną amortyzację koni (10% wartości). Koszt pracy robotników pracujących końmi nie jest wliczany do kosztu utrzymania koni, a podany jest łącznie z kosztem pracy innych robotników na rachunkach rozdzielczych i głównych.

Koszt sprzężaju wykazany na poszczególnych rachunkach głównych i rozdzielczych jest iloczynem ilości zużytych koniodni i średniego kosztu 1 dnia pracy koni. Dla obliczenia kosztu 1 koniodnia roczne koszty utrzymania koni zmniejszane są o wartość uzyskanego obornika i przychówka.

Koszt eksploatacji traktorów obejmuje koszt paliwa i smarów, koszt utrzymania traktorów (umorzenie roczne i remonty bieżące) oraz koszt pracy traktorzystów zatrudnionych przy konserwacji. Koszt pracy traktorzystów prowadzących traktor w czasie pracy nie jest wliczany do kosztu eksploatacji traktora, a podawany jest łącznie z kosztem pracy innych robotników na rachunkach rozdzielczych i głównych.

Ze względu na brak odpowiedniej ewidencji godzin pracy traktorów w dziennikach gospodarczych, jako nośnik kosztu eksploatacji traktora przyjęto nie godzinę, a dzień pracy.

Koszt eksploatacji kombajnów zbożowych obejmuje takie same rodzaje składników jak koszt eksploatacji traktorów. Nośnikiem kosztu eksploatacji kombajnu jest w tym opracowaniu również dzień pracy.

Koszt młocki obejmuje koszt utrzymania młocarni i silnika użytego przy młocce (umorzenie roczne i remonty bieżące) oraz koszt energii elektrycznej, względnie paliwa i smarów.

Koszt nawożenia organicznego obejmuje wartość obornika wywiezionego na grunty orne w okresie roku, koszt nasion nawozów zielonych, koszt pracy robotników i siły pociągowej zużytej przy wywożeniu i roztrząsaniu obornika oraz przy uprawie nawozów zielonych i ugorów. Dolicza się również w tym rachunku wartość wapna zużytego na grunty orne w okresie roku oraz koszt pracy poniesionej na wapnowanie.

Nawożenie organiczne traktowane jest jako nawożenie gleby w celu utrzymania jej w stałej żyzności, a nie jako nawożenie konkretnej rośliny.

Koszty nawożenia organicznego rozdzielane są między poszczególne rośliny proporcjonalnie do wielkości zajmowanej przez nie powierzchni.

Koszty tzw. pośrednie, czyli koszty ogólnogospodarcze, oraz koszty wspólne produkcji roślinnej, obejmują takie koszty, które trudno jest bezpośrednio przydzielić poszczególnym produktom wytwarzanym w gospodarstwie.

W kosztach ogólnogospodarczych koszt pracy stanowi około 25% (wynagrodzenie administracji oraz praca o charakterze ogólnogospodarczym, jak stróżowanie, porządki w podwórzu, zaopatrzenie itp.). Nieco ponad 40% kosztów ogólnogospodarczych stanowią koszty utrzymania mieszkań pracowniczych oraz budynków i innych środków trwałych o charakterze ogólnym. Resztę stanowią koszty siły pociągowej, bhp, wydatki biurowe, odsetki bankowe, delegacje służbowe itp. Do kosztów ogólnogospodarczych zalicza się rentę gruntową.

Rachunek kosztów wspólnych produkcji roślinnej obejmuje koszty umorzenia i konserwacji urządzeń melioracyjnych, koszty utrzymania budynków i narzędzi służących produkcji roślinnej oraz koszt pracy zużytej na porządki w polu.

Koszty ogólnogospodarcze rozdzielane są między wszystkie produkty oraz usługi świadczone dla osób trzecich, zaś koszty wspólne roślinne między wszystkie ziemiopłody wytwarzane w gospodarstwie.

Koszty ogólnogospodarcze dzielone są między działy produkcyjne oraz między gałęzie produkcji zwierzęcej proporcjonalnie do wartości produkcji wyrażonej w jednostkach zbożowych. Koszty ogólnogospodarcze przypadające na dział produkcji roślinnej oraz koszty wspólne roślinne (ogólnoprodukcyjne produkcji roślinnej) dzielone są między poszczególne zie-

miopłody proporcjonalnie do poniesionych na nie kosztów bezpośrednich, z których wyłączone koszt nasion i koszt nawożenia organicznego. Koszty wspólne zwierzęce nie są zestawiane w tym opracowaniu na oddzielnym rachunku, gdyż zarówno koszty utrzymania pomieszczeń dla zwierząt, jak i koszty przygotowania pasz oraz koszty leczenia i hodowli zaliczono w skład bezpośrednich kosztów poszczególnych grup inwentarza żywego.

Koszt stanowiska po roślinach motylkowych. Wartość stanowiska po roślinach motylkowych jest wyceniona szacunkowo na 1000 zł/ha, co odpowiada w przybliżeniu wartości nakładów ponoszonych na uprawę 1 ha ugoru czarnego.

Wartość stanowiska odejmowana jest od kosztów produkcji roślin motylkowych, a dodawana do kosztów produkcji zbóż i rzepaku, przy uwzględnieniu udziału tych roślin w strukturze zasiewów.

Stosowanie metody obciążenia zbóż i rzepaku wartością stanowiska po motylkowych jest uzasadnione w warunkach spotykanej najczęściej strukturze zasiewów. W wypadku gospodarstwa wyspecjalizowanego, np. o niewielkim udziale zbóż przy znacznym udziale roślin motylkowych w strukturze zasiewów, nie jest słuszne wyłącznie obciążenie zbóż kosztem stanowiska pozostawionego przez rośliny motylkowe. W tym wypadku należałoby obciążyć kosztem stanowiska również inne rośliny uprawiane po motylkowych.

Koszty składowania i dostawy produktów (tzw. koszty realizacji), obejmujące nakłady pracy oraz siły pociągowej żywej i mechanicznej przy przechowywaniu, ładowaniu i odstawie, nie są doliczane do przedstawionych w niniejszym opracowaniu jednostkowych kosztów produkcji, będących kosztami produkcji loco gospodarstwo. Koszty realizacji są doliczane do kosztu produkcji towarowej proporcjonalnie do wartości produktów.

Wycena produktów w obrocie wewnętrznym oraz wycena produktów ubocznych

Pasze własne zużywane w gospodarstwie w obrocie wewnętrznym wyceniane są według kosztów ich produkcji. W odniesieniu do produktów ubocznych jak obornik, słoma, liście, nie mających na ogół ustalonych cen rynkowych, zastosowane zostały ceny szacunkowe, obliczone w oparciu o metodę wyceny porównawczej, przetwórczej, bądź na podstawie średnich kosztów poniesionych.

Obornik — wyceniony jest metodą przetwórczą w wysokości 30 zł za 1 q w oparciu o cenę ziemniaków.

Kompost — wyceniono na podstawie kosztu pracy, siły pociągowej i zużytych na jego sporządzenie nawozów mineralnych. Koszty te doliczane są do kosztu nawożenia organicznego (w wypadku stosowania kompostu na grunty orne), bądź do kosztów trwałych użytków zielonych, względnie plantacji wieloletnich.

Słoma — wyceniona jest na 30 zł za 1 q, przy utrzymaniu jednakowej ceny dla słomy ściółkowej i pastewnej.

Liście buraków — wyceniono w wysokości 15 zł za 1 q i dodano koszty robocizny i siły pociągowej poniesionych na zwózkę liści z pola.

TABELE NAKŁADÓW I KOSZTÓW JEDNOSTKOWYCH

Tabela 34

Nakłady na produkcję żyta i pszenicy ozimej zebranych w 1972 r.

Wyszczególnienie	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem
Żyto ozime			Pszenica ozima			
W zł na 1 ha						
Robotnicy	530	650	582	519	589	559
Usługi	63	70	66	114	107	110
Konie	16	39	26	17	26	22
Traktory	452	477	463	502	513	508
Kombajny	385	447	412	351	472	420
Młocarnia	—	0	0	—	—	—
Nasiona	567	538	554	951	929	938
Środki ochrony roślin	49	16	35	129	202	171
Nawozy mineralne	1154	1445	1282	1448	1505	1481
Nawożenie organiczne	2155	2216	2182	2278	2208	2238
Sznurek	5	7	6	10	2	5
Razem koszty bezpośrednie	5376	5905	5608	6319	6553	6452
Koszty ogólnoprodukcyjne	704	1050	856	835	1055	960
Koszty ogólnogospodarcze	2145	2692	2385	2631	2962	2819
Koszt stanowiska	405	375	392	424	381	400
Razem koszty brutto	8630	10022	9241	10209	10951	10631
Wartość słomy	1435	1648	1528	1373	1441	1412
Koszt produkcji ziarna	7195	8374	7713	8836	9510	9219
Plon q/ha	25,6	27,7	26,6	26,4	29,9	28,4
Koszt 1 q ziarna	281	302	290	335	318	325
W procentach						
Robotnicy	6,1	6,5	6,3	5,1	5,4	5,3
Usługi	0,7	0,7	0,7	1,1	1,0	1,0
Konie	0,2	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2
Traktory	5,2	4,7	5,0	4,9	4,7	4,8
Kombajny	4,5	4,5	4,5	3,4	4,3	4,0
Młocarnia	—	0,0	0,0	—	—	—
Nasiona	6,6	5,4	6,0	9,3	8,5	8,8
Środki ochrony roślin	0,6	0,1	0,4	1,3	1,8	1,6
Nawozy mineralne	13,4	14,4	13,9	14,2	13,7	13,9
Nawożenie organiczne	25,0	22,1	23,6	22,3	20,2	21,1
Sznurek	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0
Razem koszty bezpośrednie	62,3	58,9	60,7	61,9	59,8	60,7
Koszty pośrednie	33,0	37,3	35,1	34,0	36,7	35,5
Koszt stanowiska	4,7	3,8	4,2	4,1	3,5	3,8
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 35

Nakłady na produkcję jęczmienia jarego i owsa zebranych w 1972 r.

Wyszczególnienie	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem
Jęczmień jary			Owies			
W zł na 1 ha						
Robotnicy	531	614	572	609	745	682
Usługi	59	98	78	23	6	13
Konie	14	29	22	14	31	23
Traktory	502	450	476	498	512	506
Kombajny	368	402	386	356	396	378
Młocarnia	13	14	13	34	23	28
Nasiona	644	593	619	606	607	606
Środki ochrony roślin	137	81	109	134	82	106
Nawozy mineralne	968	937	953	1011	1051	1033
Nawożenie organiczne	2166	2217	2191	2114	2172	2145
Sznurek	13	2	7	15	9	12
Razem koszty bezpośrednie	5415	5437	5426	5414	5634	5532
Koszty ogólnoprodukcyjne	732	791	762	728	867	803
Koszty ogólnogospodarcze	2166	2252	2209	2243	2410	2332
Koszt stanowiska	420	383	401	439	339	386
Razem koszty brutto	8733	8863	8798	8824	9250	9053
Wartość słomy	978	998	988	1037	1096	1068
Koszt produkcji ziarna	7755	7865	7810	7787	8154	7985
Plon q/ha	27,5	28,5	28,0	28,2	29,4	28,8
Koszt 1 q ziarna	282	276	279	276	277	277
W procentach						
Robotnicy	6,1	6,9	6,5	6,9	8,0	7,5
Usługi	0,7	1,1	0,9	0,3	0,1	0,2
Konie	0,2	0,3	0,3	0,1	0,3	0,2
Traktory	5,7	5,1	5,4	5,6	5,5	5,6
Kombajny	4,2	4,6	4,4	4,0	4,3	4,2
Młocarnia	0,1	0,2	0,2	0,4	0,2	0,3
Nasiona	7,4	6,7	7,0	6,9	6,6	6,7
Środki ochrony roślin	1,6	0,9	1,2	1,5	0,9	1,2
Nawozy mineralne	11,1	10,6	10,8	11,5	11,4	11,4
Nawożenie organiczne	24,8	25,0	24,9	24,0	23,5	23,7
Sznurek	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
Razem koszty bezpośrednie	62,0	61,4	61,7	61,3	60,9	61,1
Koszty pośrednie	33,2	34,3	33,8	33,7	35,4	34,6
Koszt stanowiska	4,8	4,3	4,5	5,0	3,7	4,3
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Nakłady na produkcję rzepaku ozimego i ziemniaków zebranych w 1972 r.

Wyszczególnienie	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem
Rzepak ozimy			Ziemniaki			
W zł na 1 ha						
Robotnicy	608	735	669	2768	3487	3118
Usługi	41	2	22	110	179	144
Konie	20	21	21	31	58	44
Traktory	566	529	548	1124	1423	1270
Kombajny —						
maszyny specjalne	401	470	433	442	476	459
Młocarnia	—	24	12	—	—	—
Nasiona — sadzeniaki	103	95	99	4796	4717	4757
Środki ochrony roślin	310	259	286	563	551	557
Nawozy mineralne	1772	2358	2050	1237	1194	1216
Nawożenie organiczne	2126	2202	2162	2099	2259	2177
Sznurek	4	5	5	—	—	—
Razem koszty bezpośrednie	5951	6700	6307	13170	14344	13742
Koszty ogólnoprodukcyjne	1057	1193	1122	1766	2249	2002
Koszty ogólnogospodarcze	3193	3610	3391	5111	5964	5528
Koszt stanowiska	405	312	361	—	—	—
Razem koszty brutto	10606	11815	11181	20047	22557	21272
W procentach						
Plon q/ha	18,6	18,1	18,3	181	196	188
Koszt 1 q ziarna	570	653	611	111	115	113
W procentach						
Robotnicy	5,7	6,2	6,0	13,8	15,5	14,7
Usługi	0,4	0,0	0,2	0,5	0,8	0,7
Konie	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2
Traktory	5,3	4,5	4,9	5,6	6,3	6,0
Kombajny —						
maszyny specjalne	3,8	4,0	3,9	2,2	2,1	2,1
Młocarnia	—	0,2	0,1	—	—	—
Nasiona — sadzeniaki	1,0	0,8	0,9	23,9	20,9	22,4
Środki ochrony roślin	2,9	2,2	2,6	2,8	2,4	2,6
Nawozy mineralne	16,7	20,0	18,3	6,2	5,3	5,7
Nawożenie organiczne	20,1	18,6	19,3	10,5	10,0	10,2
Sznurek	0,0	0,0	0,0	—	—	—
Razem koszty bezpośrednie	56,1	56,7	56,4	65,7	63,6	64,6
Koszty pośrednie	40,1	40,7	40,4	34,3	36,4	35,4
Koszty stanowiska	3,8	2,6	3,2	—	—	—
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 37

Nakłady na produkcję grochu i strączkowych pastewnych na ziarno zebranych w 1972 r.

Wyszczególnienie	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem
Groch			Strączkowe pastewne na ziarno			
W zł na 1 ha						
Robotnicy	778	1274	1139	468	548	507
Usługi	—	—	—	165	—	86
Konie	19	50	42	17	21	19
Traktory	437	495	479	465	464	464
Kombajny	464	387	408	355	389	371
Młocarnia	—	157	114	—	—	—
Nasiona	2721	2756	2746	1162	1073	1119
Środki ochrony roślin	240	240	240	117	95	107
Nawozy mineralne	824	782	794	453	740	591
Nawożenie organiczne	2246	2189	2204	2154	2273	2211
Sznurek	—	—	—	—	—	—
Razem koszty bezpośrednie	7729	8330	8166	5356	5603	5475
Koszty ogólnoprodukcyjne	707	1157	1034	570	640	604
Koszty ogólnogospodarcze	2099	3469	3095	1721	1902	1808
Razem koszty brutto	10535	12956	12295	7647	8145	7887
Wartość słomy i stanowiska	1490	1736	1669	1173	1282	1226
Koszt produkcji ziarna	9045	11220	10626	6474	6863	6661
Plon q/ha	11,7	13,9	13,3	15,1	15,0	15,1
Koszt 1 q ziarna	773	807	799	429	457	441
W procentach						
Robotnicy	7,4	9,8	9,3	6,1	6,7	6,4
Usługi	—	—	—	2,2	—	1,1
Konie	0,2	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2
Traktory	4,2	3,8	3,9	6,1	5,7	5,9
Kombajny	4,4	3,0	3,3	4,6	4,8	4,7
Młocarnia	—	1,2	0,9	—	—	—
Nasiona	25,8	21,3	22,3	15,2	13,2	14,2
Środki ochrony roślin	2,3	1,9	2,0	1,5	1,2	1,4
Nawozy mineralne	7,8	6,0	6,5	5,9	9,1	7,5
Nawożenie organiczne	21,3	16,9	17,9	28,2	27,9	28,0
Sznurek	—	—	—	—	—	—
Razem koszty bezpośrednie	73,4	64,3	66,4	70,0	68,8	69,4
Koszty pośrednie	26,6	35,7	33,6	30,0	31,2	30,6
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

**Nakłady na produkcję buraków cukrowych i buraków pastewnych zebranych
w 1972 r.**

Wyszczególnienie	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem
Buraki cukrowe			Buraki pastewne			
W zł na 1 ha						
Robotnicy	6077	5729	5891	6236	5745	5963
Usługi	171	10	85	90	—	40
Konie	36	31	34	82	74	78
Traktory	678	683	681	1353	1177	1255
Kombajn buraczany	31	171	106	—	—	—
Nasiona	391	349	368	398	403	401
Środki ochrony roślin	465	738	611	280	165	216
Nawozy mineralne	2133	2360	2254	1528	1870	1718
Nawożenie organiczne	2287	2177	2228	2232	2117	2168
Razem koszty bezpośrednie	12269	12248	12258	12199	11551	11839
Koszty ogólnoprodukcyjne	2602	2862	2741	2945	2906	2924
Koszty ogólnogospodarcze	8144	8306	8231	8376	7964	8147
Razem koszty brutto	23015	23416	23230	23520	22421	22910
Wartość liści	4148	4125	4136	998	921	955
Koszt produkcji korzeni	18867	19291	19094	22522	21500	21955
Plon q/ha	346	344	345	665	614	637
Koszt 1 q korzeni	54	56	55	34	35	34
W procentach						
Robotnicy	26,4	24,5	25,4	26,5	25,6	26,0
Usługi	0,7	0,0	0,4	0,4	—	0,2
Konie	0,2	0,1	0,1	0,3	0,3	0,3
Traktory	3,0	2,9	2,9	5,8	5,2	5,5
Kombajn buraczany	0,1	0,7	0,5	—	—	—
Nasiona	1,7	1,5	1,6	1,7	1,8	1,8
Środki ochrony roślin	2,0	3,2	2,6	1,2	0,7	0,9
Nawożenie mineralne	9,3	10,1	9,7	6,5	8,4	7,5
Nawożenie organiczne	9,9	9,3	9,6	9,5	9,5	9,5
Razem koszty bezpośrednie	53,3	52,3	52,8	51,9	51,5	51,7
Koszty pośrednie	46,7	47,7	47,2	48,1	48,5	48,3
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 39

Nakłady na produkcję zielonek w plonie głównym i siana motylkowych zebranych w 1972 r.

Wyszczególnienie	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem
	Zielonki w plonie głównym			Siano z roślin motylkowych		
	W zł na 1 ha					
Robotnicy	446	480	464	730	870	809
Usługi	49	67	58	—	—	—
Konie	5	9	7	20	40	32
Traktory	598	595	596	658	727	697
Nasiona	690	490	586	746	490	600
Środki ochrony roślin	154	137	145	—	14	8
Maszyny specjalne	217	250	234	—	—	—
Nawozy mineralne	850	989	922	602	765	695
Nawożenie organiczne	2217	2185	2201	2102	2094	2097
Razem koszty bezpośrednie	5226	5202	5213	4858	5000	4938
Koszty ogólnoprodukcyjne	653	759	708	545	717	643
Koszty ogólnogospodarcze	1978	2149	2067	1769	2057	1933
Razem koszty brutto	7857	8110	7988	7172	7774	7514
Wartość stanowiska	599	517	556	1000	1000	1000
Koszt produkcji zielonki	7258	7593	7432	—	—	—
Koszt produkcji siana	—	—	—	6172	6774	6514
Plon q/ha	343	378	361	57	64	61
Koszt 1 q	21	20	21	108	106	107
	W procentach					
Robotnicy	5,7	5,9	5,8	10,2	11,2	10,8
Usługi	0,6	0,8	0,7	—	—	—
Konie	0,1	0,1	0,1	0,3	0,5	0,4
Traktory	7,6	7,3	7,5	9,1	9,3	9,3
Nasiona	8,8	6,1	7,3	10,4	6,3	8,0
Środki ochrony roślin	2,0	1,7	1,8	—	0,2	0,1
Maszyny specjalne	2,7	3,1	2,9	—	—	—
Nawozy mineralne	10,8	12,2	11,6	8,4	9,9	9,2
Nawożenie organiczne	28,2	26,9	27,6	29,3	26,9	27,9
Razem koszty bezpośrednie	66,5	64,1	65,3	67,7	64,3	65,7
Koszty pośrednie	33,5	35,9	34,7	32,3	35,7	34,3
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 40

Nakłady na produkcję siana łąkowego i zielonki z pastwiska zebranych w 1972 r.

Wyszczególnienie	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem
Siano łąkowe			Pastwisko			
W zł na 1 ha						
Robotnicy	686	822	754	80	99	90
Usługi	—	—	—	—	—	—
Konie	15	34	25	2	5	3
Traktory	542	558	550	110	131	121
Nasiona	—	—	—	15	41	29
Środki ochrony roślin	—	—	—	1	—	0
Nawozy mineralne	944	1184	1064	1134	933	1032
Nawożenie organiczne	—	83	41	397	616	508
Razem koszty bezpośrednie	2187	2681	2434	1739	1825	1783
Koszty ogólnoprodukcyjne	639	804	722	374	354	363
Koszty ogólnogospodarcze	780	1044	912	807	945	878
Razem koszty brutto	3606	4529	4068	2920	3124	3024
Wartość stanowiska	—	—	—	23	5	14
Koszt produkcji siana	3606	4529	4068	—	—	—
Koszt produkcji zielonki	—	—	—	2897	3119	3010
Plon q/ha	52	51	52	222	224	223
Koszt 1 q	69	89	78	13	14	13
W procentach						
Robotnicy	19,0	18,1	18,5	2,8	3,2	3,0
Usługi	—	—	—	—	—	—
Konie	0,4	0,8	0,6	0,1	0,2	0,1
Traktory	15,0	12,3	13,5	3,8	4,2	4,0
Nasiona	—	—	—	0,5	1,3	1,0
Środki ochrony roślin	—	—	—	0,0	—	0,0
Nawozy mineralne	26,2	26,2	26,2	38,8	29,8	34,1
Nawożenie organiczne	—	1,8	1,0	13,6	19,7	16,8
Razem koszty bezpośrednie	60,6	59,2	59,8	59,6	58,4	59,0
Koszty pośrednie	39,4	40,8	40,2	40,4	41,6	41,0
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 41

Nakłady na bydło mleczne i jałowiznę w 1972/73 r.

Wyszczególnienie	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem
Bydło mleczne						
	W zł na 1 krowę rocznie			Jałowizna		
				W zł na 1 sztukę rocznie		
Pasze ogółem	8335	7666	7995	5713	5237	5436
w tym: treściwe	2134	1901	2016	1872	1431	1616
okopowe	354	425	390	296	215	249
Ściółka	416	430	423	272	292	284
Utrzymanie buhaja (lub inseminacja)	113	132	123	—	—	—
Robotnicy	2751	2687	2718	833	861	849
Siła pociągowa	584	607	596	291	359	331
Koszty weterynaryjno- hodowlane	183	196	190	111	125	119
Utrzymanie budynków	615	606	610	307	270	286
Razem koszty bezpośrednie	12997	12324	12655	7527	7144	7305
Koszty pośrednie	2886	3002	2945	1007	1051	1032
Razem koszty brutto	15883	15326	15600	8534	8195	8337
Wartość obornika	3000	3000	3000	1650	1650	1650
Razem koszty netto	12883	12326	12600	6884	6545	6687
Przyrost (ubytek) wartości	—72	—16	—44	3047	2860	2938
Koszt produkcji mleka	12955	12342	12644	—	—	—
Mleczność roczna ltr	3142	3030	3085	—	—	—
Koszt netto 1 litra mleka	4,12	4,07	4,10	—	—	—
W procentach						
Pasze	52,5	50,0	51,3	66,9	63,9	65,2
Ściółka	2,6	2,8	2,7	3,2	3,6	3,4
Utrzymanie buhaja (lub inseminacja)	0,7	0,9	0,8	—	—	—
Robotnicy	17,3	17,5	17,4	9,8	10,5	10,2
Siła pociągowa	3,7	4,0	3,8	3,4	4,4	4,0
Koszty weterynaryjno- hodowlane	1,1	1,3	1,2	1,3	1,5	1,4
Utrzymanie budynków	3,9	3,9	3,9	3,6	3,3	3,4
Razem koszty bezpośrednie	81,8	80,4	81,1	88,2	87,2	87,6
Koszty pośrednie	18,2	19,6	18,9	11,8	12,8	12,4
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Nakłady na cielęta i młode bydło opasowe w 1972/73 r.

Wyszczególnienie	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem
Cielęta						
Młode bydło opasowe						
W zł na 1 sztukę rocznie						
Pasze ogółem	4799	5084	4956	6989	6396	6701
w tym: treściwe	1640	1689	1667	2990	2916	2954
okopowe	—	—	—	384	257	322
mleko ¹	2493	2511	2503	—	—	—
Ściółka	138	141	139	278	269	274
Robotnicy	690	666	677	929	1026	976
Siła pociągowa	80	85	83	300	321	310
Koszty weterynaryjno- hodowlane	29	30	29	103	108	105
Utrzymanie budynków	220	149	181	280	248	265
Opał	27	25	26	—	—	—
Razem koszty bezpośrednie	5983	6180	6091	8879	8368	8631
Koszty pośrednie	998	1105	1057	1570	1633	1600
Razem koszty brutto	6981	7285	7148	10449	10001	10231
Wartość obornika	300	300	300	1500	1500	1500
Koszt przyrostu	6681	6985	6848	8949	8501	8731
Przyrost rosny 1 sztuki kg	218	222	220	257	262	260
Koszt netto 1 kg przyrostu	30,6	31,5	31,1	34,8	32,4	33,6
Waga sztuki z urodzenia kg	32	33	32	—	—	—
Waga sztuki wstawionej kg	—	—	—	200	174	187
Waga sztuki odchowanej kg	183	168	175	—	—	—
Waga sztuki sprzedanej kg	—	—	—	361	314	338
Koszt sztuki z urodzenia	650	650	650	—	—	—
Koszt sztuki wstawionej	—	—	—	5271	4902	5097
Koszt sztuki odchowanej	5271	4902	5097	—	—	—
Koszt sztuki sprzedanej	—	—	—	10649	9200	9937
Przyrost dzienny 1 sztuki kg	0,597	0,608	0,603	0,705	0,719	0,712
Koszt netto 1 kg żywca	28,8	29,2	29,1	29,5	29,3	29,4
W procentach						
Pasze	68,7	69,8	69,3	66,9	63,9	65,5
Ściółka	2,0	1,9	1,9	2,6	2,7	2,7
Robotnicy	9,9	9,2	9,5	8,9	10,3	9,6
Siła pociągowa	1,1	1,2	1,2	2,9	3,2	3,0
Koszty weterynaryjno- hodowlane	0,4	0,4	0,4	1,0	1,1	1,0
Utrzymanie budynków	3,2	2,0	2,5	2,7	2,5	2,6
Opał	0,4	0,3	0,4	—	—	—
Razem koszty bezpośrednie	85,7	84,8	85,2	85,0	83,7	84,4
Koszty pośrednie	14,3	15,2	14,8	15,0	16,3	15,6
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹ łącznie z mlekopanam

Tabela 43

Nakłady na chlewnię macior i tucz trzody chlewnej w 1972/73 r.

Wyszczególnienie	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem	Tereny północ- no-za- chodnie	Tereny środko- wo-po- łudniowe	Ogółem
Chlewnia macior						
	W zł na 1 sztukę rocznie			Tucz trzody chlewnej		
				W zł na 100 kg przyrostu		
Pasze ogółem	7772	8763	8189	2034	1798	1911
w tym: treściwe	4022	5286	4554	1322	1325	1324
okopowe	1476	966	1261	433	187	305
mleko pełne	582	356	487	—	—	—
mleko chude	830	967	888	136	84	109
Ściółka	148	136	143	56	53	55
Opał	149	71	116	25	11	17
Utrzymanie knura	738	742	740	—	—	—
Robotnicy	1366	1636	1480	223	185	204
Siła pociągowa	221	177	203	69	48	58
Koszty weterynaryjno- hodowlane	217	205	212	67	51	59
Utrzymanie budynków	310	346	325	64	75	70
Razem koszty bezpośrednie	10921	12076	11408	2538	2221	2374
Koszty pośrednie	1172	1222	1193	467	443	454
Razem koszty brutto	12093	13298	12601	3005	2664	2828
Wartość obornika	900	900	900	215	174	198
Razem koszty netto	11193	12398	11701	2790	2490	2630
Przyrost (ubytek) wartości macior	—229	125	—80	—	—	—
Koszt produkcji prosiąt	11422	12273	11781	—	—	—
Liczba odchowanych prosiąt	16,1	16,0	16,1	—	—	—
Koszt 1 prosięcia	709	767	732	—	—	—
Koszt netto kg przyrostu	—	—	—	27,9	24,9	26,3
Waga sztuki wstawionej kg	—	—	—	16	20	18
Waga sztuki sprzedanej kg	—	—	—	114	108	111
Koszt sztuki wstawionej	—	—	—	709	767	732
Koszt sztuki sprzedanej	—	—	—	3637	3046	3319
Przyrost dzienny 1 sztuki ogółem kg	—	—	—	0,380	0,400	0,390
w tym: tuczniki	—	—	—	0,451	0,474	0,464
warchlaki	—	—	—	0,342	0,357	0,350
Koszt netto 1 kg żywca	—	—	—	31,9	28,2	29,9
W procentach						
Pasze	64,3	65,9	65,0	67,7	67,5	67,6
Ściółka	1,2	1,0	1,1	1,9	2,0	1,9
Opał	1,2	0,5	0,9	0,8	0,4	0,6
Utrzymanie knura	6,1	5,6	5,9	—	—	—
Robotnicy	11,3	12,3	11,7	7,4	7,0	7,2
Siła pociągowa	1,8	1,3	1,6	2,3	1,8	2,0
Koszty weterynaryjno- hodowlane	1,8	1,6	1,7	2,2	1,9	2,1
Utrzymanie budynków	2,6	2,6	2,6	2,1	2,8	2,5
Razem koszty bezpośrednie	90,3	90,8	90,5	84,4	83,4	83,9
Koszty pośrednie	9,7	9,2	9,5	15,6	16,6	16,1
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Nakłady na 1 ha w jednostkach naturalnych

Wyszczególnienie	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem
Żyto ozime				Pszenica ozima		
Robotnikodni	4,3	5,6	4,9	4,1	5,0	4,6
Koniodni	0,3	0,7	0,5	0,3	0,5	0,4
Traktorodni	1,6	1,8	1,7	1,8	1,9	1,9
Kombajnodni	0,29	0,30	0,29	0,26	0,30	0,28
Nawozy azotowe kg N	82	94	88	90	101	96
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	66	93	78	89	94	92
Nawozy potasowe kg K ₂ O	105	145	123	122	142	133
Jęczmień jary				Owies		
Robotnikodni	4,3	5,2	4,7	5,0	6,2	5,7
Koniodni	0,3	0,5	0,4	0,3	0,6	0,4
Traktorodni	1,8	1,7	1,8	1,8	1,9	1,9
Kombajnodni	0,26	0,27	0,27	0,25	0,28	0,26
Nawozy azotowe kg N	58	47	53	71	65	67
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	65	74	70	58	60	59
Nawozy potasowe kg K ₂ O	104	104	104	109	110	109
Groch				Strączkowe pastewne		
Robotnikodni	6,8	10,5	9,5	3,8	4,7	4,2
Koniodni	0,4	0,9	0,8	0,3	0,4	0,4
Traktorodni	1,4	2,0	1,8	1,7	1,7	1,7
Kombajnodni	0,33	0,25	0,27	0,30	0,29	0,29
Nawozy azotowe kg N	27	21	23	20	31	26
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	46	62	57	27	82	54
Nawozy potasowe kg K ₂ O	180	144	154	51	94	73
Rzepak ozimy				Ziemniaki		
Robotnikodni	4,9	6,3	5,6	23,2	29,6	26,3
Koniodni	0,4	0,4	0,4	0,5	1,1	0,8
Traktorodni	2,0	2,0	2,0	4,1	5,4	4,8
Kombajnodni	0,30	0,32	0,31	—	—	—
Nawozy azotowe kg N	122	176	148	97	93	95
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	92	121	106	63	74	68
Nawozy potasowe kg K ₂ O	162	210	186	148	134	141
Buraki cukrowe				Buraki pastewne		
Robotnikodni	45,1	42,7	43,8	47,2	41,6	44,1
Koniodni	0,7	0,6	0,6	1,5	1,6	1,5
Traktorodni	2,5	2,6	2,5	4,9	4,5	4,6
Nawozy azotowe kg N	156	169	163	99	105	103
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	101	129	117	73	89	83
Nawozy potasowe kg K ₂ O	168	226	201	127	173	156

Tabela 44 cd.

Wyszczególnienie	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem
Zielonki w plonie głównym				Siano motylkowych		
Robotnikodni	3,6	4,0	3,8	5,8	7,3	6,6
Koniodni	0,1	0,2	0,1	0,3	0,8	0,6
Traktorodni	2,2	2,2	2,2	2,4	2,8	2,6
Nawozy azotowe kg N	74	75	75	49	48	49
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	44	56	50	29	60	46
Nawozy potasowe kg K ₂ O	69	80	75	46	72	61
Siano łąkowe				Pastwisko		
Robotnikodni	5,6	6,8	6,2	0,7	0,8	0,8
Koniodni	0,3	0,6	0,4	0,0	0,0	0,0
Traktorodni	2,0	2,1	2,0	0,4	0,5	0,4
Nawozy azotowe kg N	80	101	90	85	79	82
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	39	51	45	65	48	56
Nawozy potasowe kg K ₂ O	69	80	75	99	53	76

Tabela 45

Nakłady na utrzymanie inwentarza żywego w jednostkach naturalnych

Wyszczególnienie	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem
Bydło mleczne na 1 krowę rocznie				Jałowizna na 1 sztukę rocznie		
Robotnikodni	24,6	25,2	24,9	7,4	8,2	7,9
Pasze: treściwe q	6,7	6,1	6,4	5,8	4,5	5,0
okopowe q	8,6	10,0	9,3	7,9	5,5	6,5
Cielęta na 1 sztukę rocznie				Młode bydło opasowe na 1 sztukę rocznie		
Robotnikodni	6,3	6,2	6,3	7,6	9,4	8,5
Pasze: treściwe q	4,7	4,7	4,7	9,4	9,3	9,3
okopowe q	—	—	—	5,5	3,8	4,7
mleko ltr ¹	1194	1221	1208	—	—	—
Chlewnia macior na 1 maciorę rocznie				Tucz trzody chlewnej na 100 kg przyrostu		
Pasze: treściwe q	10,6	14,6	12,3	3,9	3,9	3,9
okopowe q	11,9	12,3	12,0	4,1	2,6	3,4

¹ łącznie z mlekopaniem

ZAGADNIENIA EKONOMIKI ROLNEJ

KOSZTY I OPLACALNOŚĆ PRODUKCJI ROLNEJ W POLSCE

TREŚĆ

Zdzisław Grochowski, Rozalia Bachańska — Metoda obliczania kosztów jednostkowych, opłacalności i dochodowości produkcji	3
Rozalia Bachańska — Analiza kosztów, opłacalności i dochodowości produkcji rolnej w gospodarce indywidualnej w latach 1970—1973	15
Edward Jeleński, Zofia Nałęcz — Koszty podstawowych produktów rolnych w państwowych gospodarstwach rolnych w 1972/73 r.	47

ВОПРОСЫ ЭКОНОМИКИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

СЕБЕСТОИМОСТЬ И ОКУПАЕМОСТЬ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ В ПОЛЬШЕ

СОДЕРЖАНИЕ

Здислав Гроховски. Розалия Баханьска — Метод исчисления себестоимости, окупаемости и доходности продукции	3
Розалия Баханьска — Анализ себестоимости, окупаемости и доходности сельскохозяйственной продукции в единоличных хозяйствах в 1970—1973 гг.	15
Эдвард Еленьски, Зофия Наленч — Себестоимость основных сельскохозяйственных продуктов в государственных сельскохозяйственных предприятиях в хозяйственном году 1972/73	47

PROBLEMS OF AGRICULTURAL ECONOMICS

COSTS AND PROFITABILITY OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN POLAND

CONTENTS

Zdzisław Grochowski, Rozalia Bachańska — Method of calculating unit costs, profitability and remunerativeness of production	3
Rozalia Bachańska — Analysis of costs, profitability and remunerativeness of agricultural production in private farming in years 1970—1973	15
Edward Jeleński, Zofia Nałęcz — Costs of basic agricultural products in the State Farms in 1972/73	47

